

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Filozofická fakulta

Středisko ibero-amerických studií

Diplomová práce

Martina Vopálková

Jezuitská architektura v Jižní Americe se
zaměřením na andskou oblast

The Jesuit Architecture in South America
focused on Andean area

2014

vedoucí práce: PhDr. Simona Binková

Poděkování:

Chtěla bych poděkovat vedoucí práce PhDr. Simoně Binkové za odborné vedení při psaní mé práce, za cenné rady, vstřícnost a ochotu, za motivaci, kterou mi dala, a za pomoc při vybírání tohoto tématu.

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně, a že jsem uvedla všechny použité prameny a literaturu.

V Praze dne.....

podpis.....

Klíčová slova česky: architektura, jezuité, Tovaryšstvo Ježíšovo, andská oblast, baroko,

Klíčová slova anglicky: architecture, jesuits, Society of Jeus, The Andean Area, baroque

ABSTRAKT

Tato diplomová práce s názvem Jezuitská architektura v Jižní Americe se zaměřením na andskou oblast se snaží o přiblížení této fascinující části koloniálních dějin umění Latinské Ameriky. Téma této práce je ještě blíže specifikováno a je zaměřeno pouze na městskou jezuitskou architekturu v andské oblasti, to znamená na architekturu států Peru, Bolívie, Ekvádoru a Kolumbie. Mapuje období od příchodu prvních jezuitů do oblasti od konce XVI. století do jejich vypuzení z Nového světa v roce 1767.

Má práce si klade za cíl přiblížit a prezentovat jezuitskou architekturu a její charakteristiky a dále se snaží ukázat odlišnosti od evropské barokní architektury a vyzdvihnout prvky, které jsou typické latinskoamerické. Jednotlivé stavby jsou mezi sebou porovnávány a je na nich ukazována podoba s římským vzorem jezuitské architektury, tedy s kostelem Il Gesù. Nakonec je v textu zahrnut i současný stav těchto andských městských staveb.

ABSTRACT

This diploma thesis called The Jesuit Arquitecture in South America focused on Andean area is treating the jesuit arquitecture in South America and it is focused on the arquitecture in towns in The Andean Area, now the states of Beru, Bolivia, Ecuador and Colombia. My final work has an intention to provide a summary of this fascinating part of the colonial history of art of Latin America. I tried to deal with the part of the jesuit history from the arrival of members of the Society of Jesus in the end ot the XVI. century to their expulsion in the year 1767.

The content of this thesis is to present the jesuit arquitecture and to present their caracteristics and diferences from the european baroque arquitecture. I wanted to speak about the forms and technologies of the jesuit works and to compare them, to compare the jesuit buildings, which I am dealing with, between them and they are comparated with the itailan jesuit church called Il Gesù. At the end, I included the actual situation of the jesuit building in The Andean Area.

OSNOVA

1. ÚVOD

2. JEZUITSKÝ ŘÁD

- 2.1. Osobnost Ignacia de Loyola
- 2.2. Založení řádu
- 2.3. Příchod do Nového světa
- 2.5. Fungování řádu
- 2.4. Financování řádu

3. JEZUITSKÁ ARCHITEKTURA V ANDSKÉ OBLASTI

- 3.1. Jezuité a jejich umělecké působení
- 3.2. Otázka stylu – *modo nostro*
- 3.3. Některé prvky jezuitské architektury v andské oblasti
  - 3.3.1. Stavební materiály
  - 3.3.2. Půdorysy
  - 3.3.3. Zastřešení – klenby, kupole a mudéjar
  - 3.3.4. Sloupy
  - 3.3.5. Ikonografická výzdoba

4. VYBRANÉ MĚSTSKÉ JEZUITSKÉ STAVBY

4.1. PERU

4.1.1. Lima

- A. Iglesia y Colegio Máximo de San Pablo
- B. Noviciado e Iglesia de San Antonio Abad

4.1.2. Cuzco

Iglesia y Colegio de la Transfiguración

4.1.3. Arequipa

Iglesia y Colegio de Santiago

4.1.4. Ayacucho

Iglesia y Colegio de la Compañía

4.1.5. Trujillo

Iglesia y Colegio de la Compañía

4.1.6. Pisco

Iglesia y Colegio de la Compañía

4.2. EKVÁDOR

4.2.1. Quito

Iglesia de la Compañía

4.3. BOLÍVIE

4.3.1. Sucre

Iglesia y Colegio de San Juan Bautista

4.3.2.

Potosí

Iglesia de la Compañía

4.4. KOLUMBIE

4.4.1. Cartagena de Indias

Iglesia de la Compañía

4.4.2. Bogotá

Iglesia y Colegio de San Ignacio

5. ZÁVĚR

6. POUŽITÁ LITERATURA

7. OBRAZOVÁ PŘÍLOHA

1. ÚVOD

Ve své diplomové práci se budu věnovat tématu jezuitské architektury ve španělské části Jižní Ameriky, kde se ale zaměřím pouze na andskou oblast. To znamená na dnešní státy Peru, Bolívie, Ekvádor a Kolumbie. V první kapitole samotného textu práce nastíním okolnosti vzniku a založení samotného řádu Tovaryšstva Ježíšova, promluvím o pravidlech a poslání jeho členů – jezuitů. Dále se zde budu věnovat působení řádu v mnou vymezené oblasti v Jižní Americe, budu sledovat příchod jezuitů do této oblasti, jejich aktivity, vzdělávání a jejich umělecké a architektonické působení mezi Indiány v Novém světě. Podrobněji rozvinu tuto poslední část v dalších dvou kapitolách, kde se již plně zaměřím na hlavní téma mé diplomové práce, tedy na architekturu jezuitského řádu. Budu sledovat její vývoj a evropské i neevropské prvky v období od příchodu jezuitů do andské oblasti (1568) až do jejich vypuzení z Nového světa (1767). V kapitole označené řadovým číslem 3. promluvím o jezuitské architektuře v mnou analyzované andské oblasti. Nejprve zmíním některé základní údaje o uměleckém působení členů řádu Tovaryšstva Ježíšova, potom budu hovořit o jezuitském slohu a existenci či nikoliv vlastního jezuitského stavebního stylu, který je označován termínem *modo nostro*. Na konec této kapitoly zařadím některé charakteristiky jezuitské architektury v andské oblasti, jako jsou stavební materiály a vlastní architektonické prvky. V poslední kapitole se budu věnovat konkrétním jezuitským stavbám. Vybrané stavby, ať už se jedná o stavby sakrální - kostely, nebo profánní - koleje a noviciáty, se pokusím zmapovat a analyzovat. Pokusím se pomocí srovnávací (komparativní) metody, na základě odborné literatury a obrazových pramenů porovnat jednotlivé stavby s evropskou barokní architekturou, či v některých případech ukázat naprostou svébytnost jezuitské koloniální jihoamerické architektury, tzv. *barroco mestizo*. Stavby, o kterých budu psát, nebudu řadit chronologicky, ale pro větší přehlednost je budu řadit podle dnešních států a měst.

O jezuitské architektuře ve španělské Jižní Americe existuje dostupná literatura v jazyce německém, anglickém a španělském, výjimečně kratší zmínky v rámci větších prací o architektuře i v českém jazyce. Já budu čerpat z odborné literatury psané španělsky a doplním své poznatky i některými českými texty. Rozhodla jsem se pracovat pouze se španělsky psanými texty španělských a latinskoamerických autorů, protože mě zajímá, jak právě oni pohlíží na tuto významnou část jejich dějin umění, kultury a společnosti. České texty mi pak poslouží jako doplnění či upřesnění některých termínů.

Pro téma, které jsem si vybrala ke zpracování, existují tři druhy odborné literatury. Prvním z nich jsou texty o jezuitské architektuře zařazené do obecných studií a prací o hispanoamerické architektuře nebo do prací o koloniální architektuře Latinské Ameriky. Mezi tímto druhem prací vynikají například knihy autorů jakým je Miguel Solá a jeho dílo *Historia del Arte hispano-americano* z roku 1935¹, dále kniha Diega Angula Iñigúeze *Historia del Arte Hispanoamericano* z roku 1945², potom kniha *Sociedad y arquitectura colonial sudamericana. Una lectura polémica* z roku 1974 od autora Damiána Bayóna³ a v neposlední řadě dílo Ramóna Gutiérreze *Arquitectura y urbanismo en Iberoamérica* z roku 1984⁴.

Dalším druhem odborné literatury k mému tématu jsou práce o jezuitské architektuře mapující nějaké konkrétní území. Většina těchto prací vznikla v 80. a 90. letech minulého století, ale je jich málo a zasloužily by si větší pozornost a nová přiblížení. Takovou stěžejní práci se stala např. kniha Marca Díaze s názvem *La arquitectura de los jesuitas en Nueva España*, která vyšla v roce 1982 v Mexiku⁵. Největším přínosem této práce byla první systematizace a datace jezuitských staveb. Od té doby již práce takového druhu nevyšla, ani o architektuře jezuitů v Novém Španělsku (tzn. území zahrnující celou Střední Ameriku, Karibik, Floridu, Luisianu, západní pobřeží USA a některá území mimo Ameriku – např. Filipíny), ale ani o jezuitských stavbách v místokrálovství Peru (v době své největší územní expanze se rozkládalo na území dnešních států Panamy, Kolumbie, Ekvádoru, Bolívie, Peru, Chile, Argentiny, Uruguaye a Paraguaye), či souhrnné dílo o těchto stavbách v místokrálovství Río de la Plata (dnešní státy Argentina, Bolívie, Paraguay a Uruguay), které bylo založeno až roku 1776.

Třetím druhem odborné literatury jsou potom studie o jednotlivých stavbách, které vycházejí v článcích, kapitolách knih, v malých monografiích, za které nejčastěji vděčíme architektům, kteří se podíleli na restaurování svých měst a památek. Tyto publikace většinou vycházejí pouze lokálně, a je tedy velice těžké s nimi přijít do styku. Ale ačkoliv se jedná o

---

¹ SOLÁ, Miguel. *Historia del Arte hispano-americano*. Colección Labor, Sección IV. Artes plásticas. Barcelona: Editorial Labor, S.A., 1935

² ANGULO IÑIGUEZ, Diego. *Historia del Arte Hispanoamericano*. Barcelona - Buenos Aires, Ediciones Salvat. 1945

³ BAYÓN, Damián. *Sociedad y arquitectura colonial sudamericana. Una lectura polémica*. España: Editorial Gustavo Gili, S.A., 1974

⁴ GUTIÉRREZ, Ramón. *Arquitectura y urbanismo en Iberoamérica, col. Manuales de Arte Cátedra*. Madrid. Ediciones Cátedra, S.A., 1984

⁵ DÍAZ, Marco. *La arquitectura de los jesuitas en Nueva España*. Mexiko, UNAM, 1982

práce zaměřené pouze na místní historii, jsou velice cenné pro toho, kdo se touto problematikou zabývá, protože v nich může najít některá nová data a informace, které byly nově nalezeny v místních archivech.

Nejdiskutovanějšími tématy v historiografii⁶ jezuitské architektury v Novém světě jsou vzájemné vztahy mezi evropskými a vlastními latinskoamerickými prvky. Tyto diskuse by se daly označit jako dualismus, který vlastně charakterizuje i samotný vývoj koloniálního umění. Na jedné straně si historiografie jezuitské architektury vždy kladla stejné otázky, které si kladli i odborníci na evropské umění, ale na straně druhé vyvstávala na povrch témata odpovídající místní realitě. Z toho důvodu je důležité mít na zřeteli způsob, jakým ovlivnila historiografie koloniálního umění samotný vývoj jezuitské historiografie.

Je potřeba si uvědomit, že na konci 70. a na začátku 90. let minulého století zažilo studium koloniálního umění obrovský boom, díky kterému se právě jezuitská architektura definitivně vymanila z přísného dohledu řádu. Předtím, v první polovině XX. století, velká část akademických textů o jezuitské architektuře pocházela z rukou jezuitských historiků, osobností, jejichž práce jsou pro obor velice důležité. Pro Mexiko můžeme zmínit jméno Gerarda Decorma⁷, pro Argentinu Guillerma Cardiffa Furlonga⁸ a pro Peru Rubéna Vargase Ugartehe⁹. Právě oni umožnili první generaci historiků hispanoamerického umění utvořit z těchto studií samostatnou disciplínu.

Dalšími důležitými osobnostmi, které v oboru, který se teprve postupně utvářel, působily v 60. až 80. letech minulého století, byl manželský pár Teresa Gilbert a José de Mesa z Bolívie. Jejich kniha *Arquitectura Andina. Historia y Análisis*¹⁰ je velice dobrým příkladem toho, jak si studie o jezuitském umění postupně otevíraly cestu prostřednictvím oboru hispanoamerické architektury. Právě jezuitům je v jejich knize věnována nejobsáhlejší

---

⁶ díla autorů uvedených v pozn. 7-11 uvádím podle zpracovaného textu ALCALÁ, Luisa Elena, De historias globales y locales: una aproximación a la historiografía de la arquitectura de los jesuitas en Hispanoamérica. in ALVARO ZAMORA, María Isabel. *La arquitectura jesuítica. Actas del Simposio Internacional*. Institución Fernando El Católico C.S.I.C., Zaragoza. 2010. str.473 - 496

⁷ DECORME, Gerard., S.J., *La obra de los jesuitas mexicanos durante la época colonial (1572-1767)*. Antigua Librería Robredo de José Porrúa e Hijos, México, 1941.

⁸ FURLONG, Guillermo., S.J., *Arquitectos argentinos durante la dominación hispánica*. Cultura Colonial Argentina, Huarpes. Buenos Aires, 1946; dále *Los jesuitas y la cultura rioplatense*. Biblioteca Enciclopédica Argentina. Huarpes. Buenos Aires, 1946

⁹ VARGAS UGARTE, Rubén, S.J., *Historia de la Compañía de Jesús en el Perú*, Burgos, 1963; *Los jesuitas del Perú y el arte*, Lima, 1963; *Ensayo de un diccionario de artífices coloniales de la América meridional*, Lima, 1947.

¹⁰ DE MESA, José y GISBERT, Teresa., *Arquitectura Andina 1530-1830*, La Paz, 1997 (1. ed. 1985).

kapitola, a to vzhledem k tomu, že velké momenty koloniálního umění nelze pochopit bez toho, aniž bychom přihlédlí k přínosu, jaký právě Tovaryšstvo Ježíšovo na koloniální umění mělo. Však mnohé z nejvýznamnějších staveb koloniální doby patřily právě jezuitskému řádu.

Pro poslední třetinu XX. století jsou důležité práce zejména autorů Ramóna Gutiérreze a Graciely Marií Viñuelas¹¹. Ti se významně podíleli na poznávání nejen jezuitské architektury, ale koloniálního umění vůbec.

Dále se tématu jezuitské architektury věnuje Alfonso Rodríguez G.Ceballos v knize *La arquitectura de los jesuitas* z roku 2002¹², kde se ale zaměřuje především na jezuitské stavby ve Španělsku. Dalším přínosným textem je kniha Luisy Eleny Alcalá vydaná v témže roce s titulem *Fundaciones jesuíticas en Iberoamérica*¹³. Posledním textem, který mám k dispozici, je kolektivní dílo z roku 2010, které bylo vydáno u příležitosti mezinárodního symposia v Zaragoze pod vedením Marií Isabely Álvaro Zamory s titulem *La arquitectura jesuítica, Actas del Simposio Internacional*.¹⁴

V rámci jezuitské architektury v Novém světě bych ještě chtěla rozlišovat mezi architekturou městskou a venkovskou. Když jsem hledala a zkoumala potřebnou literaturu k tomuto tématu, zjistila jsem, že mnoho prací je věnováno jezuitským misiím (redukcím), ačkoliv mezi nimi také není žádná práce, která by dala ucelený přehled o této architektuře. Proto bych i práce o jezuitských misiích zařadila do druhé kategorie mnou rozdělené odborné literatury o jezuitské architektuře – tedy mezi práce o jezuitské architektuře mapující nějaké konkrétní území. Zde existuje četná literatura, kterou velice pěkně shrnuje článek v časopise *Artigrama*¹⁵ vydávaný univerzitou v Zaragoze. Guaraníským redukcím na březích řek Paraná a Uruguaye, to znamená na území dnešních států Paraguaye, Argentiny a Brazílie, se věnuje Ramón Gutiérrez¹⁶ v mnou již citované knize o architektuře a urbanismu v Iberoamerice. Bolivijským redukcím Mojos a Chiquitos, stejně tak jako redukcím Maynas na severu Peru se

---

¹¹ GUTIÉRREZ, Ramón. y VIÑUELAS, Graciela María, El legado de los jesuitas en el arte y la arquitectura de Iberoamérica, in SALE, Giovanni (ed.), *Ignacio y el arte de los jesuitas*. Mensajero, Bilbao, 2003, str. 239-276.

¹² RODRÍGUEZ G.CEBALLOS, Alfonso. *La arquitectura de los jesuitas*. Edilupa Ediciones, S.L., Madrid.2002

¹³ ALCALÁ, Luisa Elena. *Fundaciones jesuíticas en Iberoamérica*. Fundación Iberdrola. El Viso. Madrid. 2002

¹⁴ ALVARO ZAMORA, María Isabel. *La arquitectura jesuítica. Actas del Simposio Internacional*. Institución Fernando El Católico C.S.I.C., Zaragoza. 2010

¹⁵ díla autorů uvedených v pozn. 16-18 cituji podle zpracovaného článku PANO GRACIA, José Luis. La arquitectura de las misiones en América. in časopis *ARTIGRAMA*, Universidad de Zaragoza, č.8-9, rok 1991-1992, str.359-396. dostupné [online] <http://www.unizar.es/artigrama/pdf/0809/3articulos/5.pdf> [cit. 20.4.2014]

¹⁶ op.cit. GUTIÉRREZ, Ramón. 1984

věnuje opět Ramón Gutiérrez a dále pak Alfonso Rodríguez G.Ceballos¹⁷ ve svém textu *El urbanismo de las misiones jesuíticas de América meridional: Genesis, tipología y significado* publikovaném v kolektivní práci *Relaciones artísticas entre España y América* z roku 1990. Jezuitským misiím v Baja California se dále věnuje již zmíněný autor Marco Díaz v knize *Arquitectura en el desierto: misiones jesuitas en Baja California* vydané v roce 1986¹⁸. Dále bych ještě doplnila, že z novějších publikací je přínosná kolektivní práce autorů, která vznikla pod vedením Miguela Ángela Sorroche Cuervy v roce 2011 pod názvem *El patrimonio cultural en las misiones de Baja California*¹⁹.

V porovnání s množstvím literatury o architektuře jezuitských misií je velice málo napsáno o městských jezuitských stavbách. Proto jsem se rozhodla, že se zaměřím pouze na městskou architekturu jezuitského řádu tehdejší španělské koloniální správy v andské oblasti.

Pojem andská oblast se objevuje v názvu mé diplomové práce a bude se vyskytovat i v celém textu mé práce. Proto považuji za důležité přesně vymezit oblast mého studia. Z čistě zeměpisného hlediska patří do andské oblasti všechny státy, kterými probíhá horský masiv And, tedy Venezuela, Kolumbie, Ekvádor, Peru, Bolívie a Chile. Z hlediska geomorfologického jsou Andy členěny na Severní (Kolumbijské, Venezuelské a Ekvádorské), Střední (Peruánské a Bolivijské) a Jižní (Chilsko-Argentinské), tak jak to uvádí Bohumír Janský v *Geografických rozhledech*²⁰. Z hlediska hospodářského se mezi Andské státy řadí Ekvádor, Peru a Bolívie²¹. Já však ale budu k andské oblasti přistupovat z hlediska koloniálních dějin, to znamená, že z území dnešních států, které dříve spadaly pod španělskou koloniální správu, se zaměřím pouze na ty, které jsou andské – Kolumbii, Ekvádor, Peru a Bolívii. Jezuitskou architekturu v Chile ponechávám stranou, protože se domnívám, že se této problematice dostatečně obsáhle věnuje Rodrigo Moreno Jeria ve své knize *Misiones en Chile Austral: Los jesuitas en Chiloé 1608 - 1768* vydané v roce 2007 v Seville²². Dalé také Walter Hanisch Espíndola v knize z roku 1974 *Historia de la Compañía de Jesús en Chile: 1593-1955*²³.

---

¹⁷ RODRÍGUEZ G.CEBALLOS, Alfonso. *El urbanismo de las misiones jesuíticas de América meridional: Genesis, tipología y significado*, in AA.VV. *Relaciones artísticas entre España y América*. C.S.I.C., Madrid 1990

¹⁸ DÍAZ, Marco. *Arquitectura en el desierto: misiones jesuitas en Baja California*. UNAM, México. 1982

¹⁹ SORROCHE CUERVA, Miguel Ángel. *El patrimonio cultural en las misiones de Baja California*. Editorial Atrio. Granada. 2011

²⁰ JANSKÝ, Bohumír, Andy – páteř Jižní Ameriky. in časopis *Geografické rozhledy*, č. 4, rok 96-97, str. 143

²¹ BIČÍK, Ivan, Latinská Amerika., in časopis *Geografické rozhledy*, č. 4, rok 96-97, str.156

²² MORENO JERIA, Rodrigo. *Misiones en Chile Austral: Jesuita en Chiloé 1608 – 1768*. CSIC, Sevilla. 2007.

²³ ESPÍNDOLA, Walter Hanisch. *Historia de la Compañía de Jesús en Chile: 1593-1955*. Editorial Francisco de Aguirre. Santiago de Chile.1974

V textu mé diplomové práce o jezuitské architektuře v andské oblasti se vyskytují jména členů jezuitského řádu, jména světců, jména umělců, místokráľů a biskupů, ale také názvy vybraných památek a uměleckých děl. Rozhodla jsem se, že všechna tato označení, jména a názvy, budu v celé své práci uvádět v originálním znění, to znamená ve španělském jazyce. Toto rozhodnutí jsem učinila na základě toho, že v literatuře, a to jak v přehledových pracích o dějinách umění, člancích a studiích na téma jezuitské architektury, tak v encyklopediích a slovnících, ale i na internetu, dnešním důležitém a rychlém zdroji informací, je možné vyhledat a ověřit informace, které zde předkládám pouze tehdy, pokud tato hesla vyhledáváme či zadáváme v originálním, původním znění – to znamená ve španělském jazyce. U jmen světců, pro které máme zažité ekvivalenty v českém jazyce, uvádím českou podobu jejich jména pouze při první zmínce a to v závorce. Stejně tak to činím i u názvů architektonických a uměleckých děl, tedy u první zmínky uvádím český ekvivalent, pokud existuje. Jména umělců, místokráľů a biskupů do českého jazyka nepřekládám.

Stejným způsobem jsem se rozhodla postupovat i v citacích, které uvádím. Jelikož má diplomová práce není literárním dílem, ale snaží se o vědecký přístup, dovoluji si ponechat citace z cizojazyčné literatury (v tomto případě ze španělsky psané) v originálním znění.

Takovéto rozhodnutí jsem učinila také vzhledem k tomu, že jsem se během zpracovávání tohoto textu několikrát setkala s potížemi s literaturou k tématu, kterému tuto diplomovou práci věnuji, a s vyhledáváním a ověřováním příslušných informací.

Jak jsem již na začátku tohoto úvodu uvedla, existují k jezuitské architektuře tři druhy odborné literatury. Nejhojněji zastoupeným druhem jsou přehledové práce o koloniálním umění a architektuře. Jedná se o práce velice kvalitní, ale informací o jezuitských stavbách poskytují velice málo. Nejčastěji se v těchto knihách setkáme s texty o jezuitských kostelech v Limě, Cuzcu, Quitu nebo v Bogotě – to znamená, že s těmi největšími a nejznámějšími. Když už se mi v těchto knihách podařilo najít konkrétní jezuitskou městskou stavbu, kterou jsem chtěla analyzovat, setkala jsem se s tím, že poskytnuté informace byly zcela neúplné, dalo by se říci základní či obecné. Buď chybí datace, nebo alespoň základní údaje o interiéru či půdorysu stavby, ale téměř vždy chybí údaje o architektovi, či architektech, těchto ohromujících architektonických děl, a to i v případě, že je jméno architekta známo. Vzhledem k tomu, že jsem pro základní přehled o jezuitských městských stavbách vycházela především z knihy Luisy Eleny Alcalá *Fundaciones jesuíticas en Iberoamérica* z roku 2002, kterou jsem

již výše zmínila, potřebovala jsem údaje ověřovat. A to samozřejmě i opačně. Při práci s dostupnou literaturou jsem zjistila, že tématu jezuitské architektury v Latinské Americe se věnuje málo autorů, že přehledové práce o této problematice neexistují, a že neexistují ani ucelené práce o této problematice zaměřené na architekturu města či venkova.

Informace, které jsem o městské jezuitské architektuře a jejích architektonických prvcích získala, jsem ověřovala především podle dostupných fotografií a plánů. Další úskalí mé práce spočívalo v tom, že autoři ne vždy ve svých pracích uvádějí, odkud informace přebírají a odkud citace, které v textu tak rádi používají, pocházejí. Snažila jsem se v těchto případech častokrát o určení, či alespoň o upřesnění, pomocí internetu. Ale to se mi ne vždy podařilo. S česky psanou literaturou na téma, které jsem si zvolila, vlastně vůbec nelze počítat. Tím se dostávám zpět k tomu, proč jsem došla k svému rozhodnutí ponechat jména, názvy a citace v originálním znění. Jedině tak je totiž možné, a pro případné budoucí badatele, kteří by chtěli na moji práci navázat, nalézt a ověřit údaje, které ve své diplomové práci předkládám, a o které se opírám.

Ve své závěrečné práci se chci v první řadě pokusit o systematizaci městských jezuitských staveb v andské oblasti, v druhé řadě chci zpřístupnit českému čtenáři obecně, nejen iberoamerikanistům, hispanistům nebo historikům umění, informace o bohaté kultuře Nového světa, o její rozmanitosti, historii, podobnosti, ale i svébytnosti také v českém jazyce. Prostřednictvím kultury jezuitského řádu a barokní doby bych chtěla ukázat schopnost jezuitů přizpůsobit se danému prostředí, ve kterém dali vzniknout novým formám, které dodnes fascinují, stejně tak jako formy čistě evropské „dovezené“ církevními řády do Nového světa.

Hlavní přínos mé diplomové práce zaměřená na městskou jezuitskou architekturu v andské oblasti by tedy měl být především v tom, že jsem se snažila podat ucelený přehled těchto staveb, analyzovat je a pokud to bylo možné, říci i několik slov o jejich současném stavu a využití. Tato problematika, domnívám se, je velice široká a bohatá, ale doteď vlastně pořád málo prozkoumaná a zpracovaná. S politováním musím konstatovat, že právě práce o architektuře a umění Latinské Ameriky v našich knihovnách chybí. Dále bych pak chtěla otevřít diskusi a inspirovat další možná bádání v oblasti dějin latinskoamerické architektury.

2. JEZUITSKÝ ŘÁD

2.1. OSOBNOST IGNACIA DE LOYOLA (česky Ignác z Loyoly)

Řeholní řád Tovaryšstva Ježíšova je neodmyslitelně spojen s postavou baskického šlechtice Iñiga Lópeze de Loyola. Ten se narodil v roce 1491 a zemřel 31.července roku 1556. Byl blahorečen již v roce 1609, avšak svatořečen byl až o něco později – v roce 1622.²⁴

Tento významný muž pocházel z velice staré baskické šlechty, v jejímž prostředí také vyrůstal. To ho natolik ovlivnilo, že toužil po vojenské kariéře. Jednou byl povolán k obraně pevnosti Pamplony v boji proti Francouzům. Tam však utrpěl těžké zranění nohy, které úplně změnilo jeho životní plány. Během své léčby na rodném zámku v Loyole četl knihy o Kristově životě a legendy svatých a pocítil velkou touhu vykonat něco výjimečného. Rozhodl se, že až se uzdraví, opustí rodný kraj, vydá se na pouť do Jeruzaléma, vstoupí do kláštera a bude žít v naprostém odříkání.²⁵ Když se uzdravil, vypravil se na pouť k obrazu Panny Marie, který byl v benediktinském klášteře Montserrat u Barcelony. Zde se celou noc modlil a u oltáře Panny Marie pak symbolicky nechal svůj meč a oblékl si oděv poutníka. Svůj život

---

²⁴ ČORNEJOVÁ, Ivana. RICHTEROVÁ, Alena. *Jezuité a Klementinum, katalog výstavy*. Praha. Národní knihovna ČR. 1.vydání 2006.Str.10

²⁵ Data převzatá a dostupná [online] z http://www.hostyn.cz/jezuite_Brazdil.htm [cit. 10.2.2014]

tímto činem tehdy zasvětil službě Kristu. V městečku Manrese u řeky Cardoner v Katalánsku měl mystické vidění, které se pro něj také stalo zásadní životní zkušeností.²⁶ Ze své pouti do Jeruzaléma, Svaté země, kde chtěl původně zůstat, byl však velice zklamán. Provinciál františkánů ho totiž na základě papežských směrnic vykázal. On se ale nevzdával a na své zpáteční cestě učinil další rozhodnutí. Věděl, že proto, aby mohl pomáhat duším, se musí stát knězem. To se také stalo jeho dalším cílem.

Iñigo López de Loyola studoval na univerzitě v Barceloně, v Alcalá de Henares a v Salamance. Svá studia filozofie nakonec ale dokončil až na Sorbonně v Paříži. Již během svého studia v Alcalá de Henares kolem sebe soustřeďoval studenty univerzity, poučoval je o křesťanské morálce a postupně je získával pro svůj cíl. Získal si sice velký okruh posluchačů, ale zároveň byl nařčen z toho, že vykonává činnost, která přísluší pouze a jen kněžím. Tehdy se Loyola dostal na víc než čtyřicet dní do vězení Svaté inkvizice. Sice to nebylo žádné těžké vězení, ale on sám byl natolik zklamán z toho, že jeho dobré úmysly nejsou pochopeny, že se rozhodl španělské město Alcalá de Henares opustit. Dokonce i v Salamance ho vyslýchala Inkvizice. Zde byl údajně podezírán z toho, že šíří myšlenky Erasma Rotterdamského.²⁷

V Paříži studoval filozofii a později i teologii, kterou ale nedokončil. Seznámil se zde však s několika muži, mezi kterými byli například Petr Faber, Simón Rodríguez a Francisco Javier (česky František Xaverský). S těmito muži, svými druhy, uzavřel roce 1534 posvátný slib v pařížském kostele Panny Marie na Montmartru, kde složili slib čistoty a chudoby.²⁸ Teprve až na konci svých pařížských studií začal tento bývalý baskický šlechtic používat jméno Ignacio.²⁹

Tento muž pevné vůle a silné vnitřní ctižádosti byl podle svědectví jeho současníků křehké tělesné konstrukce a nepevného zdraví, ale měl prý značné osobní kouzlo a dar přesvědčit okolí o svých názorech. Byl pokorný, houževnatý, neustupoval ze svých zásad, pokud byl přesvědčen, že jsou v souladu se službou Bohu.³⁰

Dnes je Ignacio de Loyola jedním z nejznámějších Basků. Jeho jméno znají lidé po celém světě. Jeho vliv na západní kulturu a později na tu latinskoamerickou je obrovský, ale

---

²⁶ op.cit. ČORNEJOVÁ. Str.9

²⁷ tamtéž.

²⁸ tamtéž.

²⁹ op cit. zdroj [online] http://www.hostyn.cz/jezuite_Brazdil.htm [cit. 10.2.2014]

³⁰ op.cit. ČORNEJOVÁ. Str.10

jeho vliv je patrný také v Číně, Indii a v Japonsku. Také několik univerzit (např. i v USA) je pojmenováno po tomto významném muži.³¹

2.2. ZALOŽENÍ ŘÁDU³²

V červnu roku 1537 byl Ignacio de Loyola spolu se svými druhy v Benátkách vysvěcen na kněze.³³ Nejprve se chtěli vypravit do Svaté země, ale tomu zabránila válka mezi Benátkami a Tureckem. Když se po nějaké době chtěli v Římě představit papeži, hledali vhodné jméno pro svou skupinu apoštolů. Rozhodli se, že si budou říkat Tovaryšstvo Ježíšovo. V březnu roku 1539 se zabývali otázkou podoby a budoucnosti svého společenství a rozhodli se, že chtějí založit řeholní řád a složit slib poslušnosti tomu představenému, kterého si sami zvolí.

Ignacio de Loyola začal sepsávat *Formula Instituti* o budoucí podobě řádu Tovaryšstva Ježíšova pojednávající o jméně, slibech, poslání řádu, o přijímání nových členů – noviců, o výchově, pravomocích hlavního představeného a o zřeknutí se jakéhokoliv vlastnictví a stálých příjmů.³⁴ Dále mluví o tom, že mezi sebe nepřijmou nikoho, kdo by pro ně nebyl vhodný a dostatečně silný plnit své poslání. V této základní osnově řádu byly sepsány jeho činnosti. Patřil sem slib chudoby, slib poslušnosti, misijní poslání, zvláštní poslušnost každého člena řádu vůči papeži, která je zavazovala k tomu, že půjdou kamkoliv, kam je Svatý Otec pošle, a nakonec ještě pravomoci generála řádu a dalších vysokých představených. Generál řádu není v tomto případě funkce spojená s vojenstvím, ale znamená generální představený neboli *praepositus generalis*.³⁵

Členové rodícího se řádu tedy představili svou nabídku papeži Pavlu III., který ji přijal a rozhodl se ponechat si je v Itálii. V červnu 1539 předložili svůj základní text papeži Pavlu III., ten ho nechal prozkoumat teology a dne 3.září 1539 ho ústně schválil. Až 27.září 1540³⁶

---

³¹ informace převzaté ze zdroje TELLECHEA IDÍGORAS, José Ignacio. *Ignacio de Loyola : la aventura de un cristiano*. Universidad Católica Andrés Bello. Caracas. Třetí vydání. 2009. str.17 dostupného [online] na http://biblioteca2.ucab.edu.ve/anexos/biblioteca/marc/texto/RevistaAgora/Libros/AAE0628_bv.pdf [cit.10.8.2014]

³² data převzatá ze zdroje [online] dostupného na <http://www.jesuit.cz/charakteristika.php> [uveřejněno 2006, cit. 10.2.2014]

³³ O'NEILL, Charles E., S.J., DOMÍNGUEZ, Joaquín M^a., S.J., *Diccionario histórico de la Compañía de Jesús*. Universidad Pontificia Comillas. Madrid, 2001. str.877

³⁴ op.cit. zdroj [online] http://www.hostyn.cz/jezuite_Brazdil.htm [cit. 10.2.2014]

³⁵ op.cit. ČORNEJOVÁ. Str.10

³⁶ op.cit. O'NEILL. Str. 878

bylo bulou *Regimini militanti Ecclesiae*³⁷ potvrzeno založení řádu Tovaryšstva Ježíšova a bylo povoleno vypracovat konečnou řádovou ústavu, která je známá jako *Constitutiones Societatis Iesu*. Tu začal Ignacio de Loyola zpracovávat nejprve ve španělském jazyce, pak teprve byla přeložena do latinského jazyka. Tato latinská verze je z roku 1552 a jak dále píše Ivana Čornejová:

*„... je závazným zněním řídícím činnost „starého řádu“, tedy Tovaryšstva před rokem 1773. Dokonce i po znovuoobnovení řádu v roce 1814 si tato ústava uchovala v hlavních rysech svou platnost.“*³⁸

Když byly i tyto texty schváleny, byl volen generál řádu. Jako první generální představený Tovaryšstva Ježíšova nebyl zvolen nikdo jiný než sám Ignacio de Loyola. Ten se sice zpočátku zdráhal tuto funkci přijmout, ale nakonec ji přeci jenom přijal.³⁹ Členové řádu pak složili své sliby 22. dubna 1541 v bazilice sv. Pavla při mši svaté, kterou celebroid Ignác z Loyoly.

2.3. PŘÍCHOD DO NOVÉHO SVĚTA⁴⁰

První, kdo požádal jezuity o pomoc s misijní činností, byl portugalský král João III., který dosáhl toho, že už v roce 1541 se Francisco Javier nalodil v Lisabonu na cestu do Východních Indií. Zásluhou portugalského krále se také podařilo, že již v roce 1549 se první jezuité dostali do Nového světa a usadili se ve městě Salvador da Bahía v Brazílii.

Příchod Tovaryšstva Ježíšova do španělských kolonií se datuje rokem 1568, kdy jezuité přišli do Limy. S pomocí místokrále Peru Francisca de Toledo se jim během několika let podařilo postavit kostely a školy také v dalších městech, kterými byly například Cuzco a Potosí. Stejný systém, jakým jezuité pronikali na území místokrálovství Peru, se pak zopakoval i v místokrálovství Nové Španělsko, kam jezuité přišli ze Španělska v roce 1572.

---

³⁷ op.cit. zdroj [online] http://www.hostyn.cz/jezuite_Brazdil.htm [cit. 10.2.2014]

³⁸ op.cit. ČORNEJOVÁ. Str.10

³⁹ tamtéž.

⁴⁰ Data příchodu jezuitů do jednotlivých částí Ameriky jsem převzala z knihy SANTOS, Ángel. *Los jesuitas en América*. Madrid: MAPFRE. 1992.

Pod ochranou místokrále Martína Enríqueze de Almansa se mohli usadit v městech Mexiku, Pueble, Oaxace a dalších.

V místokrálovství Peru se jezuité soustředili především v jižní části mnou analyzované andské oblasti a ve vysoko položených horských místech And. V Ekvádoru, stejně tak jako v Kolumbii rozvíjeli členové řádu svoji činnost ve městech. V této oblasti hrály velkou roli misie, při kterých jezuité odcházeli dočasně ze svých kostelů na venkov, aby zde šířili víru a křtili nové věřící. Do Quita přišli jezuité v roce 1586 a v Bogotě se usadili definitivně až v roce 1604. V Bolívii byla situace podobná, ale v XVIII. století založili jezuité spoustu misí v Chiquitos a Moxos.

Již v roce 1585 působilo několik členů Tovaryšstva Ježíšova v regionu Río de la Plata, ale jejich aktivity opravdu nezačaly až dokud nebyla založena provincie Paraguaye v roce 1607. Díky finanční pomoci několika bohatých mecenášů mohli jezuité v Argentině postavit kostely a založit školy v Tucumánu, Santiagu del Estero, Mendoze, Córdobě, ale také v Asunción v Paraguayi. I přes opakované žádosti o vyslání jezuitů do Chile z roku 1577 se podařilo členům řádu dostat na toto území až v roce 1593.

Myslím si, že je důležité zmínit, že jezuité přišli do Ameriky ve chvíli, kdy první fáze evangelizace, křesťanské a papežské utopie vedené žebravými řády, prodělávala krizi. Narozdíl od těchto řádů, bylo Tovaryšstvo Ježíšovo řádem novým, moderním a jeho členové byli plni ideálů a nadšení. Život jezuitů, který se soustřeďoval v kolejích, byl na rozdíl od klášterního života žebravých řádů zjednodušený. Díky tomu se členové řádu mohli soustředit více na komunikaci s okolním světem. Navíc byli schopni využít již předpřipravené půdy, vylepšit a zpružnit metody evangelizace, a když byla potřeba, dokázali se přizpůsobit kulturám a vírám místních indiánských komunit. Od svého příchodu do Nového světa se jezuité velice pečlivě věnovali své misijní činnosti, šíření víry mezi domorodými obyvateli Latinské Ameriky, zakládání škol a vzdělávání, stavění kostelů a zakládání tzv. redukcí, které vznikaly od XVII. století a zanikly s vyhnáním jezuitů z Ameriky ve století XVIII. Jednalo se o indiánské obce, ve kterých hlavním cílem bylo samozřejmě šíření křesťanství mezi Indiány, ale tyto redukce měly také velice důmyslný sociální, ekonomický a vzdělávací systém, kde výuka probíhala v domorodém jazyce. Veškeré státní, politické, soudní a ekonomické záležitosti zde spravovali pouze jezuité, ačkoliv formálně byly redukce podřízené španělské koruně. Často bývají redukce označovány termínem „jezuitský stát“. Indiánům se v takových redukcích poměrně dařilo. Obecně se dá říci, že zde pracovali v zemědělství, pěstovali maté, cukrovou třtinu, vinnou révu, chovali dobytek, vyráběli různé předměty (hudební nástroje,

kněžská roucha), ale také, a to je velice důležité, byli na jezuitském území chráněni před zotročením kolonizátory. Největší moc získali jezuité v Paraguayi.⁴¹

Také je potřeba zmínit fakt, že mezi jezuitu v Novém světě bylo mnoho cizinců, například můžeme jmenovat Čechy, Rakušany, Italy a Belgičany. Od poslední čtvrtiny XVII. století jim totiž jistá královská nařízení umožnila získat pro zámořské kolonie misionáře ze všech habsburských území v Evropě. V XVIII. století tak jezuité tvořili nejpočetnější skupinu cizinců ve španělských koloniích, kam se jinak žádný cizinec nemohl dostat bez příslušného povolení. Řád Tovaryšstva Ježíšova v Latinské Americe se tak stal jakousi mezinárodní společností. Dalším z důležitých momentů pro jezuitský řád v Novém světě byl fakt, že v XVIII. století bylo mezi jeho členy také mnoho kreolů. Tyto charakteristiky, které se projeví v oblasti umění, a které odlišují jezuitský řád od ostatních řádů přítomných v Novém světě, jsou velice důležité pro pochopení jejich působení.⁴²

2.4. FUNGOVÁNÍ ŘÁDU

Nový řeholnický řád, který si dal jméno Tovaryšstvo Ježíšovo, se začal šířit po celém světě. Jeho vyslanci, tedy misionáři, se vydávali na daleké a nebezpečné poutě, aby po všech tehdy známých kontinentech šířili křesťanskou víru mezi pohany a bezvěrci. Tím se zapojili do obnovy katolické církve – rekatolizace.⁴³

Hlavním duchovním východiskem řádu byla cvičení *Exercitia spiritualia*, která měla vést k poznání sebe samého a ke skutečnému poznání Boha. Ignacio de Loyola kladl důraz na lidskou aktivitu, která měla směřovat k věčné spáse. Na rozdíl o protestantského učení o předurčení Ignacio totiž tvrdil, že nikdo nemůže být spasen bez vlastního úsilí.⁴⁴

Jezuitský řád se podle své ústavy dělí na tři základní skupiny. Jimi jsou kněží - otcové, scholastikové – studující, a poslední skupinu tvoří bratři laici – koadjutoři. Tito koadjutoři měli na starost technické fungování řádových domů. Ten, kdo chtěl vstoupit do řádu Tovaryšstva Ježíšova a procházel teprve jakýmsi zkušebním obdobím, byl označován jako novic. Kněží, kteří ve struktuře řádu stáli nejvýše a složili čtvrtý řádový slib, byli profesové.⁴⁵

Vedle evangelizační činnosti, kázání a misijní činnosti, vynikali jezuité také v činnosti vzdělávací – ve školství⁴⁶. Jezuitské školy dobře fungovaly nejen v Evropě, ale i v Latinské

---

⁴¹ op.cit. ALCALÁ. str. 25

⁴² op.cit. ALCALÁ. str. 16

⁴³ ČORNEJOVÁ. Str.10

⁴⁴ tamtéž.

⁴⁵ tamtéž.

⁴⁶ Výukou, historií škol a univerzit se zabývá mnoho autorů. Tuto problematiku velice dobře shrnuje článek GUIBOVICH PÉREZ, Pedro. La educación en el Perú colonial: Fuentes e historiografía. *HISTORICA*. Vol. XVII, N° 2, Diciembre 1993. Pontificia Universidad Católica del Perú, na jehož konci je přehledná a obsáhlá bibliografie.

Americe a také v Asii. Za to byli oceňováni dokonce i jinými řády. Ačkoliv na druhé straně jim bylo vyčítáno, že se příliš drží zásad, které si řád stanovil v XVI. století. Bylo jim vytýkáno, že upřednostňují latinu a zanedbávají výuku živých jazyků. Členové řádu byli ale také zpovědníky a rádci evropských panovníků, a to především v XVII. století.⁴⁷

Řád Tovaryšstva Ježíšova měl úspěchy i podporu panovníků a četných mecenášů, ale zároveň se stal předmětem kritiky a závisti. S pronikáním myšlenek osvícenství byl vystaven kritice i ze strany katolické církve. Největšímu odporu a kritice řád nakonec čelil z míst, kde vznikly jeho první myšlenky, z rodné země samotného zakladatele řádu, ze Španělska. V roce 1767 pak byli jezuité vyhnáni ze španělských kolonií v Novém světě a 21.července 1773 byl řád dokonce zrušen papežem Klimentem XIV. Toto papežské rozhodnutí bylo přijato většinou panovníků. Ti potom ve svých zemích vyhlásili totéž. Jezuitský řád ale přežil ve dvou nekatolických státech – v Prusku a Rusku. Činnost řádu Tovaryšstva Ježíšova však byla obnovena již v roce 1814. Za tímto rozhodnutím stál tentokrát papež Pius VII. Řád opět začal fungovat, ale jeho obnovená podoba už nikdy nezískala takové postavení, jaké měla ve svém počátku a potom po celé následující XVII. století a téměř celé XVIII. století.⁴⁸

2.5. FINANCOVÁNÍ ŘÁDU

Tovaryšstvo Ježíšovo v Evropě stejně jako v Latinské Americe působilo dojmem obrovského bohatství. Jeho přehnaná účast na dočasných aktivitách a obchodu se staly předmětem kritiky řádu, která nakonec vedla až k jeho zrušení. Tradovalo se, že jezuitské *haciendy* zabíraly až třetinu území Nového Mexika, že v redukcích v Paraguayi měli jezuité tajné doly, a že na poli politiky se snažili v Jižním Rohu vytvořit vlastní stát. Ale problematika bohatství řádu Tovaryšstva Ježíšova byla podrobně studována a do jisté míry osvětlila většinu fiktivních zvěstí, které o řádu panovaly.⁴⁹

Všechna zřízení, která jezuité založili, byla ekonomicky soběstačné. Jak vysvětluje Luisa Elena Alcalá, na financování rezidence, kde členové řádu bydleli, stačily peníze, které jezuité od krále dostávali, a které jim také náležely. Když ale zakládali nový kostel nebo kolej, přijímali dary. Ale při jejich přijímání museli být velice opatrní, protože se stávalo, že tyto dary měly daňové či jiné závazky, nebo jim nestačily na udržení nově založené stavby.

---

⁴⁷ op.cit. ČORNEJOVÁ. Str.10

⁴⁸ op.cit. ČORNEJOVÁ. Str.10-11

⁴⁹ op.cit. ALCALÁ. str. 20

Několikrát i tyto „nevhodné“ dary jezuité odmítli. Navzdory rozsáhlým a produktivním *haciendám* a *ingenios* (cukrovary), které jezuitský řád vlastnil v momentě svého vypovězení z Nového světa, se zjistilo, že řád Tovaryšstva Ježíšova měl obrovské dluhy. Jejich finanční situace byla mnohem složitější, než se na první pohled mohlo zdát. Tato situace byla komplikována také tím, že byli nezávislí, a tak každé jezuitské zřízení mělo odlišný vývoj a podmínky.⁵⁰

Kromě bohatství řádu, o kterém jsem mluvila výše, vyvolala největší vlnu odporu jejich obchodní aktivita. Jejich produkty prodávaly haciendy a *ingenios*, ale také to dělaly misie a redukce. Ty byly sice soběstačné, ale prodávaly své produkty výměnou za to, co jim chybělo. Otázkou však zůstává, co je ještě obchod pro vlastní potřeby a co je již jistá forma monopolu na místní trh a produkci. Takto byli jezuité úspěšní a známí například s pěstováním a prodejem *maté* v Paraguayi, *pulque* v Novém Španělsku a s vínem a kořalkou v Peru.⁵¹

Další vlna kritiky byla namířena proti aktivitám některých jezuitů, kterým se říkalo *procuradores*. Ti byli každé tři roky vysíláni do Evropy do Říma, aby se sešli s generálem řádu a získali nutné materiální prostředky pro své misie. Velkou výhodou, ale zároveň momentem narůstajícího napětí mezi Tovaryštvem a korunou, byl fakt, že truhly, které jezuité z Evropy dovážely, byly osvobozeny od placení celních poplatků. To samozřejmě dráždilo španělskou korunu, protože se obávala, že takto přichází o důležité příjmy do své královské pokladny.

Jezuité si byli vědomi nutnosti zapojit se do společnosti, ale také toho, jak důležitou roli v takovém případě hrají peníze. Pokud byla potřeba obchodovat, aby získali jistý vliv, obchodovali a neviděli na tom nic špatného. Stejně tak nepřestávali kontrolovat ani obchody na venkově, které zajišťovaly ekonomický blahobyt jejich redukcím a kolejím. Bohatství se pro jezuity stalo nástrojem k získávání sociálních, politických a duchovních výhod.⁵² Konec konců i jejich heslo *Ad maiorem Dei gloriam*⁵³ jim dovolovalo ospravedlnit jakékoliv jejich počínání.

---

⁵⁰ tamtéž.

⁵¹ op.cit. ALCALÁ, str. 21

⁵² tamtéž.

⁵³ *Ad maiorem Dei gloriam* – heslo jezuitského řádu, které znamená *k větší slávě Boží*, více informací dostupných [online] <http://www.jesuit.cz/spiritualita.php> [uveřejněno 2006, cit. 10.2.2014]

3. JEZUITSKÁ ARCHITEKTURA V ANDSKÉ OBLASTI

3.1. JEZUITÉ A JEJICH UMĚLECKÉ PŮSOBENÍ

Na počátku novověku představovali jezuité významný fenomén nejen v oblasti náboženského života, ale i v oblasti školství, vzdělání, vědy a v neposlední řadě i v oblasti umění. Nebyly to pouze objednávky uměleckých děl u předních malířů, sochařů a architektů, ale i tvorba samotných členů řádu, která zasáhla téměř všechny oblasti výtvarného umění. Všechny tyto činnosti, které jezuitský řád provozoval v Evropě, v Latinské Americe, ale také v Číně se staly objektem bádání a nejrůznějších studií.

Řád Tovaryšstva Ježíšova se po svém založení a následném potvrzení papežem v roce 1540 poměrně rychle rozšířil po celé katolické části světa. K vykonávání svých činností ale nutně potřeboval domy a kostely, které ovšem musely být také řádně liturgicky vyzdobeny. Proto se jezuitský řád stal zejména v prvních sto letech své existence jedním z největších objednavatelů zakázek architektonických i jiných uměleckých děl. Ve srovnání s ostatními řády, zejména pak s rychlým rozšířením cisterciáckého řádu ve 12. století, se jezuité ve svém vrcholném období (na rozdíl od jednoduchosti jejich rané architektury) nespokojili s žádným minimalismem vzhledem k výzdobě svých kostelů. Protože požadavky a nároky jezuitů na architekturu a umění vůbec by se daly charakterizovat určitou přizpůsobivostí nebo lépe řečeno spíše schopností se přizpůsobit tendencím dané doby, nelze tedy mluvit o jezuitském slohu. Tak se k tomuto problému vyslovuje i Mojmir Horyna:

„V tomto smyslu vskutku nelze mluvit o žádném jezuitském slohu, který jako uměleckohistorický pojem vznikl až v polovině 19. století, jako

---

ideologicky zatížená desinterpretace. Jeho prvními a odborně velmi fundovanými kritikami byli již na sklonku 19. století umělečtí historici Tovaryšstva Ježíšova.“⁵⁴

Po skončení tridentského koncilu (1545 – 1563) se druhá polovina 16. století stala obdobím prosazení katolické reformy. Ta se také dotkla v jistém ohledu i umění. Církev sice nediktovala, jaké mají být umělecké formy, ale projednávaly se otázky funkční vhodnosti kostelní stavby a pravdivosti a přiměřenosti zobrazení obrazů. Diskutovalo se o funkční vhodnosti kostelů, ale finální umělecké ztvárnění díla bylo pak stejně ponecháno v rukách architektů.⁵⁵ Mezi jezuitskými učenci, kteří se k této problematice vyjadřovali a podíleli se tak na utváření pojetí uměleckého díla, můžeme jmenovat například Juana Bautistu Villalpanda, španělského architekta, matematika, teologa a jezuitu, který žil v letech 1552 až 1608 a studoval geometrii a architekturu spolu s Juanem de Herrerrou⁵⁶, dalším významným španělským architektem, jehož nejznámějším a asi i nejvýznamnějším dílem je Monasterio del Escorial (před ním arch. Juan Bautista de Toledo). Jezuité totiž požadovali, aby jejich architektura a umělecká díla, která ji velkoryse zdobila, odpovídala baroknímu cítění. To znamená, že jejich hlavní tezí bylo, aby byl Bůh v našem pozemském světě zpřítomněn či do něj promítnut. Toho docílili prostřednictvím uměleckých děl, která si buď na zakázku nechávali udělat, nebo jim byla darována, nebo která sami jezuité zhotovovali. Proto je třeba si uvědomit, že se členové řádu Tovaryšstva Ježíšova podíleli nejen na utváření dobového náboženského života, ale že také svojí činností významně přispěli ke kulturnímu životu jednotlivých světadílů, zemí, oblastí, měst a venkova. Architektura totiž není jen scénérie, vzhled a charakter našich měst, ale architektura sama, tedy její exteriér a interiér tvořící jeden celek, je vlastně kulturou, kulturou dané doby a společnosti, která v ní žije. Proto o ní také tolik vypovídá. A nejinak je tomu i v případě jezuitského řádu, který se pozitivně podílel na vývoji místních architektur. Jezuitská architektura sice vykazuje některé společné rysy, ale zároveň přejímala místní stavební typy a formy. Jedním z mnoha důvodů k takovému počínání byl i ten, aby v ostatních zemích nepůsobily jejich stavby cizorodě. Protože se v této

---

⁵⁴ CEMUS, Petronila a kol; *Bohemia Jesuitica 1556-2006*, Praha Karolinum, 2010. str.1139

⁵⁵ op.cit. CEMUS. str. 1139

⁵⁶ informace převzaté a dostupné [online] na http://es.wikipedia.org/wiki/Juan_Bautista_Villalpando [cit.10.4.2014]

práci zaměřuji pouze na jezuitskou architekturu v andské oblasti, budu dále mluvit pouze o jejích charakteristikách.

3.2. OTÁZKA STYLU A *MODO NOSTRO*

Na poli dějin umění se ve XX. století rozvinula velká debata o tom, zda jezuité měli svůj vlastní styl (sloh), známý jako *modo nostro* a zda se tento styl projevil například preferencí nějakého typu půdorysu či barokní výzdoby použité pro jejich kostely. Avšak již v posledních desetiletích XX. století se začala tato teorie vyvracet a nejnovější studie samotných budov (některé z nich uvádím již v úvodu) nebo celých zeměpisných oblastí ukazují takovou uměleckou a architektonickou různorodost staveb, že je možné existenci *modo nostro* zcela vyvrátit. Dokonce ani samotný jezuitský řád nevyjádřil nějaký určitý postoj k estetice svých staveb.

První generální shromáždění *Congregación General* z roku 1548 se omezilo na pravidla týkající se stavitelství jezuitských staveb, ale nezmiňuje se o jejich formální a stylistické stránce:

“Impóngase a los edificios de las casas y colegios el modo que nos es propio de manera que sean útiles, sanos y fuertes para habitar y para el ejercicio de nuestros ministerios, en los cuales, sin embargo, Somos conscientes de nuestra pobreza, por lo que no deberán ser suntuosos ni curiosos.”⁵⁷

Z toho jasně vyplývá, že *modo nostro* se v žádném případě nevztahovalo na všechny stavby Tovaryšstva Ježíšova. V jistém smyslu bychom ale tento termín mohli použít, avšak za

---

⁵⁷ RODRÍGUEZ DE CEBALLOS, Alfonso. *La arquitectura de los jesuitas*. Edilupa Ediciones, S.L. España. 2002, str. 22

předpokladu, že bychom ho vztáhli pouze na ty stavby, které obývali sami jezuité. Kostely a kaple, tedy stavby zasvěcené výhradně Bohu, měly být majestátné, bohatě zdobené a z drahých materiálů, aby nejlépe oslavovali jeho věčnou slávu.

Druhé generální shromáždění v roce 1565 však již nařídilo zasílání plánů a výkresů projektovaných budov generálovi jezuitského řádu do Říma, aby je schválil. Pro tyto účely byla v Římě zřízena kancelář, která měla na starosti posuzování projektů. Sběrka plánů jezuitských staveb, které byly kdysi poslány do Říma, jsou v současné době uloženy v Paříži v *Bibliothèque Nationale de France*.⁵⁸

Na projekty staveb řádu Tovaryšstva Ježíšova sice bylo dohlíženo, ale neznamená to, že v každé z oblastí, kde jezuité působili, čekali, až jim z Říma odpoví, aby mohli začít se stavbou. Jak jsem již zmiňovala, jezuité byli schopni a ochotni se přizpůsobit místním kulturám (a to nejen v Americe, ale i v Číně). To se také projevilo ve stavitelství. Často se stávalo, že touha členů řádu Tovaryšstva Ježíšova naplnit očekávání Indiánů převládla nad vlastním vkusem, a proto doslova sáhli po prvcích, které byli blízké domorodému obyvatelstvu. V případě Latinské Ameriky to byly například stavební techniky nebo ikonografie, které daly vzniknout novému stylu – tzv. *mestickému stylu*.

Debata ohledně *modo nostro* se tradičně zaměřovala na architekturu a porovnávala každou jezuitskou stavbu s hlavním vzorem italského jezuitského kostela - s Il Gesù v Římě. A to nejen s jeho půdorysem podle plánu Giacoma Barozzi da Vignoly (1562), ale i s nárysem fasády od Giacoma della Porta (1575), jak popisuje Luisa Elena Alcalá⁵⁹. Římský jezuitský kostel Il Gesù – kostel katolické reformace – je stavba s velkou hlavní lodí, která sloužila především kázání. Po obou stranách hlavní lodi, která je zastřešená valenou klenbou, jsou čtyři vzájemně propojené kaple. Křížení je završeno kupolí a presbytář má sice širokou, ale mělkou apsidu. Práce na kostele začala až díky finanční podpoře mecenáše kardinála Alessandra Farnese, který nejen že hradil stavbu kostela, ale zakázku i zadal se všemi instrukcemi. Tento muž chtěl velký a skvělý kostel, což se ale neshodovalo s představou samotných jezuitů. Ti měli výhrady již proti valené klenbě, která byla na jejich vkus příliš velkolepá a neodpovídala jednoduchosti rané jezuitské architektury.⁶⁰ V dopise, který kardinál Farnese poslal architektu Vignolovi stálo:

---

⁵⁸ op.cit. RODRÍGUEZ DE CEBALLOS. str 23-25

⁵⁹ op.cit. ALCALÁ. str. 23

⁶⁰ REABURN, Michael a kol; Dějiny architektury. Praha: Odeon, 1993. Str.132-133

„Kostel nemá mít hlavní loď a dvě vedlejší lodě, ale pouze hlavní loď s kaplemi po obou stranách... Hlavní loď má být zaklenutá a nemá být zastřešena žádným jiným způsobem, vzdor námitkám, které oni, jezuité, mohou vznést, když budou říkat, že hlas kazatele by se mohl ztrácet kvůli ozvěně.“⁶¹

Některé latinskoamerické kostely se dost podobají Vignolově půdorysu, jiné kostely naopak Vignolův půdorys nesledovaly, ale vzaly si za svůj návrh fasády tohoto jezuitského kostela Il Gesù v Římě, který býval často doplňován dvěma postranními věžemi. Ostatní jezuitské kostely v oblasti, kterou analyzuji, nenásledovaly ani jednu z těchto variant a byly postaveny v duchu každého regionu Latinské Ameriky z materiálů a technikami, kde byly právě tam dostupné a s přihlédnutím ke stavebním podmínkám, jako jsou jednotlivá podloží, či častá zemětřesení, ke stavbě vhodné.

Navzdory všem obměnám a přizpůsobením je možné v Latinské Americe najít jezuitské stavby, které mají společné prvky a vyzrazují svoji příslušnost k jezuitskému řádu více, než je samotné spojování těchto staveb s kostelem Il Gesù v Římě. Jeden z prvků, který tolik charakterizuje jezuitské stavby, je jejich snaha odlišit se od ostatních staveb v jejich okolí. V případě jezuitů je možné mluvit o jezuitské propagandě, která se projevuje již na prvním možném viditelném místě – na fasádě. Nejedná se jen o použití symbolů a soch svatých, tedy o jezuitskou ikonografii⁶², ale zejména o velice osobitý způsob použití tvarů, které ukazují na krásu a rozkvět Tovaryšstva Ježíšova v každé z oblastí.

Také je potřeba upozornit na to, kde jezuité stavěli své městské kostely a přilehlé koleje a na to, jaké pozemky ke stavbě svých budov získali. Když členové řádu Tovaryšstva Ježíšova přišli do jednotlivých měst andské oblasti, většinou se nejprve dočasně usadili v některé z budov jiného církevního řádu. Postupně však získali finanční prostředky na koupi nějakého vlastního pozemku, nebo, a to se stávalo častěji, jim byly rozsáhlé pozemky věnovány některými vlivnými osobnostmi ve městě. Často to byli právě mecenáši řádu, kdo jim pozemky ve městě koupil. A že se nejednalo o jakékoliv pozemky, dokazuje fakt, že většina jezuitských kostelů a přilehlých kolejí stojí přímo na hlavním náměstí města a nebo

---

⁶¹ op.cit. REABURN. str.133.

⁶² Ikonografií jezuitského řádu se zabývají například tyto dvě publikace: PÍRIZ PÉREZ, Emílio (ed.). *Cuadernos Ignacianos 5. Iconografía Ignaciana*. Universidad Católica Andrés Bello. Caracas.2004 dostupné [online] na http://books.google.cz/books?id=Vz7Earz_k5UC&printsec=frontcover&hl=es#v=onepage&q&f=false [cit.14.8.2014], dále SALE, Giovanni (ed.). *Ignacio y el arte de los jesuitas*. Mensajero, Bilbao, 2003

alespoň o ulici dál. Členové jezuitského řádu, kteří do Nového světa v koloniální době přišli ze všech řádů jako poslední, tak získali pozemky pro stavbu svých kostelů, o kterých se ostatním řádům za celou dobu jejich působení v Americe ani nesnilo.

Již jsem mluvila o tom, že se jezuité snažili svými stavbami odlišit od ostatních staveb v okolí. Myslím si, že vrcholu této odlišnosti dosáhli v Cuzcu, kde na hlavním náměstí postavili svůj kostel naproti katedrále. V tomto případě bych se nebála říct, že se nesnažili jen odlišit, ale že s budovou katedrály jezuité přímo soupeřili a předháněli se.

3.3. NĚKTERÉ PRVKY JEZUITSKÉ ARCHITEKTURY V ANDSKÉ OBLASTI

3.3.1. STAVEBNÍ MATERIÁLY

Domnívám se, že jedním z prvních předpokladů pro vznik nějaké stavby je mít pozemek, znát účel stavby, která se bude stavět a vhodně zvolit stavební materiál. Nelze totiž stavět ze stejného materiálu ve všech místech. A v případě Latinské Ameriky toto platí dvojnásob. Jelikož mnou analyzovaná jezuitská architektury se převážně nachází v zemětřesené oblasti, vždycky byla a i nadále je sužována častými zemětřeseními, jsou zde všechny budovy vystavené neustálému nebezpečí, že budou vlivem otřesů zemské půdy zničeny, staticky narušeny, částečně pobořeny, zcela zříceny nebo budou muset být zbourány z důvodů tak rozsáhlých škod, že nebude možné tyto stavby již rekonstruovat. Několik zemětřesení v historii andské oblasti bylo bohužel tak ničivých, že v podstatě celá města musela být postavena znovu. Zde mohu uvést jeden příklad za všechny - peruánské město Limu a její ničivé zemětřesení z roku 1746.

Architekti a stavitelé se snažili předejít těmto katastrofálním důsledkům zemětřesení, a proto se snažili vhodně volit materiály, ze kterých stavěli jak profánní tak sakrální budovy. Hledali tedy materiály, které by lépe odolávaly zemětřesení. Jednou z možností bylo volit materiály lehké, jako je například dřevo hojně používané v Bolívii, které i když by kvůli zemským otřesům spadlo, nezpůsobilo by takové škody jako třeba kámen. Proto se dřevo používalo nejčastěji k zastřešení staveb. Dále je pro architekturu v Latinské Americe typický, zejména pak v andské oblasti, tradiční stavební materiál *quincha*. Je to materiál tvořený slámou či pruty, které jsou hlinou spojeny do bloků. Jedná se opět o lehký materiál, který je navíc díky slámě (nebo prutům) elastický, lépe snáší vibrace vyvolané otřesy a v případě zřícení nezpůsobí takové škody. Potom se také používaly kombinace některých materiálů.

Základy staveb byly pevné, postavené z kamene či cihel a horní patra pak byla postavena například z již zmíněné quinchi.

Použití dřeva nebo quinchi ale není pravidlem a nedá se vztáhnout na celou andskou oblast. Často se zde totiž můžeme setkat naopak se stavbami nižšími a robustnějšími, které díky své bytelnosti a těžkosti také lépe odolávaly zemětřesením. Výběr vhodného stavebního materiálu záležel vždy na místních podmínkách.

Ačkoliv měl jezuitský řád hodně mecenášů, kteří financovali jejich stavby, dovážet všechen stavební materiál z Evropy by bylo příliš nákladné a ani by se to nevyplatilo. Proto se používaly materiály dostupné přímo v oblasti, kde se stavělo. Každá oblast však skýtala jiné možnosti, měla jiné charakteristiky a i materiály, které tam byly dostupné se oblast od oblasti lišily. To ovšem jednotlivým stavbám přidávalo na jedinečnosti. Nejen že se materiály od sebe lišily svojí barevností, například v Arequipě se setkáme s bílým porézním vulkanickým kamenem, zato v Ayacuchu s kamenem načervenalým; ale lišily se také svými vlastnostmi. Některé materiály byly lépe opracovatelné, a proto umožňovaly mistrům kameníkům vytvářet krásná umělecká díla i na fasádách jednotlivých staveb, kde bylo možné hrát si s objemem, tak jak to odpovídalo barokní estetice. Jinde takovýto druh práce daný stavební materiál neumožňoval, proto se setkáme s fasádami, které mají svoji výzdobu spíše plochou. To ale neznamená, že by byla o to chudší.

3.3.2. PŮDORYSY

Jak jsem již zmínila v podkapitole o tzv. *modo nostro*, pro mnohé jezuitské stavby se stal římský kostel Il Gesù vzorem. Většina městských jezuitských kostelů, které ve své práci analyzuji, z této předlohy vycházejí. Avšak architekti, kteří pro Tovaryšstvo Ježíšovo kostely stavěli, přizpůsobili tento římský model potřebám latinskoamerického prostředí. Proto se tedy setkáme většinou s kostelem bazilikálního typu, který se tak hojně rozšířil po celé Latinské Americe, místo jednolodní římské stavby. Sakrální stavbou s tímto půdorysem je například kostel Iglesia de San Pablo (dnes San Pedro) v Limě nebo Iglesia de la Compañía v Quitu. Ačkoliv půdorys původního římského vzoru byl trochu pozměněn, všechny stavby si dále zachovávají půdorys latinské kříže, i když ho opět uzpůsobují daným podmínkám a prodlužují či rozšiřují jeho ramena podle potřeby.

3.3.3. ZASTŘEŠENÍ - KLENBY, KUPOLE A MUDÉJAR

Dá se říci, že jezuitské kostely výrazně ovlivnily místní latinskoamerickou architekturu. Například zde byly poprvé zavedeny stavby s klenbami a kupolemi, které velice často nahrazovaly první jednoduché dřevěné trámové stropy nebo i složitější a velice zdobené *mudéjarské* dřevěné stropy, které se ve většině případů zřítily při nějakém zemětřesení. Proto je v prostředí andské oblasti, které se v práci věnuji, velkou výjimkou, pokud se některý z mudéjarských stropů podařilo kompletně zachovat až do dnešní doby. Tak je tomu například v případě kostela Iglesia de San Juan Bautista (dnes San Miguel) ve městě Sucre v Bolívii, který má takových mudéjarských stropů hned několik. Mluvím zde o mudéjaru, a proto bych ráda alespoň krátce vysvětlila, co tento pojem znamená.⁶³

Jedná se o svébytný fenomén španělského umění. Slovo mudéjar pochází z arabského *mudayyan* a v překladu znamená ten, kterému bylo dovoleno zůstat. V tomto smyslu se vlastně jedná i o synonymum ke slovu maur. Poprvé tento termín použil v roce 1859 José Amador de los Ros, který ve svém projevu nazvaném *El estilo mudéjar en arquitectura* předneseném na Real Academia de Nobles Artes de San Fernando v Madridu označil termínem *mudéjar* určité výtvarné vyjádření. Tehdy jeho projev rozpoutal vlnu diskusí. Amador de los Ríos ve svém pojednání z roku 1859 označil mudéjarské umění slovy jako snoubení mezi křesťanským a islámským uměním, zázračné spojení mezi uměním Orientu a uměním Západní Evropy. Není třeba připomínat, že pro všechna výtvarná vyjádření islámu je základní složkou dekorace, a to nejen v architektuře. A jestli něco z islámského umění výrazně přežívá v mudéjarském umění, tak pak je to právě ona dekorace, či snad posedlost dekorací.

Ale vážnost mudéjarské dekorace nespočívá pouze v zobrazení formálních motivů podle islámské tradice, jako jsou stylizované rostlinné motivy, geometrické motivy a epigrafická výzdoba. Je stejně tak důležité, ne-li víc, brát v úvahu kompoziční principy islámské výzdoby, jako je pravidelné opakování prvků, pokrytí či obložení celé plochy stěn dekoračními motivy, obrazy, které neznají hranice prostoru. Nestálost a neuvěřitelná schopnost formální přizpůsobivosti mudéjarského umění a výtvarné dědictví islámského umění umožňovaly začlenit do mudéjarského umění širokou škálu prvků z křesťanského umění, například gotické rostlinné motivy. Ty ale byly v mudéjarském umění použity jinak – respektovaly islámskou kompozici opakování. Islámský vliv na mudéjar můžeme pozorovat i

---

⁶³ tento krátký text vysvětlující termín *mudéjar* jsem zpracovala podle své bakalářské práce, kam odkazují pro podrobnější informace a bibliografii k této problematice -VOPÁLKOVÁ, Martina. *Mudéjarská architektura v Granadě*. Vedoucí práce: prof. PhDr. Štěpánek Pavel. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, zadáno 2010/odevzdáno 2011. str.11-18, 25-27. Konkrétní informace k mudéjarským stropům pak str.29-32.

v některých architektonických strukturách (věže-zvonice) nebo typologiích (synagogy). Dalším z prvků typických pro mudéjarské umění vycházejících z islámské tradice jsou pak dřevěné stropy.

Je třeba si uvědomit, že jsou to právě křesťané, kteří po znovudobytí Španělska vládnou nad maury. Proto je v mudéjarské architektuře taková převaha křesťanských církevních staveb. Již se nejedná o adaptaci typologie staveb z jiných kultur a adaptaci výtvarných forem z islámu. Teď už mluvíme o systému muslimské práce ve službách křesťanů a podle jejich potřeb. Výsledkem takového počínání je pak nová forma výtvarného vyjádření, syntéza výtvarných islámských a křesťanských prvků a jednota v estetice.

Když se vrátím zpět k otázce zastřešení jezuitských staveb v andské oblasti klenbami a kupolemi, pak mohu uvést tyto výrazné příklady staveb: zaprvé kostel Iglesia de la Compañía v ekvádorském městě Quito, zadruhé Iglesia de San Ignacio v Bogotě v Kolumbii.

První stavba je příkladem jezuitské architektury, která se snad nejvíce ze všech mnou analyzovaných staveb přiblížila ke svému římskému vzoru, tedy kostelu Il Gesù. Co se týká zastřešení, kopíruje tato stavba nejen jeho valenou klenbou, kterou uzavírá hlavní loď, ale používá podle své římské předlohy i velkou kupoli nad křížením.

Druhou stavbu zde zmiňuji proto, že ve svém interiéru ukrývá hned několik typů zastřešení. Použití různých typů zastřešení zde slouží k tomu, aby od sebe byly jednotlivé prostory kostela dobře odlišeny a odděleny. Hlavní loď je zastřešena valenou klenbou, zatímco pro postranní kaple a přední část kostela San Ignacio je použita klenba křížová. Takto zvolenými architektonickými prvky se tato sakrální stavba zásadně odlišuje od svého římského vzoru, který má postranní kaple zastřešeny malými kupolemi.

Ačkoliv jezuitské kostely, které v andské oblasti zkoumám, používají různé typy zastřešení, všechny mají nad křížením výraznou kupoli, která propouští do interiéru stavby světlo. Někdy je toto přirozené osvětlení řešeno pouze lucernou, jindy je použit i tambur, který je pročleněný okny.

3.3.4. SLOUPY

Dalším z architektonických prvků, které se na jezuitských stavbách v andské oblasti v Jižní Americe vyskytují, jsou sloupy. A to od nejjednodušších dórských sloupů, přes iónské až ke korintským, které mají buď zcela hladké nebo kanelované dřívky. Dále se setkáme se sloupem, kterému se říká *estípita*. Jedná se o sloup ve tvaru obráceného komolého jehlanu.

Ten se vyskytuje jak v interiéru staveb, například jako jeden z dekoračních prvků dřevěných kazatelen, tak v exteriéru, tedy na fasádě. Někdy mohlo být několik takovýchto prvků nad sebou umístěno hned několik.

Výrazným a v Novém světě zcela novým prvkem je sloup zvaný *columna salomónica*.⁶⁴ V češtině pro takovýto prvek používáme buď termín spirálovitě točený sloup, nebo se můžeme setkat i s výrazem tordovaný sloup. Tento umělecký prvek se v dějinách umění objevil již několikrát, ale teprve italský malíř, sochař a architekt Gian Lorenzo Bernini ho v roce 1624 poprvé použil jako architektonický prvek, když vytvořil známý baldachýn pro kostel San Pedro v Římě, kde tyto spirálovitě točené sloupy ještě pro větší zdobnost doplnil rostlinnou dekorací. Z Itálie se pak tento fascinující prvek, který se tolik zpopularizoval právě v barokním umění, rozšířil do celé Evropy a následně i do Nového světa. Spirálovitě točené sloupy se používají jako nosný prvek v architektuře, ale i v sochařství. V andské oblasti se s ním setkáme v exteriéru, kde zdobí fasády kostelů a dodává jim barokní objemové dimenze, ale uvidíme ho i v interiéru kostelů, kde je nejčastěji použit v rámci sochařských děl na dřevěných oltářích a kazatelkách. Konkrétně budu o všech těchto prvcích, které se objevují na jezuitských stavbách v mnou vybrané oblasti, mluvit v následující kapitole.

3.3.5. IKONOGRAFICKÁ VÝZDOBA⁶⁵

Již několikrát jsem mluvila o tom, že hlavním úspěchem jezuitů v jejich činnosti byla právě ona schopnost se přizpůsobit místním a často i ochota přijmout některé zvyky a přesvědčení, aby mohli lépe domorodé obyvatelstvo obrátit na křesťanskou víru. Jezuité vždy měli na zřeteli sociální a etnickou různorodost svého latinskoamerického publika, které bylo hlavním činitelem jejich evangelizační činnosti, a kterému také přizpůsobovali výklad své ikonografie i ikonografii samotnou. V případě Latinské Ameriky se setkáme pouze s určitým okruhem témat, která se pořád dokola opakovala.

Nejčastěji Tovaryšstvo Ježíšovo zobrazovalo své svaté členy, jako je například San Ignacio, San Francisco Javier, San Francisco Borja (česky František Borgiáš), San Estanislao Kostka (česky Stanislav Kostka) a San Luis Gonzaga. Kult, který jezuité hojně zobrazovali,

---

⁶⁴ Informace převzaté ze zdroje, který uvádí základní informace a odkazuje na příslušnou literaturu, dostupného [online] na <http://bloghistoriadelarte.com/2013/08/17/la-columna-salomonica-en-el-arte-the-salomonian-column-in-art/> [cit.14.8.2014]

⁶⁵ tato podkapitola je zpracovaná podle textu ALCALÁ, Luisa Elena. Acomodación, control y esplendor de la imagen en las fundaciones jesuíticas. In *Barroco andino. Memoria del I encuentro internacional*, Pamplona, Fundación Visión Cultural/Servicio de Publicaciones de la Universidad de Navarra, 2011. str.259-266. dostupné [online] na <http://www.unav.edu/publicacion/encuentros-barroco-bolivia/primer-encuentro> [cit.14.8.2014].

byl kult Panny Marie. Nejvíce se vyskytovala zobrazení Virgen de los Dolores, Virgen de la Luz, Virgen de Guadalupe, Virgen de Loreto (česky Panna Marie Loretánská) a Inmaculada Concepción (česky Neposkvrněného početí). Jezuité do Nového světa přivezli kopie obrazů, relikvie a ilustrace, aby zde mohli tyto zbožnosti propagovat. Avšak snad kromě Virgen de Guadalupe (česky Panna Marie Guadalupská) se žádné zobrazení Panny Marie neujalo tolik jako Virgen de Loreto, jejíž kult byl hlavním jezuitským kultem a společný všem členům řádu Tovaryšstva. Často právě této postavě bývaly v jezuitských kostelech zasvěceny překrásně zdobené kaple, například v Limě, Bogotě, Potosí nebo v Arequipě.

Dalšími častými zobrazeními v jezuitské architektuře byly andělé, archandělé (především San Miguel, česky sv. Michal), dále apoštolé, Sagrado Corazón (česky Nejsvětějšího srdce Páně) a monogram IHS doplněný zářícím sluncem s paprsky.

Umělecká díla byla do Nového světa dovážena z celé Evropy, o což se starali již v předchozí kapitole zmínění *procuradores*. Ale také mnohá umělecká díla, která zdobila, a některá i dodnes zdobí, interiéry jezuitských kostelů, vznikla až v Americe (vzpomeňme například známou uměleckou školu *Escuela cuzqueña de pintura*). Jezuité sami zadávali zakázky na obrazy a sochy i místním indiánským mistrům. Proto v jejich stavbách najdeme díla od různých autorů. Výjimku snad mezi jezuitskými kostely tvoří kostel San Pablo v Limě (dnes San Pedro, česky sv. Petra), který bychom mohli považovat za jakési muzeum evropského umění. Ve svém interiéru totiž uchovává díla předních evropských, zejména pak španělských umělců (Juan de Mesa, Juan Martínez Montañés, Greorio Fernández).

Poté, co byli jezuité z Nového světa vypuzeni, byly jejich stavby buď předány do rukou jiných řádů, nebo byly vyrabovány, nebo začaly sloužit jiným účelům. Ale než se tak stalo, bylo sepsáno jakési inventáře majetku a uměleckých děl velké spousty jezuitských staveb. Tato misionářská tragédie pro řád Tovaryšstva Ježíšova a kulturní tragédie pro Nový svět nám ale na druhé straně v některých případech přinesla právě tyto inventáře, bez kterých bychom vůbec nevěděli, jaké bohatství se v podobě hodnotných uměleckých děl v jednotlivých jezuitských stavbách vyskytovalo.

4. VYBRANÉ MĚSTSKÉ JEZUITSKÉ STAVBY

4.1. PERU

4.1.1. Lima

A. Iglesia y colegio máximo de San Pablo (dnes San Pedro, česky Kostel a kolej sv. Petra) Obr.1., Obr.2

Od příchodu jezuitů do Peru roku 1568 se kolej Colegio máximo de San Pablo, umístěná tři bloky od hlavního limského náměstí, stala jejich hlavní základnou. V dalších letech se jezuitům podařilo připojit i přilehlé pozemky, které pořídili z darů a almužen. Postupně na nově získaných pozemcích vystavěli tři kostely, přičemž se pokaždé snažili nové stavbě dát větší rozměry a velkolepost pro uctívání kultu. První stavbu, která svými rozměry brzy přestala dostačovat, nahradila další, dokončená roku 1574, s jednodílným gotickoisabelským půdorysem a mudéjarským⁶⁶ stropem⁶⁷. Do dnešních dnů se dochovala stavba třetí, která byla vystavěna mezi lety 1624 až 1638. Po vypovězení jezuitů v roce 1767 byl kostel doslova očesán od veškeré stříbrné výzdoby a všeho cenného, dokonce z kostela zmizely i některé obrazy. Zůstaly jen ty, které měly největší rozměry a nebylo tedy snadné je jen tak odnést. Od roku 1770 začali jezuitskou školu spravovat oratoriáni San Felipe Neriho (česky sv. Filipa Neriho) a přemístili sem nemocnici Hospital de San Pedro (česky Nemocnice sv. Petra), po němž kostel nese dodnes jméno⁶⁸.

V souladu s tradicí byl tento kostel navržen podle plánů italského kostela Il Gesù v Římě, jehož plán údajně přivezl otec Nicolás Durán Mastrilli, aby sloužil jako vzor pro stavbu jezuitského kostela v Limě. Na jeho stavbě se podíleli španělští jezuité – bratři Andrés Alonso, Nicolás de Villanueva a Martín de Aizpitarte, který již předtím pracoval v Havaně a v Quitu⁶⁹.

Výsledná stavba se až tak úplně nepodobá svému italskému vzoru. Na rozdíl od něj je kostel San Pedro v Limě trojlodní basilikální stavbou, která má hlavní loď zúženou, postranní kaple jsou mezi sebou propojeny jednotlivými oblouky a jsou navzájem průchozí. Ale stopy prvků románského slohu jsou patrné spíše na vnějšku stavby. Fasáda kostela je symetrická a rozdělená do tří plánů, které lemují jemné balustrády. S charakteristickým trojúhelným štítem, kamenným portálem a nezdobenými pilastry je provedena v klasicizujícím stylu a v kontextu limské architektury je něčím výjimečným. Vertikálnost stavby umocňují dvě věže čtvercového půdorysu, které byly několikrát přestavovány buď

---

⁶⁶ K pojmu *mudéjar* více viz op.cit. VOPÁLKOVÁ.

⁶⁷ op.cit. ALCALÁ. str.91

⁶⁸ data převzatá [online] z <http://www.sanpedrodelima.org/historiacont.html#iglesiasanpedro> [cit. 10.2.2014]

⁶⁹ op.cit. ALCALÁ. str.91

kvůli škodám způsobeným zemětřesení, nebo z důvodů změny slohu. Věže kostela byly restaurovány ve XX. století a byla jim zpátky vrácena podoba odpovídající baroknímu slohu⁷⁰.

Monumentalita stavby nespočívá jen v jeho prostorném atriu, ale především v novém prvku – malém otevřeném prostoru, plácku či náměstíčku Plazuela de San Pedro⁷¹, před vstupem do kostela. Tento prostor umožňoval lidem v tehdejší barokní městě se scházet a komunikovat spolu, ale zároveň měl jednu výraznou urbanistickou charakteristiku – narušoval přesné rozdělení šachovnicového půdorysu koloniálních měst Nového světa⁷². Ovšem největší smělost architektů tohoto jezuitského kostela je spatřována v umístění hned tří dveří v čele fasády budovy. Toto privilegium měly vždy pouze katedrály⁷³.

V kontrastu se strohostí fasády se všechna výzdoba a bohatství této stavby nachází v interiéru kostela. Pozlacené retábly, obrazy, keramické obklady *azulejos*⁷⁴, malby, medailony, zdobené pásy zdí, řezbářské a sochařské práce ze dřeva vytvářejí v interiéru kostela oslňující dojem. Ale ne vždy byla výzdoba stejná jako je tomu dnes. Mnohé změny byly vynuceny zemětřeseními, ale také změnou majitelů, jak jsem již dříve zmínila, nebo i příchodem nových uměleckých směrů, které převládly nad barokem.

V období mezi lety 1675-1680 se v Limě začaly používat spirálovitě točené sloupy, tzv. *columnas salomónicas*⁷⁵, které byly ve Španělsku příznačné pro styl *churrigueresco*⁷⁶. Tento v Latinské Americe nový umělecký prvek pravděpodobně přivezl do Peru Bask Diego de Aguirre⁷⁷, který v hlavním městě Limě aktivně působil od roku 1665 až do své smrti roku

---

⁷⁰ data převzatá a dostupná [online] z http://oa.upm.es/4969/1/Entre_Torres_y_Balcones.pdf [cit. 10.2.2014]

⁷¹ data převzatá a dostupná [online] z <http://blog.pucp.edu.pe/item/146498/los-jesuitas-en-lima-1> [cit. 10.2.2014]

⁷² více o urbanismu a plánech půdorysů měst Latinské Ameriky v LÓPEZ GUZMÁN, Rafael. *Historia del Arte en América y Filipinas. Materiales Didácticos II: Arquitectura y urbanismo*. Universidad de Granada. Granada. 2003, str.13-48

⁷³ op.cit. ALCALÁ. str.92

⁷⁴ op.cit. VOPÁLKOVÁ. str.33

⁷⁵ data převzatá a dostupná [online] z <http://bloghistoriadelaarte.wordpress.com/2013/08/17/la-columna-salomonica-en-el-arte-the-salomonian-column-in-art/>, pro Nové Španělsko <http://www.redalyc.org/articulo.oa?id=65323975003> [cit. 10.2.2014]

⁷⁶ *churrigueresco* – označujeme tak období a architektonický styl rozvíjející se v baroku, který se ze Španělska rozšířil do Nového světa. Svůj název nese podle příjmení rodiny barokních architektů Churriguerů. Tento styl je typický pro svoji až přehnanou výzdobu projevující se zejména na fasádách a oltářích. Více PLA, José M^a. *La Arquitectura Barroca Española y el Churrigueresco*, Editorial: Dalmau Carles Pla. Gerona.1951, dále například zdroj [online] <http://www.arteespana.com/churrigueresco.htm> [cit. 10.2.2014]

⁷⁷ informace dostupné [online] na http://sisbib.unmsm.edu.pe/bibvirtualdata/libros/Arte/influ_borbonica/pdf/a03.pdf [cit. 10.2.2014], str.58; dále také zdroj dostupný [online] <http://www.biblioteca.org.ar/libros/141482.pdf> [cit. 10.2.2014] str.156,157,159

1718. Okamžité přijetí tohoto nového stylu jezuity nasvědčuje, že autorem retáblů v kostele San Pedro je buď sám mistr Diego de Aguirre, nebo někdo z jeho nejbližších následovníků. Jasně ale je, že se tato jezuitská stavba stala zdrojem inspirace pro další generace stavitelů v Peru. Osm oltářů podobného stylu je umístěno v postranních kaplích. Všechny beze změny opakují kompoziční schéma typické pro vrcholné limské baroko – trojdílná oltářní deska se dvěma nad sebou jdoucími patry – jimž vévodí spirálovitě točené sloupy. Avšak oltáře se od sebe navzájem liší bohatou dekorací. Dva nejlépe provedené retábly, na kterých jsou vyobrazení svatořečení jezuité San Francisco Javier a San Francisco de Borja, byly umístěny do středu obou bočních lodí.

Zajímavostí a vzácností je zde fakt, že sochy obou světců byly zhotoveny v ateliéru sevillského mistra Juana Martíneze Montañése okolo roku 1645. Mezi další poklady kostela patří také tyto sochy: Cristo de la Buena Muerte, zdokumentované dílo od nejnadanějšího žáka mistra Martíneze Montañése umělce Juana de Mesy y Velasca. Později se sem dostaly i dvě sochy ze školy granadské – Ecce Homo a la Dolorosa, díla od Pedra de Meny. Avšak ne všechny sochy v jezuitském kostele San Pedro v Limě pocházejí z Andalusie. Jedno z výrazných sochařských děl pochází ze školy kastilské, z valladolidského ateliéru umělce Gregoria Fernández. Jedná se o sochu la Familia de la Virgen⁷⁸.

S nástupem XIX. století zasáhly kostel radikálnější úpravy. Hlavní barokní oltář tehdy ustoupil jinému – neoklasickému, jehož vytvoření měl na starosti baskický kněz a architekt Matías Maestro, kterého chránil arcibiskup González de la Reguera. Také hlavní loď kostela byla na počátku XIX. století upravena oratoriány v neoklasickém stylu, ale respektovala strukturální prvky původní stavby. Kromě hlavního oltáře, pilastrů a vlysů v horní části stěn, byla změněna klenba kostela na kazetovou valenou klenbu. Avšak presbytář si uchoval některé původní prvky. Jezuitské jsou také například zlaté tribuny, kam usedaly tehdejší nejváženější osoby místokrálovství při církevních obřadech. Nejstarším prvkem v této části kostela je mříž, u které probíhalo svaté přijímání věřících. Tato mříž, která existovala již v druhém kostele postaveném jezuity na tomto místě, byla objednána v Miláně v roce 1604 a dodnes si uchovává šest ze svých původních jedenácti lvů odlitých z bronzu⁷⁹.

---

⁷⁸ ALCALÁ, Luisa Elena. Str.96,100-101

⁷⁹ op.cit. ALCALÁ. str.100

Po samotném kostele bychom mohli považovat sakristii za nejvýznamnější barokní celek stavby. Byla dokončena v roce 1654 a zastřešená klenbou. Ale ničivé zemětřesení, které zasáhlo Limu v roce 1746, si vynutilo nové zastřešení – dodnes zachovalý plochý dřevěný strop, který vyzdobil malbami zobrazujícími scény ze života svatého Ignáce neznámý limský umělec. Dále je sakristie bohatě vyzdobena obrazy svatých zakladatelů řádů, keramickými obklady azulejos a nástěnnými malbami s květinovými motivy. Vzácností sakristie je pak velké plátno vytvořené kolem roku 1580 s názvem *La Coronación de la Virgen* od italského jezuitského malíře Bernarda de Bittiho⁸⁰, který je považován za zakladatele umělecké malířské školy *Escuela cuzqueña de pintura*. Je zde patrný styl protireformace, který umělec rozšířil v následujících letech po celém regionu jižních And⁸¹.

Dvě vnitřní kaple ještě rozšiřují tuto církevní stavbu a doplňují její umělecké bohatství. První z nich, *Capilla de la Penitenciaría* je přístupná jak ze samotného kostela, tak z vrátnice koleje. Tato kaple křížového půdorysu s trojlodní konstrukcí s pilastry oddělujícími navzájem její jednotlivé lodě byla dokončena v roce 1659. Z presbytáře první kaple vedou dveře do druhé kaple s názvem *Capilla de Nuestra Señora de la O*. Tato kaple vypadá jako malá basilika, kde mezilodní arkády oddělují hlavní loď od bočních. Celý její interiér byl ale v XIX. století přeměněn v neoklasickém stylu.⁸²

Ve srovnání s prostory určenými pro uctívání kultu se architektura křížové chodby zdá strohá, odměřená a postrádající dekoraci. Ale právě tímto svým rysem se kolej San Pedro tolik odlišuje od ostatních limských klášterů. Zároveň se ale tato jeho charakteristika přibližuje stylu staveb klášterů v Cuzcu. Stejně tak jako ony, má kolej San Pedro také v horním patře křížové chodby jednou tolik oblouků než v patře dolním.

Avšak kolej San Pedro v Limě se neproslavila jen svojí architekturou, ale především svojí znamenitou intelektuální aktivitou. Studovala se zde humanitní studia, filozofie a teologie. Hned ze začátku své existence tu byla vytvořena knihovna, která ve své době byla nejdůležitější z celého místokrálovství. Čítala na 25.000 titulů z filozofie, teologie, literatury, jazyků, dějin, přírodních věd, fyziky, matematiky a medicíny. Později, když byli jezuité vypovězeni z Peru, se tato knihovna stala základem dnešní peruánské knihovny *Biblioteca Nacional*. Kolej San Pablo se stala také důležitým lékařským centrem, když v roce 1604 přišel

---

⁸⁰ více informací o obraze dostupných [online] na <http://www.patrimonioculturalperu.com/bernardo-bitti-y-la-sacristia-de-san-pedro-de-lima/> [cit. 12.2.2014]

⁸¹ op.cit. ALCALÁ. Str. 104

⁸² informace dostupné [online] <http://www.sanpedrodelima.org/historiacont.html#lao> [cit. 12.2.2014]

do Limy Ital hermano Agustín Salombrini a založil zde lékárnu Farmacia de San Pablo⁸³.

B. Noviciado e Iglesia de San Antonio Abad (česky Noviciát a kostel sv. Antonína Poustevníka)

Na samém konci XVI. století v roce 1593 se jezuité působící v Limě rozhodli oddělit noviciát od koleje San Pedro, pravděpodobně proto, aby jejich novicové měli větší klid na přípravu na řeholní život v Tovaryšstvu Ježíšově. V tom samém roce zřídili svůj noviciát na pozemcích sousedících s kostelem Santiago del Cercado, které se nacházely až za hlavním městem. Až v roce 1599 Alonso Bobadilla postoupil ve městě jezuitům pozemky, kde noviciát zasvěcený San Josému (česky sv. Josefovi) dále fungoval. Teprve v roce 1610 našla budova noviciátu své konečné místo na pozemcích na kraji města, které řádu věnoval Antonio Correa. Kostel a noviciát se začali jmenovat San Antonio Abad v upomínku na svého hlavního mecenáše.⁸⁴

Na první stavbě kostela se podíleli významní umělci. Alonso Velásquez vytvořil okolo roku 1613 plochý dřevěný vyřezávaný strop a dřevěnou polokulovitou kazetovou kupoli (*cúpula semiesférica - media naranja*)⁸⁵. V roce 1615 byl vytvořen hlavní oltář kostela Diegem Gutiérrizem de Riverou a Martín Alonso de Mesa se postaral o jeho výzdobu.

Vzhledem k tomu, že tato kolej byla odloučená a situována mimo ruch města, měla vlastní rozsáhlé pozemky s obdělávanou půdou zavlažovanou dvěma kanály, které procházely napříč těmito pozemky.

Avšak nic z toho nedokázalo vzdorovat ničivému zemětřesení, které Limu zachvátilo v říjnu 1746. Kostel byl zcela zničen a musel být od základů znovu vystavěn. V roce 1758 se začalo s pracemi pod vedením Cristóbal de Vargas, jednoho z nejrenomovanějších limských architektů té doby.

---

⁸³ EGIDO, Teófanés. BURRIEZA SÁNCHEZ, Javier. REVUELTA GONZÁLEZ, Manuel. *Los jesuitas en España y en el mundo hispánico*. Centro de Estudios Hispánicos e Iberoamericanos. Marcial Pons Historia. Madrid 2004. str.196

⁸⁴ op.cit. ALCALÁ. Str. 109

⁸⁵ SAN CRISTÓBAL, Antonio. Las medias naranjas de madera en las iglesias virreinales de Lima. časopis *HISTORICA* XXVII. 2 (2003). Pontificia Universidad Católica de Perú. str. 417 – 446. dostupné [online] <http://revistas.pucp.edu.pe/index.php/historica/article/download/8664/9031> [cit. 4.4.2014]

Architekt Cristóbal Vargas zároveň v té době vedl i stavbu sousedního kostela Iglesia de los Huérfanos, což by mohlo do jisté míry vysvětlovat podobnost průčelí obou staveb.⁸⁶

Stavby Noviciado e Iglesia de San Antonio Abad byly jedněmi z posledních jezuitských staveb postavených na území místokrálovství Peru. Otevřeny byly v roce 1766, ale hned v následujícím roce přišlo vypuzení jezuitů a bývalý noviciát se musel přeměnit na Real Convictorio de San Carlos. Odtud se odvozuje jeho dnešní moderní označení. Změna přišla v roce 1924, když vláda Augusta B. Leguía nařídila zasvětit kostel Panteónu de los Próceres. Klášter San Carlos (bývalá jezuitská kolej, česky Svatého Karla) zůstal ve správě Univerzity de San Marcos. Tehdy se definitivně ztratily boční oltáře a plátna, která zdobila loď kostela a jeho sakristii.

Navzdory těmto změnám si San Carlos uchoval své základní prvky. Celá architektonická koncepce kostela odpovídá limské barokní tradici. Půdorys latinského kříže s hlubokými rameny se nikterak neodlišuje od půdorysů kostelů postavených v první polovině XVIII. století. Hlavní průčelí kostela přebírá některé tradiční motivy, kterými jsou například výklenky (niky) a pilíře s krakorci,⁸⁷ a zařazuje je do své již racionálnější kompozice, která zbavená či oprostěná od výzdoby předznamenává svojí přísností příchod blížícího se neoklasicismu.⁸⁸

Domnívám, že je důležité zdůraznit, že již zmíněný architekt Cristóbal de Vargas přijal nové oficiální dispozice a zabezpečil je proti velkým škodám způsobeným případným dalším zemětřesením. To dokazují například zaslepené věžičky nebo použití různých materiálů – použití kamene pro stavbu pevného, stabilního, dolního patra budovy a lehčích materiálů pro stavbu vyššího, druhého patra.

Nejnovějšími prvky stavby jsou samozřejmě nábytková vybavení interiéru – liturgický mobiliář – v souladu s tehdejšími požadavky řádu na výzdobu. Autor je sice neznámý, ale projevil se zde jako opravdový mistr, který si osvojil pečlivou a propracovanou stylistiku pozdního italského a středoevropského baroka.

Z mnoha oltářů se zachoval bohužel jen ten hlavní. Jeho velkorysá struktura ze dřeva řešená pouze jedním tělem není pozlacená a je podepřena točitými sloupy. V jeho centrálním

---

⁸⁶ op.cit. ALCALÁ. str. 109-110

⁸⁷ více informací o krakorcích v peruánské architektuře dostupných [online] na <http://www.patrimonioculturalperu.com/la-cartela-historia-y-confusion/> [cit. 20.6.2014]

⁸⁸ op.cit. ALCALÁ. str.109-113

výklenku stojí polychromovaná socha San Antonia Abad, která pochází pravděpodobně z původní stavby. Ve stejném slohu jako oltář jsou i tribuny, obě strany presbytáře a kazatelna. Cibulovitý vzhled všech těchto prvků a jejich výzdoba zvaná *rocaille*⁸⁹ jim dává jistý dvorský vzhled, který se trochu vyčleňuje z dosavadních místních tradic.

Obrazovou výzdobu této stavby můžeme dnes vytušit už jen z inventářů té doby. Některá významná plátna byla přemístěna do blízkého kostela San Marcelo, zde je uchována nástěnná malba Inmaculady Concepción a svatých jezuitů podepsána mistrem Cristóbaelem Lozanem z Limy, sevillská série o životě San Francisca Javiera od Matíase de Arteagy y Alfaro.⁹⁰

Mnohem méně dokumentů máme o historii samotného Noviciátu. Architektura této stavby, její vnitřní uspořádání a vlastní fungování, byla věrným odrazem intelektuálního předvoje a ekonomické moci, které řád dosáhl během prvních dvou třetin existence místokrálovství Peru. Noviciát byl tvořen kaplí Capella de San Antonio Abad a dvěma dvory (patii), první sousedící přímo s kostelem, kde se dnes nachází Patio Principal, a druhým, dnes již zaniklým, kde se v dnešní době nachází Parque Universitario; dále pak sedmi malými kaplemi rozmístěnými ve velké zahradě patřící k Noviciátu.⁹¹

Velké zemětřesení z roku 1746 změnilo trvale vzhled Noviciátu, kaple Capilla de San Antonio Abad, většina křížových chodeb, salónů, knihovny, kaple a auly byly kompletně zničeny a skončily v troskách. S novou výstavbou se začalo záhy a s velkým nasazením. Byly vztyčeny stavby s větší rozvahou a řádem. Nová nařízení zakazovala stavět budovy, které by měly více než dvě patra, přičemž na stavbu druhého patra přikazovala použití quinchi. Jednoduchost, s jakou se tento materiál opracovával a umožňoval vytvářet dekorativní motivy na stěnách a fasádách, přispěl k rozvoji nového konceptu architektury, který tak silně zakořenil v Limě, a který určoval její scénografický charakter.⁹²

I přesto, že v průběhu XIX.století prošla stavba známá jako “Casona de San Marcos“ několika reformami, uchovává několik vzácných důkazů o své jezuitské minulosti. Bez

---

⁸⁹ *rocaille* – název pochází z francouzštiny, *rocalla* španělsky – jedná se o rokokový dekorační motiv, informace převzaté ze zdroje Real Academia Española dostupného [online] na <http://lema.rae.es/drae/?val=rocalla> [cit. 20.7.2014]

⁹⁰ op.cit. ALCALÁ. str.113

⁹¹ informace dostupné [online] z dokumentu BURNEO, Reinhard Augustin. *Orígenes y Evolución del Conjunto Arquitectónico de la Casona de San Marcos*. Universidad nacional Mayor de San Marcos. Lima. 2005. str.19 na <http://www.aeci.org.pe/publicaciones/store/pub.7.pdf> [cit. 20.7.2014]

⁹² op.cit. zdroj [online] str.21-22

pochyby nejstarší křížovou chodbou je ta hlavní nazývaná „patio de Derecho“ podle toho, že spousta let sloužila právě právnické fakultě Univerzity San Marcos. Její přízemí je tvořeno valenými oblouky spočívajícími na jednoduchých dřevěných sloupech, zatímco její galerie je tvořena pouze sloupy s patkami místo hlavic. Jedinou ozdobou jsou v dolním sloupoví výzdoby ze sádry s náboženskými motivy.

Další křížová chodba v sobě ukrývá známou kapli de Loreto z druhé poloviny XVII.století, která byla přeměněna na graduační sál univerzity. Bývala zde stará oratoř noviciátu, která však podle své dnešní podoby musela být vystavěna až po zemětřesení v roce 1746. Nejoriginálnějším prvkem celého komplexu je pak trojlaločná klenba celá vymalovaná symboly litanie okolo Virgen de Loreto s tvářemi světců a zakladatelů řádu, mezi nimi je i San Ignacio de Loyola. Celá loď kaple je zdobena trojlaločnými oblouky a výklenky, ve kterých pravděpodobně bývaly menší, vedlejší oltářiky.⁹³ Restaurace graduačního sálu byla započata v roce 1994 a byla dokončena v roce 1998. Zesílila se struktura sálu, byly zakonzervovány dřevěné stropy a byly ošetřeny všechny malby sálu.⁹⁴

V dnešní době je celý komplex – dnes Centro Cultural de la Universidad de San Marcos – objektem celkové restaurace v rámci dohody mezi Peru a Španělskem, která byla podepsána v roce 1989 mezi Universidad Nacional Mayor de San Marcos a Agencia Española de Cooperación Internacional a Instituto Nacional de Cultura.⁹⁵

4.1.2. Cuzco

Iglesia y colegio de la Transfiguración Obr.3.

Podle Inky Garcilasa de la Vegy, jak píše Luisa Elena Alcalá⁹⁶, byl *Amarucancho* palácem Huayna Capaca. Když Španělé založili Cuzco, přešel do rukou dobyvatele Hernanda Pizarra. A když byl v roce 1571 předán místokrálem Franciscem de Toledo Tovaryšstvu Ježíšovu, nabyl hned dvojího symbolického významu. Nejenom, že se nacházel na starém

---

⁹³ op.cit. ALCALÁ. str. 113-114

⁹⁴ informace dostupné [online] na

http://www.construccionyvivienda.com/revista_proyector_arquitectura_notas.html [cit. 20.7.2014]

⁹⁵ informace dostupné [online] na <http://ccsm-unmsm.edu.pe/sobreelccsm/laantiguacasona/> [cit. 20.7.2014]

⁹⁶ op.cit. ALCALÁ. Str.117

hlavním náměstí *Aucaypata*, ale zároveň ležel na jednom z nejsvatějších míst města, vedle Coricanchy a chrámu Viracochy, který tehdy okupoval klášter Santo Domingo (česky sv. Dominika) a po něm katedrála.

Okolo roku 1578 se začalo se stavbou prvního kostela, která byla sponzorována Teresou Ordóñez – ženou dobyvatele Diega de Silvy. Stavba se však setkala s obtížemi kvůli bažinatému terénu, který musel být nejprve zpevněn prkny a jílovitou hlínou – technikou zvanou *tapia*⁹⁷. Prkna byla přes sebe kladena křížem a upevňována jílem. Teprve až pak se na tuto základnu daly skládat jednotlivé stavební kameny, které v případě stavby v Cuzcu byly použity z pevnosti Sacsahuaman. Tyto stavební práce vedl padre Juan Ruiz, mistr truhlář, kterému se připisuje plán budovy.

Další jezuita, hermano José Mosquera, se zasloužil o vytvoření dřevěných stropů mezi lety 1584 a 1585. Okolo roku 1587 byla dokončena zvonice a vstupní brána, což umožnilo, aby byl kostel v roce 1593 vysvěcen. Během následujících let ještě pokračovaly některé dostavby, úpravy, práce na dekoracích ale hlavně výstavba koleje. Okolo roku 1600 se dokončoval její portál a kolej byla dokončena v roce 1603.

O dva roky později vrcholila výzdoba interiéru kostela oltářem tvořeným malbami a reliéfy od hermanos Bernarda Bittiho a Pedra Vargase. Jijich hlavním úkolem bylo vytvořit oltář ještě lepší než byl ten v limské koleji.⁹⁸ K velkoleposti oltáře se přidala ještě kazatelna a svatostánek (tabernákl), díla hermana Mosquery, který je vytvořil z „tisíce říms a smyček z tisíce druhů dřev, které jen byly v Andách a údolí Cuzca“.⁹⁹

Tato první stavba, kterou s takovým nadšením popisovali její současníci, byla v březnu 1650 zničena silným zemětřesením, kterému podlehl celé město. Ztěží se daly zachránit některé reliéfy a obrazy z hlavního oltáře, které jsou dnes uchovány v muzeích v Cuzcu a Limě. Struktura kostela byla otřesy půdy tak narušena, že bylo nutné ji kompletně zbourat a vytvořit plány pro stavbu novou, která by ještě převyšovala velkolepost té původní.¹⁰⁰

---

⁹⁷ *tapia* výraz používaný v Hispanoamerice nebo *tapial* výraz používaný ve Španělsku a Středomoří, označuje starou konstrukční techniku používanou pro stavbu zdí ze dřeva a jílovité hlíny. V Latinské Americe se tato technika používala především pro stavbu jezuitských misí (San Inacio Miní, San Miguel) a dále i v koloniální brazilské architektuře, například město Ouro Preto je v podstatě celé vystavěné touto technikou. Také v koloniální argentinské architektuře najdeme příklady tohoto typu stavění (Córdoba, Santa Fe, Tucumán). Více informací dostupných [online] na <http://es.wikipedia.org/wiki/Tapial> [cit. 20.7.2014]

⁹⁸ op.cit. ALCALÁ. Str.120

⁹⁹ tamtéž.

¹⁰⁰ tamtéž.

Luisa Elena Alcalá píše ve své knize¹⁰¹, že jezuitské kroniky mluví o padrem Juanu Bautistovi Egidiano, rodilém Vlámovi, a označují ho za autora nového projektu a vedoucího stavby mezi lety 1651 a 1658, avšak nikde blíže tato data nespécifikuje tak, aby se dala ověřit. Stejný údaj o padrem Egidianovi uvádí i další odborná literatura.¹⁰² Ale také bez bližší specifikace, která by umožnila na základě literatury tato data ověřit.

Patrné zásahy místních architektů do stavby vedly k pochybám o autorství padreho Egidiana. Jak můžeme posoudit podle tohoto úryvku, nakonec i takoví autoři jakými jsou například Marco Dorta a Harold Wethey museli jeho prokazatelné autorství uznat:

*Hay pruebas fehacientes de que el autor fue el anciano jesuita, de origen flamenco, Juan Bautista Egidiano. En las tartas y crónicas familiares de la Orden se dice que iglesia del Cuzco se hizo “por cuidado e industria del Padre Juan Bautista Egidiano, con continua asistencia y excesivo trabajo de su persona“. La “carta de edificación“ que se mandaba anualmente a Roma no deja lugar a dudas pues afirma que el P.Egidiano “levantó desde su cimiento este bellissimo templo de la Compañía, con razón llamada la maravilla de este nuevo mundo“. Autores como Marco Dorta y Harold Wethey se han “rendido ante la evidencia“.*¹⁰³

První konstrukcí byla capilla de indios nebo také nazývaná capilla de Loreto situovaná v levé části hlavní budovy. Na té pracoval architekt Francisco Domínguez de Chávez y Arellano, který v roce 1652 vystavěl její základy, průčelí, pilíře a hlavice sloupů. Na výstavbu fasády kostela byl v roce 1664 povolán další významný mistr Diego Martínez de Oviedo. Ten také postavil průčelí kostela koleje a jeho věže.

---

¹⁰¹ tamtéž.

¹⁰² BETHELL, Leslie (ed.). *The Cambridge History of Latin America, vol. 2 Colonial Latin America*. Cambridge University Press. Cambridge 1984, str. 729 dostupné [online] na <http://books.google.cz/books?id=hhNfVshMw64C&printsec=frontcover&hl=es#v=onepage&q&f=false> [cit. 20.7.2014]

¹⁰³ PÍRIZ PÉREZ, Emilio (ed.). *Iconografía ignaciana*. Universidad Católica Andrés Bello. Caracas 2004. str. 82-83 dostupné [online] na http://books.google.cz/books?id=Vz7Earz_k5UC&printsec=frontcover&hl=es#v=onepage&q&f=false [cit. 20.7.2014]

Když byly práce v roce 1668 dokončeny, stala se tato jezuitská stavba jednou z nejemblematičtějších staveb v Cuzcu. I její pozice v těsném sousedství s katedrálou byla výjimečná a tvořila s ní jistý kontrast. Stavba jezuitského řádu výrazně podtrhovala svoji vertikálnost, a tím se značně odlišovala od katedrály a dalších okolních staveb, kterým vévodila jejich horizontálnost. Málokterý církevní řád, tak jako ten jezuitský, by si dovolil takto „soupeřit“ s katedrálou. A to nejen místem, ale i svojí architekturou. Kostel Tovaryšstva Ježíšova můžeme považovat jak za vzorovou, tak za první stavbu vrcholného baroka v Cuzcu. Avšak díky své velké originalitě zůstala tato stavba nepřekonatelným a modelem.

Fasáda kostela, kterou zhotovil Diego Martín de Oviedo, je hlavním přínosem této stavby.¹⁰⁴ Na rozdíl od San Pedro de Lima si tato stavba uchovává harmonii mezi interiérem a exteriérem. Velké kamenné průčelí připomínající oltář (*portada-retablo*) odráží hlavní vnitřní oltář, se kterým má společné prvky.

Věže kostela mají čtvercový půdorys a ve spodní části nemají žádnou dekoraci. Zato v horní části věže je výzdoba bohatá a připomíná malé průčelí s oválnými okny a osmiúhelnými kopulemi, které jsou završeny věžičkami (špičkami) typickými pro zvonice v Cuzcu. Od náběhu zvonice spojuje průčelí s věžemi vysunutá římsa prohýbající se v trojlaločném tvaru nad průčelím.

Vnitřní prostor má podobnou spojitost. Jedná se o jednolodní kostel s výklenkovými kaplemi, které jsou od sebe odděleny jednotlivými pilastry s korintskými hlavicemi. Kostel je postaven na půdorysu latinského kříže a křížení je zde zvýrazněno velkými sloupy s korintskými hlavicemi a je zastřešeno kupolí s velice pečlivě provedenými reliéfy. Stejně tak jako v katedrálách v Limě a Cuzcu byla i v této jezuitské stavbě použita křížová klenba. Je to sice v této době již jistý archaický konstrukční prvek, který se používal v gotickém slohu, ale zde plní funkci statickou a byl vybrán, aby lépe odolával častým zemětřesením. Celá konstrukce je z kamene a její precizně provedená dekorace s detaily v sádře dokazuje, že v mnohém a s velkým náskokem předčila svojí výzdobou ostatní kostely v regionu.

V souladu s průčelím tohoto jezuitského kostela má hlavní oltář, který byl dokončen v roce 1670, stejnou architektonickou strukturu, je provedený ve dřevě a je pozlacený. Můžeme zde pozorovat již přechod k vrcholnému baroku, patrný v použití točitých sloupů v dolní části oltáře. Avšak o jeho autorovi se dodnes diskutuje. Zatímco jezuitské kroniky

---

¹⁰⁴ op.cit. LÓPEZ GUZMÁN. str.264

opět zmiňují Juana Bautistu Egidiana odpovědného za plán stavby, styl tohoto díla odpovídá spíše práci Diega Martíneze de Oviedo¹⁰⁵, stavitele průčelí kostela.

Ve vyspělejších stylu jsou pak oltáře z křížení, které patří k nejlepším z tohoto souboru. Na všech můžeme obdivovat točité sloupy, které jsou až přetížené dekorací. Ve výklencích oltářů můžeme spatřit obrazy svatých, mezi nimi vystupuje uctíváný Cristo de Burgos, který pochází pravděpodobně ze zmizelého kostela San Agustín. Stejného původu je i oltář Virgen del Carmen, který je zdokumentovaným dílem uznávaného Martina de Torrese z roku 1646. Mezi oltáři, které jsou umístěné ve výklenkových kaplích můžeme zmínit ten, který je věnovaný San Isidru Labradorovi. Jedná se o vzácné dílo místního rokoka.

Jedněmi z nejlepších sochařských prací jsou sochy kajícího se San Jerónima a San Francisca de Asís. Obě sochy jsou od stejného ale neznámého autora. Je velice patrné jeho ovlivnění mistrem Juanem Martínezem Montañésem, nebo proudem napodobujícím jeho styl a tvorbu hojně rozšířeným v hlavním městě místokrálovství Peru. Někteří historici umění dávají do souvislostí tyto sochy s prací indiánského mistra Melchora Huamána Maity. V každém případě se zde silně projevuje tendence, které mělo místní sochařství od poloviny XVII. století - vyzdvihuje určité až patetické rysy a svým výrazem se blíží téměř až k expresionistickému podání.¹⁰⁶

Na dalších místech interiéru kostela jsou k vidění podobizny San Ignacia de Loyoly a San Francisca Javiera, pravděpodobná díla limské školy. Obrazové bohatství jezuitského kostela je také významné a velkoformátová plátna zobrazují jezuitu v úzkém kontaktu s místními indiánskými elitami, které byly vychovány ve školách *colegios de caciques*, spravovaných jak v Limě tak v Cuzcu řádem Tovaryšstva Ježíšova. Autorem obrazu manželského páru Beltrána Garcíi de Loyola a Teresy Idiáquez z poloviny XVIII. století je Marcos Zapata. On sám byl členem místní aristokracie a několikrát pro tento kostel pracoval. Série obrazů, které Marcos Zapata v roce 1762 vytvořil jsou velkým přínosem pro výzdobu interiéru, kterou během XVIII.století kostel získal. Pokrývají volná místa na zdech mezi

---

¹⁰⁵ ALCALÁ, Luisa Elena. str. 124 uvádí jméno Diego Martínez de Oviedo, zatímco LÓPEZ GUZMÁN, Rafael v pozn.104 uvádí jméno Diego Martín de Oviedo, i když se jedná o tu samou osobu. Proto jméno tohoto umělce cituji přesně podle zdroje, ze kterého v daný moment čerpám. Po ověření jména této osoby na internetu, například zdroj CABANAS BRAVO, Miguel. *El arte español fuera de España*. CSIC (Consejo Superior de Investigaciones Científicas), Madrid 2003, Str.259 dostupného [online] na <http://books.google.cz/books?id=urOIpZI7NE8C&printsec=frontcover&hl=es#v=onepage&q&f=false>

[cit.29.7.2014], se přikláním k autorce ALCALÁ, Luisa Elena.

¹⁰⁶ op.cit. ALCALÁ. Str. 125

konstrukčními prvky a zdobí oblouky v lodi kostela. Vzhledem k náročnému zadání co se počtu děl týče, pomáhal Zapatovi jeho učen Cipriano Gutiérrez. Cyklus těchto obrazů postrádá perspektivu a živou polychromii, které vévodí červené a modré odstíny, tolik typické pro styl Marca Zapaty a jeho dílnu, jednu z nejproduktivnějších škol v Cuzcu.¹⁰⁷

V kontrastu s těmito díly jsou malby umístěné v křížení kostela. Reprezentují evropské tendence, které převládaly v předchozím století. Jejich autorem je Basilio de Santa Cruz, jeden z předních indiánských mistrů, který byl chráněncem biskupa Manuela de Mollinedo. Santa Cruz se inspiroval modely Petra Paula Rubense a vlámskou malířskou školou, vytvářel velké barokní kompozice s mnoha postavami, které přizpůsoboval požadavkům a vkusu vzdělaných kanovníků města Cuzca.¹⁰⁸

Na kostela Tovaryšstva Ježíšova těsně navazuje jezuitská kolej, která sloužila jako sídlo Universidad de San Ignacio de Loyola a dnes se zde nachází slavnostní síň (aula) Universidad Nacional de San Antonio Abad. Fasáda stavby, její průčelí, je opět pojednáno jako *portada-retablo*. Jeho struktura je tvořena trojdílnou oltářní deskou se dvěma nad sebou jdoucími patry, zakončení je trojlaločné a tvoří s fasádou kostela jakousi harmonickou jednotu. Opakujícím se motivem jsou pak bosáže ve tvaru diamantů se seříznutými špičkami.

V interiéru koleje je nejzajímavější částí její obloukový vestibul a hlavní křížová chodba, která je tvořena dvěma patry s typickou řadou oblouků (arkádou) v renesančním stylu.

4.1.3. Arequipa

Iglesia y colegio de Santiago (česky Kostel a kolej sv. Jakuba) Obr.4.

Arequipa je emblematickým městem andského jihu, které se nachází v seizmoaktivní oblasti. Během španělské nadvlády v koloniální době četná zemětřesení zapříčinila, že toto město muselo být několikrát ve své historii přestavováno a opakovaně tak prověřovala práci architektů a kameníků.

---

¹⁰⁷ op.cit. ALCALÁ. Str. 125 - 129

¹⁰⁸ op.cit. ALCALÁ. Str. 129

Je až paradoxem, že hlavní stavební materiál pro arequipské budovy přineslo právě zemětřesení. Netrvalo dlouho a tento bílý vulkanický porézni kámen, který musí být sekán do velkých bloků, se začal čile používat.

Díky vlastnostem tohoto materiálu – křehkosti, měkkosti ale zároveň pevnosti – ho mohli indiánští umělci dobře opracovávat a opatřit tak tyto stavby vnější, pestrobarevnou, plochou a málo naturalistickou dekorací, která připomínala tapisérie a vinula se okolo hlavních vstupních dveří. V tomto tvůrčím procesu se jezuitský kostel a jezuitská kolej staly hlavními protagonisty a vzory místního mestického stylu, který je výsledkem symbiózy mezi evropskou architektonickou kompozicí a místním, čistě americkým způsobem aplikace a realizace dekorace.¹⁰⁹

Historie této stavby sahá do roku 1577. V tomto roce totiž dobyvatel Diego Hernández Hidalgo odkázal ve své závěti Tovaryšstvu Ježíšovu jisté pozemky, na kterých byla roku 1578 založena jezuitská kolej. Krátce na to byl připojen další pozemek, tentokrát věnovaný jezuitskému řádu dobyvatelem Lucasem Martínezem Vegazou. Takto tedy jezuité přišli k celému jihovýchodnímu bloku hlavního náměstí. Na jeho rohu postavili malou modlitebnu (oratorium), která byla později přestavěna na kostel. Ten navrhl v roce 1578 mistr Gaspar Báez. První stavba ještě nebyla ani dokončena, když ji úplně zničilo zemětřesení, které Arequipou otřásl v roce 1582, a muselo se začít stavět znova od základů. Druhá stavba byla dokončena a otevřena v roce 1610.¹¹⁰

Tato stavba však sloužila pouze jedno desetiletí, protože v roce 1621 se začala navrhovat stavba větší, která měla svými proporcemi překonat stavby původní. Práce se vlekly a větší impuls dostaly pouze v polovině XVII.století, když se na stavbě kostela začali podílet architekti Juan de Aldana a Simón de Barrientos. Tomuto druhému muži vděčíme za boční průčelí kostela, k jehož výstavbě se zavázal v roce 1654. Barrientos ale vyprojektoval pouze dolní část průčelí, které si ještě uchovává linie pozdní renesance. Zde se poprvé objevují figury sirén, které se v nadcházejícím století tak hojně rozšířily v architektuře po celém Altiplanu (vysokohorská náhorní plošina v Andách). Ale nejzajímavějším prvkem tohoto bočního průčelí je jeho horní část, která pochází z pozdějšího období. Tuto část tvoří výrazný tympanon. Je na něm v reliéfu vyobrazen Santiago Matamoros, kterému je kostel

---

¹⁰⁹ op.cit. LÓPEZ GUZMÁN. str.279

¹¹⁰ op.cit. ALCALÁ. Str. 149

zasvěcen¹¹¹. Reliéf z kamene vytvořil neznámý indiánský kameník. Toto dílo je příkladem rozvíjejícího se nového místního stylu.

Hlavní vstupní portál kostela je vzorovým příkladem mestického stylu andského jihu. Dílo se datuje do roku 1698 a vše nasvědčuje tomu, že bylo zhotoveno dodatečně, to znamená tehdy, když už stěna stála kostel jako takový byl dokončen. Toto průčelí se připisuje hermanu Agustínovi de Acosta, pravděpodobnému stavbyvedoucímu, a kameníkovi Diegu de Adrián. Ačkoliv jeho architektonická struktura je jednoduchá – tvořená zdvojenými sloupy, jednoduchými a korunními římsami; jeho kompozice je obohacena pečlivě vybranou plochou dekorací, která se rozšiřuje po celé zdi a vrcholí trojlaločným štítem.¹¹²

Kostel je trojlodní a kopíruje, mezi ostatními jezuitskými kostely, bazilikální schéma kostela San Pedro v Limě. V interiéru je však výjimečný tím, že ukazuje, jak místní umělci dokázali přizpůsobit vlastní konstruktivní techniky interpretaci obecného modelu. Celá struktura působí velice pevně a má nádech klasického slohu, který navozují iónské sloupy vymezující jednotlivé části interiéru kostela.

Velká kupole nad křížením dává vnitřnímu prostoru hlavní lodi dostatek světla, zatímco postranní lodi zastřešené malé kupolemi z opracovaného kamene ponechávají tyto části v pološeru.

Do presbytáře byl v nedávných letech umístěn barokní oltář, který byl ovšem sestaven z různých fragmentů oltářů starších. To je patrné na první pohled, protože je tvořen čtyřmi nad sebou jdoucími částmi, což je struktura, která by v koloniální nemohla být vytvořena.¹¹³ I přesto zde byla takto vyvinuta snaha vrátit kostelu jeho originální ráz původní dekorací, které značně ubylo po vyhnání jezuitů z Nového světa.

Do středu oltáře byl umístěn obraz Virgen con el Niño (Panna Marie s Ježíškem) od hermana Bernarda Bittiho, malíře italského původu, který namaloval v roce 1603 při své druhé a poslední návštěvě města Arequipy. Po obou stranách oltáře se otevírají výklenky, kde jsou umístěné sochy San Ignacia de Loyola a San Francisca de Borja. Jedná se opět o sochy ve stylu mistra Martíneze Montañése, které byly pravděpodobně zhotoveny v některé z limských dílen.¹¹⁴

---

¹¹¹ informace dostupné [online] na <http://www.arequipaperu.org/iglesias-arequipa> [cit. 20.7.2014]

¹¹² op.cit. ALCALÁ. Str.150

¹¹³ op.cit. ALCALÁ. Str.155

¹¹⁴ tamtéž.

Oltáře umístěné v ramenech křížení spolu s kazatelnou jsou nejlepšími příklady děl svého druhu v této oblasti. Na jednom oltáři je umístěn ukřižovaný Ježíš, dílo od Bernarda de Robles, sochaře, který pocházel ze Salamanky a v 60. letech XVII. století působil v Arequipě. Naproti němu, na druhém oltáři, který je také zhotoven ve stylu *churrigueresco*, můžeme obdivovat sochu Santiaga, patrona, kterému je tento oltář zasvěcen. V bočních kaplích jsou pak umístěna plátna zobrazující scény ze života Ježíše Krista nebo smrt Panny Marie a několika svatých, které s největší pravděpodobností měly moralizující charakter.¹¹⁵

Celá architektonická strohost, přísnost či odměřenost stavby je pak překvapivě vyvážena v prostoru sakristie. Ta je dnes pro svoji obrovskou uměleckou hodnotu otevřena veřejnosti a vzhledem ke své jedinečné výzdobě nemá ve městě konkurenci. Je tvořena nástěnnými malbami, reliéfy z kamene, sochami a plátny, která jsou nejstaršími a nejzajímavějšími v celém komplexu. Celý tento výjimečný prostor se rozvíjí na čtvercovém půdorysu a je zastřešen kupolí z kamene. Všechny zdi sakristie jsou pokryty výmalbou s motivy listoví, ptactva, mísami s ovocem a vázami s rozkvetlými květinami, která jako celek poukazuje na rozkvět mestické kultury. Na pozadí této bohaté výzdoby se nachází další nástěnná výzdoba – malby čtyř evangelistů umístěné v pendativech; a malby a sochy vysoké umělecké hodnoty. Okolo kupole jsou na konzolách umístěny dřevěné polychromované busty svatých, které uchovávají relikvie dovezené patrně z Říma.¹¹⁶

Na stěnách visí obrazy od Bernarda Bittiho, které přímo pro tento prostor vytvořil. Jedná se o obrazy *Cristo resuscitado* a *Virgen de la Candelaria*, které by se daly datovat přibližně do roku 1600.

Stejně tak jako kostel musela i jezuitská kolej, která je ke kostelu připojená, být do své nynější podoby několikrát přestavována kvůli zemětřesení. Na konci XVII. století zahájil její výstavbu architekt Lorenzo de Pantigoso a kameník Juan Ordóñez, kterým pomáhala řada indiánských řezbářů. Kolej byla dokončena v roce 1738. Její bývalý vchod, který byl umístěn v atriu, je dnes trvale zazděn a opuštěné křížové chodby dnes slouží jako nákupní centrum. Navzdory tomu zůstala architektonická krása této stavby nedotknutá.

---

¹¹⁵ op.cit. ALCALÁ Str.155-157

¹¹⁶ op.cit. ALCALÁ. Str.160

Její struktura je stejná jako ostatních klášterů v Arequipě. Je tvořena jen jedním patrem s arkádami s valenými oblouky, které jsou podepřeny sloupy, stojí na čtvercovém půdorysu a jsou zastřešeny křížovou klenbou. Ale na rozdíl od ostatních staveb tohoto druhu, které jsou velice strohé co se výzdoby týče, se tato jezuitská kolej v Arequipě odlišuje svojí plochou dekorací, která pokrývá oblouky a sloupy. Hlavním motivem jsou pnoucí se větvičky s květy točící se okolo sloupků, zatímco spoje oblouků jsou vyzdobeny emblémy řádu, které svojí ornamentální bohatostí jsou srovnatelné s nejcharakterističtějšími fasádami *mestického stylu*.¹¹⁷

4.1.4. Ayacucho

Iglesia y colegio de la Compañía (česky Kostel a kolej Tovaryšstva Ježíšova) Obr.5.

Město Ayacucho bylo založeno v roce 1539 dobyvatelem Franciscem Pizarrem pod názvem San Juan de la Frontera de Huamanga, známé také pouze pod názvem Huamanga.¹¹⁸ Od chvíle svého založení se toto město stalo významným místem, protože leželo na obchodních stezkách, které vedly z hlavního města místokrálovství Peru do Potosí a do Buenos Aires. V roce 1609 bylo ve městě Huamanga ustaveno biskupské sídlo a vzhledem k hustému osídlení této lokality indiánskými obyvateli brzy přitáhlo v procesu christianizace pozornost různých církevních řádů, které zde pak daly impuls pro výstavbu mnoha důležitých kostelů. Na konci XVI.století se tady Tovaryšstvo Ježíšovo vyskytovalo pouze sporadicky, a to pouze tehdy, když tudy jezuité procházeli kvůli misiím, které měli ve městě Cuzcu. Až teprve v roce 1605 v Ayacuchu založili kostel a kolej.

Podle starého plánu, který je uchován v Paříži¹¹⁹, měl jezuitský kostel původně jen jednu poněkud úzkou loď a stál na půdorysu latinského kříže s prodlouženými rameny. Tehdy musela být postavena dolní část hlavního průčelí kostela, jehož přísný renesanční vzhled tolik kontrastuje s průčelím kaple, která se otevírá napravo od atria. Její průčelí, provedené

---

¹¹⁷ tamtéž.

¹¹⁸ informace dostupné ze zdroje [online] na <http://www.enperu.org/informacion-turistica-de-ayacucho-historia-ayacucho-surgimiento-leyenda-peru.html> [cit. 21.7.2014]

¹¹⁹ op.cit. ALCALÁ Str.164

z červeného kamene, je výsledkem až fantaskní interpretace místní dekorace provedené ve stylu *plateresca*¹²⁰, která byla pravděpodobně inspirována středověkými bestiáři nebo knihy se znaky měst. Hlavním motivem průčelí této kaple je monogram Panny Marie, který nese slon. Figura slona v tomto případě symbolizuje cudnost, sexuální čistotu a střídmost se skromností.¹²¹

Když se blížila polovina XVII. století, začalo se s pomalou přestavbou této budovy, stejně tak prošly změnami a přestavbami i ostatními stavby v regionu. V roce 1645 byl pro tento účel povolán arequijský stavitel Juan Ochoa Cárdenas. Hned v následujícím roce se do Ayacucha přestěhoval kamenický mistr hermano Nicolás Villanueva, který se podílel na stavbě až do roku 1649, kdy byla dokončena.

Podle všech indicií se právě v tomto období proměnila podoba kostela a z jeho půdorysu zmizelo křížení a byly mu přidány věže. Hlavní zdi bylo z vnější strany – na fasádě – přidáno devět řad květinových motivů, což ji dodává poněkud archaický nádech. V kontrastu s touto výzdobou je pak zvonice, která má zvlněné zastřešení cibulovitého tvaru. To napovídá, že zvonice byly dokončeny v pozdějším období, pravděpodobně před vypuzením jezuitů z Nového světa.

V 90. letech XVII. století bylo možné díky prostředkům, které zanechal ayacuchský kreol padre Francisco de la Maza, dokončit stavbu jezuitské koleje a kostela. V roce 1703, když vrcholily výzdoby interiéru kostela, bylo domluveno s limským umělcem Josém de Alvarado, že pro kostel sestaví hlavní oltář.

O několik měsíců později byl de Alvarado zavřen do vězení kvůli dluhům a jezuité mu museli zaplatit zálohu, aby mohl svoji práci dokončit. Tento oltář, který byl dokončen v roce 1705, a po jehož stranách jsou dva menší oltáře také připisované dílně de Alvarada, můžeme v kostele jezuitského řádu pozorovat dodnes. Oltář je ve stylu *churrigueresca* a je tvořen

---

¹²⁰ *plateresco* – název pochází ze šp. slova *platero* – stříbrník. Jedná se o architektonický styl typický pro ranou fázi španělské renesance, který se vyznačuje velkou zdobností, která je tak precizně provedena jako práce stříbrníka – odtud tedy název. Tento styl je typický pro španělské fasády profáních i sakrálních budov, ale i bývá používán také pro výzdobu retáblů. S příchodem Španělů do Ameriky se sem dostal i tento umělecký styl, především do Mexika, ale brzy byl nahrazen dalšími styly, zejména barokem doplněným v některých případech o místní indiánské prvky. Základní informace dostupné [online] na <http://www.artespana.com/plateresco.htm> [cit. 15.5.2014] nebo dále [online] http://es.wikipedia.org/wiki/Plateresco#Plateresco_american [cit. 15.5.2014], více informací ARIAS de COSSÍO, Ana María. *El Arte del Renacimiento Español*. Ediciones Encuentro. Madrid 2009, str. 89-91 dostupné [online] na http://books.google.es/books?id=gIC6mZChgOkC&printsec=frontcover&dq=el+arte+del+renacimiento+espanol&hl=es&sa=X&ei=q7_XU86LHoO_O5OogfgO&ved=0CCEQ6AEwAA#v=onepage&q&f=false [cit. 15.5.2014] nebo VV.AA. *El Siglo del Renacimiento*. Ediciones Akal. Madrid 1998, str. 24 dostupné [online] na <http://books.google.es/books?id=6Emc94wD82MC&printsec=frontcover&dq=el+siglo+del+renacimiento&hl=es&sa=X&ei=I8DXU-vAFYrSPLfWgIAP&ved=0CCQO6AEwAA#v=onepage&q&f=false> [cit. 15.5.2014]

¹²¹ op.cit. ALCALÁ Str.164

dvěma velkými částmi. V hlavním výklenku je umístěna socha Virgen de Cocharcas, zatímco ostatní niky jsou vyzdobeny svatořečenými jezuitami a v nejvyšší části oltáře jsou dva andělé nesoucí monogram Ježíše, který je pro řád tak symbolický.

Vynikajícím dílem je pak kazatelna z tmavého dřeva, částečně pozlacená. Je výsledkem práce mistrů řezbářů z Cuzca a pochází z období ranějšího než hlavní oltář. Na vrch kazatelny pak umělci umístili podle jezuitského zvyku sochu kázajícího San Franciscu Javiera. Avšak jedinečným uměleckým kouskem této kazatelny je jakési opěradlo v kruhovém tvaru, kde se opět objevuje známý monogram Ježíše.¹²²

Dvě hluboké postranní kaple se otevírají v místech, kde bývalo kdysi křížení. Obě mají kupolovitá zastřešení pokrytá zdobnými reliéfy a jejich oltáře pocházejí z XVII.století. Kaple epištoly je zasvěcena San Franciscu Javierovi a nachází se zde erb rodiny De la Maza, ochránců koleje.

Hlavní dekorace, která zdobí boční stěny představuje výjevy ze života San Franciscu Javiera, které jsou vloženy ve velkých barokních dřevěných, vyřezávaných a pozlacených rámech. Kompozice těchto obrazů, stejně tak jako škála jejich barev, napovídají, že by se mohlo jednat o díla některé velké umělecké dílny v Cuzcu z konce XVII.století. Každý z těchto obrazů představuje některý z vrcholných momentů života tohoto Apoštola Indií¹²³, jak je jezuitovi San Franciscu Javierovi přezdíváno. Dramatičnost jeho osudu určitě sehrála svoji roli v andské evangelizaci.¹²⁴

Od italského malíře Bernarda Bittiho je v tomto jezuitském kostele uchován snad nejkomplexnější a nejctižádostivější z jeho obrazů – obraz Doble Trinidad. Není vůbec jisté, jestli Bitti pracoval přímo v Ayacuchu, ale je téměř jisté, že pro první podobu tohoto jezuitského kostela namaloval obraz Virgen con Niño, který je dnes ztracen. Mezi dalšími obrazy můžeme zmínit El sueño de José, který je situovaný do bukolického prostředí typického pro školu v Cuzcu. Dále pak obraz Virgen de Cocharcas od neznámého autora, který by mohl být nejstarším vyobrazením této zbožnosti.¹²⁵

---

¹²² op.cit. ALCALÁ Str.164-166

¹²³ nejzákladnější informace o Franciscu Javierovi (čes.František Xaverský) dostupné [online] <http://www.jesuit.cz/osobnost.php?id=14> [cit.24.7.2014]

¹²⁴ op.cit. ALCALÁ Str.167

¹²⁵ tamtéž.

Kolej, která prošla velkou rekonstrukcí, již nevypráví tolik o své jezuitské minulosti. Vstupuje se do ní z atria dveřmi, které jsou vzhledem k fasádě kostela postaveny v pravém úhlu. Průčelí koleje je zhotoveno ze stejného načervenalého kamene jako ostatní vstupy do této stavby. Všechny prvky – předsazené čtverhranné pilíře, oblouk nad vstupními dveřmi a dokonce i přilehlá boční zeď souběžná s ulicí – jsou pokryty hrubými diamantovými visážemi, kde opracovaná plocha kvádrů připomíná svým tvarem špičky diamantů. V horní části průčelí je královský erb Španělska, který sem byl umístěn až dodatečně po vypuzení jezuitů.

V interiéru se zachovaly dvě ze tří původních křížových chodeb. Ty jsou tvořeny dvěma patry. První z nich se rozvíjí jako jednoduchá arkáda, kde jsou jednotlivé oblouky podepřeny sloupy čtvercového půdorysu, zatímco druhé patro je tvořeno dřevěnými balustrádami ve třech ze čtyř jeho stran. Jezuitská kolej v Ayacuchu byla později změněna na diecézní seminář San Cristóbal (česky sv. Kryštof).¹²⁶

4.1.5. Trujillo

Iglesia y colegio de la Compañía (česky Kostel a kolej Tovaryšstva Ježíšova)

Vzhledem k tomu, že jezuité upírali své evangelizační snahy a síly především do jižní části And a do míst vysoko položených v horách, na severu Peru byla jejich přítomnost nepatrná a dalo by se říci až vzácná. Nejdůležitější jezuitskou institucí zřízenou na severu Peru byla právě kolej ve městě Trujillu, která začala fungovat až v XVII.století.¹²⁷

První jezuité přišli do Trujilla v roce 1627.¹²⁸ Ačkoliv je to ve srovnání s jejich příchodem do Nového světa poměrně pozdě, nebránilo to v žádném ohledu tomu, aby i zde, v Trujillu, získali jezuité pro stavbu kostela a koleje celý západní blok hlavního náměstí. To bylo privilegium, které žádný jiný církevní řád usazený ve městě do té doby nezískal.

Tomuto prvenství se těšili jezuité díky patronátu biskupa Carlose Marcela Corneho, který od roku 1625 vyjednával se španělským králem Filipem IV., aby vyslal několik příslušníků řádu Tovaryšstva Ježíšova do jeho diecéze v Trujillu. Teprve o dva roky později,

---

¹²⁶ op.cit. ALCALÁ Str.170

¹²⁷ op.cit. ALCALÁ Str.173

¹²⁸ ARELLANO, Fernando. El arte hispanoamericano. Universidad Católica Andrés Bello. Caracas. 1988. str.267 dostupné [online] na http://books.google.cz/books?id=_4Kui3zXMigC&printsec=frontcover&hl=es#v=onepage&q&f=false [cit.29.7.2014]

tedy v roce 1627, obdržel oficiální královskou zřizovací listinu podepsanou španělským králem Filipem IV. Biskup Carlos Marcelo Corne však nikdy kolej neviděl za svého plného provozu, protože v roce 1629 zemřel. Ještě předtím se však rozhodl jezuitům věnovat Gazñape, velice bohatou haciendu s cukrovarem v údolí Chicama, která zahrnovala i třicet sedm otroků, aby jezuité měli finanční prostředky na chod a údržbu koleje.¹²⁹

Poměrně velká část z původní stavby kostela se zachovala do dnešní doby. Je zdokumentováno¹³⁰, že zemětřesení, která otřásla městem Trujillo, zejména to z roku 1759, kostel nijak významně nepoškodily. Avšak zemětřesení z roku 1970 již na této stavbě způsobilo značné škody. Jezuitský kostel se nacházel dlouhá léta v hodně dezolátním stavu, jak píše ve své knize z roku 1988 Fernando Arellano¹³¹, ale na internetových stránkách, které cituji, se hned jako první informaci dozvídáme, že u příležitosti čtyři sta padesátého výročí založení města Trujilla Španěly v roce 1985 byl kostel kompletně zrestaurován.¹³² Luisa Elena Alcalá se v tomto ohledu zmiňuje jen o tom, že kostel i kolej byly v posledních letech restaurovány.¹³³

Mnozí odborníci na dějiny umění upírali svoji pozornost směrem k architektovi této stavby, který byl dosud neznámý. Architekti José de Mesa a José Correa Orbegoso odvíjeli svoji hypotézu od toho, že našli shodné architektonické prvky s jezuitským kostelem na stavbách kostela konventu La Merced a na průčelí kostela konventu San Agustín (česky sv. Augustýna). Z toho usuzovali, že se jedná o práci stejného architekta. Jejich hypotéza se definitivně potvrdila v roce 1985, když našli jméno autora a děl, která v Trujillu vytvořil, zdokumentované. Hledanou osobou s velkým nadáním byl architekt Alonso de Las Nieves, který pocházel z Portugalského království, ale žil ve vedlejší městečce kousek od Trujilla. Jeho práce se datují do prvních desetiletí XVII. století.¹³⁴

---

¹²⁹ informace dostupné ze zdroje [online] na <http://historiadocumentaldetrujillodelperu.blogspot.cz/2008/08/descubrimiento-de-alonso-de-las-nieves.html> [cit.29.7.2014]

¹³⁰ tamtéž.

¹³¹ ARELLANO, Fernando. El arte hispanoamericano. Universidad Católica Andrés Bello. Caracas. 1988. str.267 dostupné [online] na http://books.google.cz/books?id=_4Kui3zXMigC&printsec=frontcover&hl=es#v=onepage&q&f=false [cit.29.7.2014]

¹³² informace dostupné ze zdroje [online] na <http://historiadocumentaldetrujillodelperu.blogspot.cz/2008/08/descubrimiento-de-alonso-de-las-nieves.html> [cit.29.7.2014]

¹³³ op.cit. ALCALÁ Str.174

¹³⁴ tamtéž.

Kostel Iglesia de la Compañía byl postaven ve velice krátkém časovém úseku mezi lety 1631 a 1634, a to zejména díky ekonomické podpoře svých patronů.¹³⁵ Architektovi Alfonsu de Las Nieves se přisuzuje také výstavba celé koleje, jejíž křížová chodba se zachovala do současnosti a její prostory jsou využívány jako administrativní kanceláře Universidad Nacional de Trujillo.¹³⁶ De Las Nieves je označován jako “maestro de albañilería“ je prvním důležitým, aktivním odborníkem v regionu. Jeho styl se silně odráží v místní církevní architektuře, což je patrné na stavbách, které jsem zmínila již výše – kostel La Merced a San Agustín.¹³⁷

Na hlavním průčelí postaveném z cihel jsou velice patrné klasicistní prvky. Vstup do kostela je vymezen zdvojenými iónskými sloupy v dolní části, zatímco horní část, mnohem užší, je tvořena sloupky korintskými, které lemují chórové okno. Není pochyb o tom, že architekt dobře znal a že mu byly blízké klasické umělecké slohy jakým je renesance a manýrismus. V své závěti z roku 1644 také zanechal pět knih pojednávajících o těchto slozích. Ve stejném stylu, ačkoliv o něco jednodušší, je pojednáno vedlejší průčelí kostela. Avšak průčelí jezuitské koleje je pozdější a má spíše neklasicistní prvky, které ovšem nijak nenarušují harmonii celého komplexu.

Dalším charakteristickým prvkem kostela je završení jeho fasády, která napovídá, že kdysi byl kostel zastřešen dřevěným stropem, který byl ale později nahrazen valenou klenbou. Pravděpodobně se tak stalo po zemětřesení v roce 1759.¹³⁸

Vypuzení jezuitů z města Trujillo a z jejich budov mělo za následek změny, které jsou patrné zejména v interiéru stavby. Nejprve kostel sloužil jako prozatímní katedrála, která byla zemětřesením z roku 1759 velice poškozená. V 80. letech XVIII. století biskup Martínez de Compañón určil, že jezuitské stavby budou složité jako seminář a církevní vězení. Nakonec, “el Libertador“, jak se Simónu Bolívarovi přezdívá, dal prostory do správy Universidad de Trujillo, kterou v roce 1824 založil.¹³⁹

---

¹³⁵ op.cit. ALCALÁ Str.173

¹³⁶ ¹³⁶ informace dostupné ze zdroje [online] na <http://historiadocumentaldetrujillodelperu.blogspot.cz/2008/08/descubrimiento-de-alonso-de-las-nieves.html> [cit.29.7.2014]

¹³⁷ op.cit. ALCALÁ Str. 173

¹³⁸ op.cit. ALCALÁ Str.174

¹³⁹ tamtéž.

Dnes je kostel definitivně odsvěcen a slouží jako slavnostní univerzitní aula. Mobiliář zde chybí, ale zato si můžeme lépe prohlédnout konstrukci kostela, jeho bytelnost, která je tvořena kombinací cihel, nepálených cihel a quinchí (rákosového pletiva).

Kostel má bazilikální půdorys, typický pro jezuitské stavby, ale odlišuje se počtem bočních kaplí. Ty má totiž pouze mezi prvními třemi sloupy hlavní lodi. Zbylá část kostela přechází do jednoho velkého prostoru. Dalším odlišujícím prvkem jsou různé typy zastřešení – hlavní loď a křížení je zastřešeno valenou klenbou, presbytář zastřešuje křížová klenba a boční kaple mají kupoli. Jediné, co se zachovalo z interiéru kostela jsou nástěnné malby pokrývající pendativy kupole, zobrazují čtyři evangelisty a přisuzují se vlámskému jezuitovi Diegovi de la Puente, který zde žil ve druhé třetině XVII.století.

Z původní koleje se zachovala největší křížová chodba, která je zrekonstruovaná. Její dispozice je typická pro konventy ve městě Trujillu. Je tvořena pouze jedním podlažím z nepálených cihel, plné oblouky jsou nesené sloupy čtvercového půdorysu a chodba je zastřešena dřevěným stropem. Druhé velké patio a tři menší, které se objevovaly na plánech z roku 1788, zmizely a uvolnily místo novým moderním prostorům univerzity.¹⁴⁰

4.1.6. Pisco

Iglesia y colegio de la Compañía (česky Kostel a kolej Tovaryšstva Ježíšova) Obr.6., Obr.7.

Ačkoliv bylo město Pisco ležící na jih od Limy poměrně malé, dosáhlo významné strategické pozice. Přes jeho přístav se převážela z oblasti Huancavelica rtuť, která byla tolik potřebná pro těžbu stříbra v dolech v Potosí. Ale Pisco mělo svoji pověst i díky vínu a kořalce *pisco*, po které dodnes nese svoje jméno. Díky těmto aktivitám město rychle prosperovalo a již na počátku XVII.století mluvil o Piscu indiánský kronikář Guaman Poma de Ayala takto:

Esta dicha uilla de Piscuy es una uilla bonita pegado a la mar que bate la agua a la uilla y puerto del azogue de Guancabilca para Potocí. Y la dicha uilla se fundó en tiempo del uirrey don Martín Anrriques. Y no tiene jurisdicción cino Chinchay.

---

¹⁴⁰ op.cit. ALCALÁ Str.174-175

Y es tierra mal temple, calor y frescura de la mar y linda uista y tierra de mucho pescado y poca fruta y poca comida y uino y poca carne y pobre de oro y plata y gente noble y buenos caualleros y bezinos, moradores y soldados, gente de pas, gran seruidor de Dios y de su Magestad. Y tienen yglesias adornadas y pulicia y cristiandad y caridad, amor de prógimo y temor de Dios y de la justicia y de su Magestad.

Y jamás auido sospecha en ellos ni mentiras ni rrebueeltas ni chismes ni a entrado jueces en ellos ni auido falsos testimonios ni alsamiento ni muerte ni leuantamiento, pleyto, ellos seglares, egleciásticos, amorosos, temerosos.

Y biuen criados ellos como sus hijos y mugeres santícos desta dicha uilla y puerto de su Magestad de las minas rricas de azogue de Guancabilca y de la mina rrica enpereal de Potocí de plata, da donde se sustiene y rrepara el seruicio de Dios y de nuestra santa fe católica, cristiandad y seruicio de la corona rreal de su Magestad, da donde es y será para cienpre secula monarca y rrey y señor del mundo don Phelipe el terzero desta uilla de Piscuy, puerto.¹⁴¹

Jezuity určitě tyto okolnosti přitahovaly a rozhodli se založit ve městě svoji kolej a kostel. První budovu kostela postavil v roce 1680 hermano Diego de la Maza. Z této stavby však nic nezbylo, protože ji úplně zničilo zemětřesení v roce 1687 a musela být od základů postavena znovu.

Se stavbou se začalo v roce 1704, pod ochranou Andrése Jiménezze Vilches y Vallés, komisaře ze Santo Oficio a vikáře z Pisca, který byl žákem jezuitské školy San Martín (česky sv. Martina) v Limě. Ten daroval některé produktivní vinice a výtělky získané z těchto vinic v podstatě kompletně pokryly náklady na stavbu druhého kostela. Avšak stavba šla pomalu a

---

¹⁴¹ Guaman Poma de Ayala. *Nueva crónica y buen gobierno*.1615. V digitální podobě GKS 2232, 4° s přepisem na stránkách Kodaňské knihovny – Det Kongelige Bibliotek – dostupné [online] na <http://www.kb.dk/permalink/2006/poma/1048/es/text/?open=id3090306> [cit. 30.7.2014]

kostel mohl být slavnostně otevřen až v roce 1721. Tehdy mu ještě chyběly věže a vstupní průčelí, které byly dokončeny v roce 1723. Ještě v roce 1727 se dokončovala výzdoba interiéru kostela, kde pozlacovali hlavní oltář a dva boční oltáře.¹⁴²

Malý a velice dobře proporčně navržený kostel se stavěl z lehkých materiálů – cihel, nepálených cihel, sádry a quinchí; a konstrukční techniky byly zvoleny tak, aby lépe odolávaly zemětřesení. Ty spolu s určitými stylovými prvky pocházejí z limské školy ještě před osudným zemětřesením roku 1746. Tato souvislost je prokazatelná díky účetním knihám, ve kterých je zaneseno, že do Pisca bylo z Limy vysláno dvanáct tovaryšů, aby se podíleli na výstavbě tamního jezuitského kostela.¹⁴³ Navzdory tomu se zde projevily i některé nové prvky, které potvrzovaly jedinečnost této budovy. Příkladem bylo průčelí, které se ve své vrchní části vyznačovalo použitím sloupů, což odporovalo limské tradici. Také v rozporu s průčelími připomínajícími oltáře (již zmiňovaná *porada-retablo*), které známe z Limy a Cuzca, se zde neobjevovala římsa lomená do oblouků ve středu kompozice celého průčelí. Zejména v průčelí tohoto kostela Tovaryšstva Ježíšova se projevila osobitost jejího autora.

Jedním z prvků, které dávaly exteriéru stavby její jednotu, byly pásové bosáže, které zdobily vrchní část věží, boční vstup do kostela a průčelí jezuitské koleje, jejíž vstup byl završen trojlaločným obloukem.

Tento pocit harmonie se ještě umocnil při vstupu do kostela. Jednolodní stavba na půdorysu latinského kříže měla stejně hluboká ramena křížení jako byly hluboké její postranní kaple. Křížení bylo zastřešeno elegantní kupolí, která měla precizní sádrovou výzdobu s monogramy Ježíše a Panny Marie v pendativech a okolo lunet.

Hlavní oltář byl bez pochyb dílem v churriguereském stylu a udával i způsob dekorace liturgického mobiliáře. Zdálo se, že všechna tato díla – hlavní oltář, zbylé čtyři menší oltáře, které jsou umístěné v ramenech křížení, a velkolepá kazatelna – pocházela ze stejné umělecké dílny, pravděpodobně byly spojené s mistrem Josém de Castilla.¹⁴⁴

---

¹⁴² op.cit. ALCALÁ. str. 180

¹⁴³ tamtéž.

¹⁴⁴ op.cit. ALCALÁ Str.181

O této jezuitské stavbě Iglesia y colegio de la Compañía v peruánském městě Pisco mluvím celou dobu v minulém čase, ačkoliv o jiných stavbách se vyjadřuji v čase přítomném. Není to náhoda, ani záměr, ale nutnost. Dne 15.srpna roku 2007 totiž město Pisco zasáhlo silné zemětřesení a tyto stavby, které patřily řádu Tovaryšstva Ježíšova, byly kompletně zničeny. Zbyla z nich jen hromada sutin. Nezachovalo se nic. Stejný osud bohužel potkal i ostatní kostely ve městě.

Protože město potřebovalo kostel a místní obyvatelé potřebovali nějaké bezpečné místo, kde by se mohli nejen pomodlit, ale i scházet, byl ve spolupráci CEAS (Comisión Episcopal de Acción Social, založeno 1965¹⁴⁵) a IVUC (Instituto de Vivienda, Urbanismo y Construcción¹⁴⁶), který funguje od roku 2006 jako součást Facultad de Ingeniería y Arquitectura (FIA) Univerzity San Martín de Porres, navržen projekt stavby nového kostela.

Základním požadavkem na projekt bylo postavit kostel za co nejkratší časový úsek, z omezených finančních prostředků a na podloží, které není příliš pevné a podléhá často otřesům půdy. Všechny tyto podmínky byly splněny a v červenci 2008 se začalo stavět. Jako základní stavební materiál byl použit bambus, protože nejlépe vyhovoval daným požadavkům – je lehký, rychle se s ním pracuje a je ekonomický. Architektury projektu a zároveň stavbyvedoucími jsou Yann Barnet a Faouzi Jabrane z IVUC.

Stavba zabírající plochu 400m², která je schopna pojmout až 400 osob, byla definitivně dokončena v květnu 2009. V současnosti je toto architektonické dílo největší bambusovou stavbou v Peru a jeho struktura představuje konstrukční model, který je uznávaný. Tato respektovaná a hojně navštěvovaná stavba si mimo jiné klade za cíl rozšířit tento způsob stavění do oblastí s vysokým výskytem zemětřesení, jako je například celá pobřežní zóna Peru, a posunout tak možnosti stavitelství zase o krok dál. V neposlední řadě se snaží pozvednout tento výhodný konstrukční materiál mezi materiály ušlechtilé a především obnovitelné, které by lidé postupně mohli začít začleňovat při stavbě svých soukromých obydlí.¹⁴⁷

Hlavní loď a dvě boční jsou tvořeny otevřenou sloupovou síní, kde jsou jednotlivé bambusové sloupy od sebe vzdálené 2,20m. Oltář a hlavní fasáda jsou tvořeny panely

---

¹⁴⁵ více informací [online] na <http://www.ceas.org.pe/index.php> [cit.1.5.2014]

¹⁴⁶ více informací [online] na <http://www.usmp.edu.pe/ivuc/index.php?pag=inicio> [cit.1.5.2014]

¹⁴⁷ informace převzaté ze zdroje [online] <http://www.usmp.edu.pe/ivuc/index.php?pag=ProySoc2> [cit.1.5.2014]

z bambusu typu *bahareque*¹⁴⁸, konstrukční technikou hojně užívanou v Kolumbii. Boční zdi jsou tvořeny dřevěnými panely. Celá stavba stojí na betonových základech, které ji izolují od vlhkosti. Je obložena bambusem a její vnější stěny a střecha nad oltářem byly potaženy vrstvou barveného cementu. Zvonice je umístěna v atriu kostela, měří 11m a je celá navržená z bambusu. Nad oltářem je ve zdi vyřiznutý velký kříž, který je vyplněn sklem. To přes den propouští světlo dovnitř a v noci je tudy osvětlována fasáda kostela.¹⁴⁹

Na internetu je dostupné ke shlédnutí krátké video¹⁵⁰, které nám může sloužit jako obrazová video dokumentace interiéru původní jezuitské stavby z počátků 18.století. Zde tedy můžeme plně obdivovat její krásy. Také je možné na internetu najít několika černobílých i barevných fotografií¹⁵¹ zobrazujících původní stav kostela před osudným zemětřesením.

Původní stavba z koloniální doby byla kompletně zničena zemětřesením, z jejich uměleckých děl se bohužel nezachovalo nic. Pro historiky umění a badatele je to nenávratná škoda. Ale je potřeba přijmout fakt, že stejně jako tomu bylo v historii, i v současné době se lidé vypořádávají s následky zemětřesení a snaží se své památky obnovit a opravit, pokud je to možné a nebo od základů postavit znovu. Tak je tomu i v případě kostela v Piscu. Zde bych především chtěla poukázat na jeden důležitý přínos této nové stavby, a to na schopnost jejich architektů vypořádat se s požadavky a místními podmínkami a jejich snahu hledat opět novou cestu, jak stavět domy a veřejné budovy, které by lépe odolávaly zemětřesením. Tak jako tomu bylo kdysi v koloniální době, kdy tehdejší stavitelé používali nepálené cihly, lehký materiál quincha, dřevo a specifické způsoby zaklenutí kleneb svých staveb, i v současnosti se způsob stavění vyvíjí a posouvá vpřed. Zejména v těchto problematických oblastech sužovaných častými zemětřeseními je potřeba se pokusit se s těmito přírodními podmínkami poprat. Architektura přeci není jen krásná, ale také má plnit svoji funkci. A na to bychom neměli zapomínat.

---

¹⁴⁸ *bahareque* – konstrukční technika používající klacky nebo pruty vzájemně spletené dohromady a zpevněné hlinou, technika využívaná především ke stavbě obydlí v Kolumbii a Venezuele. Více informací [online] na <http://es.wikipedia.org/wiki/Bahareque> [cit.1.5.2014]

¹⁴⁹ informace převzaté ze zdroje [online] <http://www.usmp.edu.pe/ivuc/index.php?pag=ProySoc2> [cit.1.5.2014]

¹⁵⁰ video interiéru původního kostela dostupné [online] na <http://piscoenlanoticia.wordpress.com/2011/08/14/la-iglesia-de-la-compania/> [cit.1.5.2014]

¹⁵¹ obrazová dokumentace dostupná [online] na <http://ciudadpisco.blogspot.cz/2011/05/iglesia-de-la-compania-de-jesus-en.html> [cit.1.5.2014] a [online] <http://ciudadpisco.blogspot.cz/2012/09/iglesia-compania-de-jesus-pisco-ii.html> [cit.1.5.2014]

4.2. EKVÁDOR

4.2.1. Quito

Iglesia de la Compañía (česky Kostel Tovaryšstva Ježíšova)

Obr.8., Obr.9.

Mezi všemi odvozenými podobami římského kostela Il Gesù v Latinské Americe se stavba Iglesia de la Compañía v ekvádorském městě Quito chlubí nespornou historickou nadřazeností. Její výstavba byla započata o pět let dříve než byly zahájeny práce na kostele San Ignacio v Bogotě a o devatenáct let dříve než definitivní podoba dalšího jezuitského kostela San Pablo v Limě. Jedná se o nejstarší podobu této architektonické typologie, která náležela důležitým budovám či institucím patřícím řádu Tovaryšstva Ježíšova.

Výstavba této jedinečné církevní památky se sice protáhla na necelá dvě století, ale zato vypovídá mnohé o kráse, rozkvětu a postupném vývoji vizuálních umění v regionu. Konečná podoba tohoto kostela je však jednotná a ucelená vzhledem ke svým architektonickým a dekorativním prvkům. Celá stavba, jejíž až rozzuřený barokismus působí dojmem přepychu, opakovaně dává podnět k bujným představám a až fantaskním interpretacím o možných orientálních vlivech na škálu dekorativních motivů používaných v místokrálovství Peru¹⁵².

Oficiální i soukromí vlivní mecenáši umožnili v různých obdobích svými finančními dary stavbu tohoto jezuitského kostela a jeho přílehlých budov. Již v roce 1586 přitáhla do Quita iniciativa samotného místokrále Fernanda de Torres y Portugal, hraběte z Villardompardo, první skupinu jezuitů, kteří se po svém příjezdu ubytovali v místní nemocnici. Později jim církevní rada přidělila obydlí na faře kostela Santa Bárbara (česky sv. Barbory). Později získali další domy naproti univerzitě a v roce 1594 zde směli zřídit svůj seminář.¹⁵³

---

¹⁵² op.cit. ALCALÁ, str.190

¹⁵³ NAVARRO, José Gabriel. *Arquitectura americana: La iglesia de la Compañía de Jesús en Quito*. Reproducción original in *Boletín de la Real Academia de la Historia*, tomo 93 (1928), pp. 318-324. Publicación Alicante: Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes, 2011. str.20,22 dostupné [online] na <http://www.cervantesvirtual.com/obra/arquitectura-americana-la-iglesia-de-la-compania-de-jesus-en-quito/> [cit.23.6.2014]

Pozemek pro vybudování kostela získali jezuité roku 1605 od Nicoláse Durána Mastrilliho, který přivezl z Říma plán stavby příslušně schválený nadřízenými. Ačkoliv kostel byl otevřen pro bohoslužby již v roce 1613, práce na jeho dokončení pomalu pokračovaly pod vedením hermana Francisca Ayerdiho. Teprve v roce 1634 dokončil další jezuitský mistr hermano Gil de Madrigal křížení. O dva roky později, tedy v roce 1636, dorazil do Quita hermano Marcos Guerra, jeden z nejvýznamnějších jezuitských architektů místokrálovství Peru, původem z Neapole, který se právě vracel z Bogoty, kde pracoval. Byl to právě on, kdo dal stavbě nový impuls a pozměnil některé její již existující struktury tak, aby je dovedl k dokonalosti, kterou dnes můžeme obdivovat.

Díky iniciativě Guerry získali jezuité v roce 1649 dům a další pozemky na druhé straně soutěsky, které až do té doby patřily biskupství. Architekt, ale také sochař, Marcos Guerra zde provedl obdivuhodné práce v oblasti vodního inženýrství, když se mu podařilo spojit obě dvě části, vyztužit a upevnit celý blok, který okupovala sídla jezuitů. Tento jeho urbanistický počín přispěl k tomu, že poloha kostela, který v roce 1650 měl již dokončené všechny tři své lodě, hlavní kapli, několik bočních oltářů a hlavní zastřešení vyřezávané ve dřevě a pozlacené, byla ještě zdůrazněna.¹⁵⁴

Dispozice kostela, jeho rozměry a dokonce i některé jeho nejstarší dekorační prvky navozují dojem příbuznosti se stavbou kostela San Ignacio v Bogotě, která je dílem stejného architekta – Marcose Guerry. Jedním z těchto prvků, který obě stavbě spojuje, je bohatá sádrová výzdoba s kulatými motivy, které původně zdobily celou klenbu a dnes se nachází už jen v sakristii. Štuky, které pokrývají interiér všech zdí a kleneb, pocházejí až z XVIII.století, ale pokračují v tradici, která byla započata při stavbě kostela v Bogotě. Jeho soustavná dekorace vytváří textury, světelnost a chromatické efekty, které až pozměňují naše vnímání tohoto přesně navrženého prostoru.

Dispozice kostela Tovaryšstva Ježíšova v Quitu je inspirována známým modelem římského kostela Il Gesù od architekta Vignoly. Jezuitský kostel v Quitu se svému římskému modelu podobá v několika prvcích – půdorysu latinského kříže, prostornou hlavní lodí, která je širokými oblouky spojena s bočními oltáři, velkou kupolí nad křížením, bočními oltáři San Ignacia a San Francisca Javiera, kanelovanými dřívky sloupů, které jsou spojeny hlavní římsou,

---

¹⁵⁴ op.cit. ALCALÁ. str.190-194

na kterých spočívá valená klenba, dále se podobají jejich fasády a v neposlední řadě i jejich umělecký sloh.¹⁵⁵

Ačkoliv kostel Tovaryšstva Ježíšova v Quitu má i své vlastní prvky a od kostela Il Gesù v Římě se odlišuje hned v několika momentech. Má lepší a propracovanější proporce a výzdobu své fasády a také podle latinskoamerické tradice je římský jednolodní model pozměněn na trojlodní bazilikální stavbu.

Dokonalý obdélníkový půdorys v sobě ukrývá latinský kříž, který tvoří hlavní loď s výrazným křížením. Boční lodě obsahují vedlejší kaple, které jsou vzájemně průchozí. Souvislé sloupkové zábradlí odděluje zdi od velké valené klenby, která je perforována lunetami, půlkruhovými plochami ve stěně ve tvaru Měsíce ve čtvrti. Jedná se o první takovýto typ zastřešení v Quitu.

Dvě velké polokulovité kupole – *media naranja*, z nichž jedna je umístěna nad křížením a druhá nad presbytářem (kněžištěm), dávají těmto prostorům intenzivní světlo. První kupole, která má tambur pročleněný okny, vystavuje na odív malované medailóny se dvanácti anděly a dvanácti postavami příslušníků řádu a polychromované reliéfy čtyř evangelistů umístěné v pendativech – ikonografie, která se vyskytuje v interiérech dalších jezuitských kostelů. Okolo lucerny je namalované zářící slunce, které je atributem San Ignacia de Loyola. Na rozdíl od první kupole postrádá kupole nad presbytářem tambur. Osm postranních kaplí je osvětleno dalšími menšími kupolemi s lucernou, které jsou také bohatě zdobené dekoračními prvky zhotovenými v sádře.

Sotva byla dokončena výstavba kostela, hermano Marcos Guerra začal pracovat prvních oltářích. Ale velký úspěch, jaký měly točité sloupy, donutil změnit výzdobu interiéru na počátku XVIII.století. Jeden z nejvýraznějších churruiguereských oltářů je zasvěcen postavě Nuestra Señora de Loreto (uctívána v té době vlivnou laickou společností¹⁵⁶).

Hlavní oltář a oltáře v ramenech latinského kříže vykazují slohovou jednotu shodující se s barokním purismem, který jezuité přijali až v počátcích XVIII.století. Všechny tyto oltáře jsou dílem padreho Jorgeho Vinterera, který začal pracovat na hlavním oltáři v roce 1735. O deset let později, v roce 1745, objednal u slavného místního sochaře Bernarda de Legarda jeho pozlacení. Monumentalita tohoto díla je ještě podtržena světelným efektem, který vytváří

---

¹⁵⁵ VARGAS, José María. *Arte Quiteño Colonial*. Publicación original: Quito 1944. Publicación Alicante: Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes, 2005.. Str.80 dostupné [online] na <http://www.cervantesvirtual.com/obra/arte-quiteño-colonial--0/> [cit. 23.6.2014]

¹⁵⁶ op.cit. ALCALÁ Str.197

paprsky slunce prostupující kupolí kostela. Oltář je tvořen dvěma mohutnými částmi, osmi páry točitých sloupů a velkým završením, které umocňuje stupňující se charakter kompozice oltáře. Nejvýznamnější sochařskou prací, která je vrcholem rozkvětu sochařství v Quitu, je Crucificado umístěné v hlavním výklenku oltáře. Kaple křížení z roku 1743, které jsou také dílem Vinterera, jsou zasvěcené San Ignaciovi de Loyola a San Franciscu Javierovi. Obě díla věrně sledují model jezuitského architekta a malíře Andrea Pozzy v jeho knize *Prospettiva dei Pittori e Architetti* objevené roku 1700. Vybraným prototypem je pak oltář San Luise Gonzagy z kostela San Ignacio v Římě, který již inspiroval jiný oltář – v kostele San Pablo v Limě. Na rozdíl však od limského oltáře, který je celý vytvořen pouze ve tmavém dřevě, jsou oltářní díla v jezuitském kostele v Quitu polychromovaná a pozlacená.¹⁵⁷

Zmínit musím i tribuny – vyvýšené galerie – křížení a kněžiště, které jsou ohraničeny hustou pozlacenou mřížkou, která je svého druhu ojedinělá. Stejný obdiv si zaslouží i kazatelna, pravděpodobně dílo Marcose Guerry. Jako všechny barokní kazatelny v regionu je i tento postaven na piedestalu (podstavci). Je vyřezáván ze dřeva a je zdoben střídavě točitými sloupky a sloupky ve tvaru obráceného jehlanu (estípíte), andílky a obrazy svatých. Stříšce kazatelny vévodí socha San Pabla.¹⁵⁸

Z obrazové výzdoby kostela vyniká série šestnácti obrazů biblických proroků, která byla vytvořena pravděpodobně na začátku XVIII. století. Tyto obrazy jsou nejspíše dílem mistra z Quita Nicoláse Javiera Goríbara. O jejich významnosti vypovídá i místo, kam byly instalovány. Na každém z pilířů, které oddělují boční lodě od hlavní, si můžeme jeden takový obraz prohlédnout.¹⁵⁹

Sakristie kostela je místem, kde se nejlépe dochovaly dekorační motivy na zdech a sádrová výzdoba zastřešení ze XVII. století. Ze stejného období je i oltář, raně barokní dílo Marcose Guerry, se zdobenými sloupy a přísně vztyčenými věžičkami. Ve středu oltáře je obraz San Ignacio od Hernanda de la Cruz, v horní části je pak obraz Niño Jesús, který se připisuje také tomuto autorovi.¹⁶⁰

Fásada kostela Tovaryšstva Ježíšova v Quitu je poslední konstrukční etapou této stavby. Její ambiciózní koncepce vyžadovala mnoho let práce a měla také velké finanční

---

¹⁵⁷ op.cit. ALCALÁ. str. 198

¹⁵⁸ tamtéž.

¹⁵⁹ op.cit. ALCALÁ. str. 200

¹⁶⁰ tamtéž.

nároky, které hradil jak jezuitský řád, tak jeho sponzoři. S pracemi na fasádě se začalo v roce 1722. Tehdy na ní až do roku 1725 pracoval německý jezuita Leonardo Deubler. Pak byly práce do roku 1760 přerušeny. Tehdy se posledních stavebních a dekoračních prací na fasádě kostela ujal Venancio Gandolfi z Mantovy a roku 1765¹⁶¹, pouhé dva roky před vypuzením jezuitů z Nového světa, své dílo dokončil. K přesné dataci prací na fasádě kostela se vztahuje i text vyrytý do kamenné desky zasazené na pravé straně této fasády, která říká toto:

El año de 1722 el Padre Leonardo Deubler empezó a labrar las columnas esteras para este frontispicio, los bustos de los Apóstoles y sus jeroglíficos inferiores siendo Visitador el R.P. Ignacio Meaurio. Se suspendió la obra el año de 1725. La continuó el Hermano Venancio Gandolfi de la Compañía de Jesús, arquitecto mantuano desde 1760 en el provincialato del R.P. Jerónimo de Herce y 2º rectorado del R.P. Angel M. Manca. Acabóse el 24 de Julio de 1765 siendo Pontífice Máximo Clemente XIII Rey de España y de las Indias el Sr. Carlos III, Virrey de estos reinos el Excelentísimo Señor Don Fray Pedro Messia de la Cerda Gobernador de la Real Audiencia Don Juan Pío Montúfar de Arévalo, Obispo el Ilustrísimo Señor Don Pedro Carrasco y Provincial el Rvdo. Padre José Baca Rector el R.P. Miguel Manosalbas.¹⁶²

Vrcholným dílem andského baroka je průčelí této jedinečné sakrální stavby. Celé je provedené v andském kameni. Jeho kompozice opět napodobuje jezuitský římský model. Podobnost obou můžeme sledovat v začlenění točitých sloupů, které byly poprvé použity v díle Berniniho baldachýnu. Navzdory očividnému evropskému vlivu, který stavbě vtiskli jezuité, za provedení tohoto monumentálního průčelí vdčíme zručným místním kameníkům, nejspíše indiánským, kteří s precizností sobě vlastní dovedli toto dílo k dokonalosti. V rámci

---

¹⁶¹ op.cit. LÓPEZ GUZMÁN, Rafael. Str. 276

¹⁶² NAVARRO, José Gabriel; *Contribuciones a la historia del arte en el Ecuador*. Quito: Ediciones TRAMA, 2007. str.59 dostupné [online] na <http://books.google.cz/books?id=NpnfZyVqCkEC&printsec=frontcover&hl=es#v=onepage&q&f=false> [cit. 23.6.2014]

stylistické harmonie je průčelí tvořeno třemi dveřmi, přičemž hlavní vstup, který má stupňující se charakter, je jasně vymezen a vede náš pohled od dveří přes okno chóru a vrcholí štítem lemovaným zakřivenou římsou. Po obou stranách hlavního vstupu do kostela jsou tři točité sloupy přičemž každý z nich je umístěn v jiné pozici. Výstižně komentuje toto dílo Ramón Gutiérrez: *“las más espectaculares que se hayan realizado en porada alguna de Sudamérica”*¹⁶³. Celé průčelí na nás působí dojmem, jako bychom stáli před kostelním oltářem v interiéru kostela a ne teprve před jeho vstupními dveřmi. Celý tento dojem ještě umocňují výklenky, ve kterých se nacházejí sochy jezuitských světců. V dolní části stojí sochy San Ignacia de Loyola a San Francisca Javiera, zatímco San Luis Gonzaga a San Estanislao de Kostka mají své sochy v horní části tohoto průčelí. Všude okolo je spousta zobrazení andílků, kteří doplňují jeho výzdobu. Není to náhodně vybraný motiv, jezuitský řád totiž tento kult velice nadšeně vyznával. Avšak nový ikonografický motiv, který se zde vyskytuje na bočních vstupech, byl použit ze symbolismu Sagrada Corazón de Jesús. Tato zbožnost se začala šířit roku 1743, když padre José María Maugeri publikoval manuál týkající se výkladu Bible, vysvětlující původ této zbožnosti v srdcích Ježíše a Panny Marie.¹⁶⁴

Tato renovace exteriéru kostela se ale nepromítla do přilehlých budov patřících také jezuitskému řádu. Ty si uchovaly svůj původní vzhled, který jim dal architekt Marcos Guerra, navzdory moderním přestavbám, které rozlehlost těchto budov silně omezily. Původní komplex čítal tři křížové chodby, kolej, noviciát a univerzitu San Gregorio. Všechny tyto stavby měly ve své spodní části pouze arkády a dokonce i křížové chodby měly v horní části pouze okna do vnitřního dvora. Obecně se dá říci, že křížové chodby byly ve XX.století hodně reformovány a navíc jim bylo přidáno i třetí patro.¹⁶⁵

Zajímavé je v tomto ohledu průčelí jezuitské koleje. Jedná se o věrnou kopii jednoho díla Michelangela Bounarrotoho, které vytvořil pro Villu Grimani na okraji Říma. Obrázek římského průčelí byl publikován v prvním španělském vydání Vignolova manuálu Regla de los cinco órdenes de arquitectura z roku 1593, které připravil Patricio Caxés.¹⁶⁶ Historici umění a manželé J.Mesa a T.Gisbert srovnávali obě průčelí a říkají, že na římském modelu se

---

¹⁶³ ALCALÁ, Luisa Elena.ve své knize na str.202 cituje tohoto autora, ale neuvádí, odkud citaci převzala.

¹⁶⁴ tamtéž.

¹⁶⁵ tamtéž.

¹⁶⁶ BUSCHIAZZO, Mario J. *Historia de la Arquitectura Colonial en Iberoamérica*. Instituto Cubano del Libro. Cuba, 1971. str.78

objevují sochy obnažené, zatímco figury v horní části průčelí koleje v Quitu jezuité oblékli a vtiskli jim tak spíše charakter ctností nebo andělů.¹⁶⁷

4.3. BOLÍVIE

4.3.1. Sucre

Iglesia y colegio de San Juan Bautista (dnes San Miguel, česky sv. Michala) Obr.10.

Poté, co byla dlouhou dobu vyžadována, byla jezuitská kolej založena na konci XVI.století. První skupina jezuitů do Sucre (Chuquisaca) přišla z Potosí okolo roku 1589 a v roce 1593 zde postavili malý dům, který však již v roce 1600 byl natolik rozšířen, že zde bylo místo pro kostel, kolej i její *haciendy*. Takovéto stavební pokroky odrážely rostoucí význam tohoto města, které bylo hustě osídleno Španěly, kteří byli nejčastěji nějakými funkcionáři, představenými nebo bohatými těžaři, kteří pocházeli z Potosí.

Několik štědrých darů umožnilo jezuitům za krátký čas postavit kostel a přilehlou kolej. Je pravděpodobné, že již tehdy měl kostel pouze jednu hlavní loď s hlavní kaplí a dvěma bočními. Když byla stavba téměř hotová, byl do Sucre povolán hermano Bernardo Bitti, který se postaral o oltářní výzdobu kostela. Bitti vytvořil pro hlavní oltář osm obrazů zobrazujících život Ježíše Krista. Tento oltář byl pak ve své době považován za nejlepší dílo z celé provincie. Dokonce prý byl jezuitům nabídnut značný finanční obnos, třicet pět tisíc dukátů, za toto dílo, aby mohlo být přemístěno do hlavního chrámu, jehož stavba byla právě dokončena.¹⁶⁸

Jak už se tak stávalo, přestaly stávající budovy kostela a koleje dostačovat potřebám jezuitů, a v roce 1612 byla zahájena nová výstavba. Jméno architekta je bohužel neznámé, ale dá se předpokládat, že byl vybrán ten nejlepší architekt z města. Vzhledem k náročnosti projektu byla stavba dokončena v roce 1620.

Ačkoliv měl kostel svoji čelní stranu otočenou do hlavního náměstí, měl před sebou stavbu domu rady, a i když se zkoušely různé možné dispozice záměnou pozemků, nikdy ke změně nedošlo. Proto je atrium kostela tak úzké. Jeho hlavní průčelí v klasicistním slohu je

---

¹⁶⁷ ALCALÁ, Luisa Elena. ve své knize na str. 203 cituje tyto autory, ale neuvádí, odkud citaci převzala.

¹⁶⁸ op.cit. ALCALÁ. str. 209

vymezeno v dolní části iónskými sloupy a v horní části sloupy dóorskými, mezi kterými je umístěno obdélníkové chórové okno. Celé průčelí kostela je z kamene, stejně tak jako jeho jediná věž, která vévodí panoramatu města.

Tato jednolodní jezuitská stavba v bolivijském městě Sucre, která stojí na půdorysu latinského kříže, kde souběžně s rameny křížení probíhají dvě boční kaple, které mají přibližně stejnou hloubku jako tato ramena, se může pyšnit jedním unikátem. Tím jsou její dřevěné mudéjarské stropy¹⁶⁹, které jsou se zcela zachovaly až do dnešní doby. Hlavní loď je zastřešena mudéjarským stropem ve tvaru obrácených necek (artesonado), který je celý provedený ve dřevě, je vyzdoben přesně vyměřenými geometrickými tvary, které se dokola opakují a jsou doplněny polychromií. Pro zastřešení křížoví je použit také mudéjarský strop. Tentokrát se jedná o osmiúhelníkový strop (cubierta ochavada), který je sestaven z osmi velkých kusů dřeva, které jsou opět precizně vyřezávány a vyzdobeny výpletovou geometrickou dekorací, která je bohatě doplněna polychromií. Celý strop je pak sestaven až na místě. Takovýto typ stropu nemá nosnou funkci, a proto slouží pouze jako dekorace. Tato umělecká díla právem zařadila kostel Iglesia de San Juan Bautista, dnes San Miguel, na přední místa v historii hispanoamerického mudéjaru.

Hlavní oltář této sakrální stavby je v barokním slohu, ačkoliv prodělal několik reforem. Mezi nimi je i jedna, která spíše dílu uškodila. Celý oltář je totiž skryt pod vrstvou barvy, která tak zakrývá jeho původní pozlacení.

Výrazným a také významným prvkem každého jezuitského kostela je kazatelna. I zde je tento umělecký prvek bohatě vyzdoben a ještě podtrhuje důležitost, kterou jezuité přikládali kázání. Mezi točitými sloupky jsou umístěny podobizny čtyř evangelistů – Marka, Matouše, Lukáše a Jana.

Souběžně s hlavní lodí až na úroveň křížení je umístěna kaple zvaná Capilla de Loreto nebo Capilla de los Indios. Ta ve svém interiéru uchovává snad nejlepší oltářní dílo ze všech, které je možné v kostele vidět. Oltář má velice zdobené sloupy a jsou zde k vidění podobizny San Josého s Niño Jesús a několik svatých jezuitů.¹⁷⁰

---

¹⁶⁹ op.cit. VOPÁLKOVÁ.

¹⁷⁰ op.cit. ALCALÁ. str. 215

V prostoru křtitelnice je kaple San Juana Bautisty, podle kterého byl kostel původně pojmenován. Její oltář je ztvárněn ve stylu churrigueresca a je kompletně pozlacen. Je zde také socha vysoké umělecké hodnoty s tématem Bautisty od andalusského mistra Gaspara de la Cueva, který je známý svými pracemi z Limy a Alto Perú.¹⁷¹

Další významnou část výzdoby jezuitského kostela v Sucre tvoří skupina velkých pláten od italského malíře Bernarda Bittiho. Mezi těmito obrazy můžeme pro jeho kompoziční celistvost vyzdvihnout například tento: *La imposición de la casulla a san Ildefonso*. Dalšími vrcholnými díly tohoto italského malíře jsou pak obrazy *La Anunciación*, *La adoración de los pastores*, *San Juan*, *Santiago a Cristo atado a la columna*.¹⁷²

Stejně tak jako ostatní jezuitské koleje v Latinské Americe, byla i kolej v Sucre několikrát přestavěna a pozměněna vzhledem k účelu, ke kterému ve své historii sloužila. V roce 1618 byla tato budova založena jako colegio de San Juan Bautista.¹⁷³ V roce 1624 zde byla ustanovena Universidad Mayor, Real y Pontificia de San Francisco Javier. O její založení se zasloužil místní představený Tovaryšstva Ježíšova padre Juan Frías de Harrán. Prvními obory, které se zde vyučovaly byly Teologie, Filozofie, Latina a domorodý jazyk Aymara. Později, v roce 1681, z pravomoci arcibiskupa Cristóbal de Castilla y Zamora, bylo k ostatním oborům zařazeno i studium kanonického práva.¹⁷⁴ K tomuto účelu musela být budova koleje rozšířena. Stavební úpravy probíhaly ještě na konci XVII.století za působení arcibiskupa Juana Queipa del Llano y Valdés. V té době již byla křížová chodba hotová. V dolní části ji zdobí dórské sloupy. Horní část – galerie – je tvořena jednou takovým množstvím plných oblouků, které jsou nesené sloupy iónskými.¹⁷⁵ Dnes jsou tyto prostory využívány Právnickou fakultou.¹⁷⁶

Druhá křížová chodba, která je pravděpodobně starší, je tvořena pouze jedním patrem oblouků nesených sloupy dórskými. V jejích prostorách se nachází graduační sál, kde byla v roce 1825 vyhlášena nezávislost Bolívie. Tato stará část jezuitské koleje byla odsvěcena době republiky a v dnešní době jsou její prostory využívá Casa de la Libertad.¹⁷⁷ Tato

---

¹⁷¹ tamtéž.

¹⁷² op.cit. ALCALÁ. str. 216

¹⁷³ tamtéž.

¹⁷⁴ informace převzaté a dostupné [online] na <http://www.usfx.info/edif/index.php?id=0&pag=163&ex=yes> [cit. 8.8.2014]

¹⁷⁵ op.cit. ALCALÁ. str. 216

¹⁷⁶ informace převzaté a dostupné [online] na <http://www.usfx.info/edif/index.php?id=0&pag=164&ex=yes> [cit. 8.8.2014]

¹⁷⁷ op.cit. ALCALÁ. str. 216

instituce dnes funguje jako jedno z nejdůležitějších muzeí Bolívie a jeho hlavním úkolem je schraňovat a uchovávat památky dokumentující historii Bolívie od koloniální doby po celou dobu republiky až do dneška. Casa de la Libertad je závislá na organizaci Fundación Cultural del Banco Central de Bolívia, která je jejím hlavním patronem.¹⁷⁸ Nachází se zde tři sály – Sala de la Independencia, Salón de los Diputados a Salón Virreinal.

V čele prvního z nich, který je také zastřešen dřevěným mudéjarským stropem, je vyvěšen obraz Simóna Bolívara, který v Limě namaloval Gil de Castro. Obraz generála Josého Balliviána je po levé straně, zatímco po pravé straně Bolívarova portrétu je zvěčněn maršál Antonio José de Sucre. Vedle jeho obrazu je vystaven i jeho meč, se kterým bojoval v bitvě u Ayacucha a Junínu.¹⁷⁹

Druhý sál, Salón de los Diputados, je věnovaný poslancům, kteří vyhlásili nezávislost Bolívie (Alto Perú) a podepsali toto prohlášení 6.srpna roku 1825. V tomto sále je ve vitrině vystavena i faksimile toho důležitého dokumentu.¹⁸⁰

Poslednímu ze sálů, Salónu Virreinal, vévodí portét španělského krále Carlose III. Je zde ale také vystaven obraz posledního krále španělských kolonií, krále Fernanda VII. Dále je zde k vidění mapa španělských kolonií vydaná ve Španělsku v roce 1775.¹⁸¹

4.3.2. Potosí

Iglesia de la Compañía (ČESKY Kostel Tovařystva Ježíšova) Obr.11.

Budova tohoto jezuitského kostela v bolivijském městě Potosí je první a bez pochyb i nejbohatší stavbou, jakou jezuité v Alto Perú postavili. Původní kostel se začal stavět mezi lety 1580 a 1590. Jeho hlavním sponzorem byl Antonio Zores de Ulloa. Ačkoliv se nejednalo o příliš ambiciózní projekt, jeho stavba trvala dlouho. Toto dlouhé časové období je však odůvodněné. Orientace kostela musela být pozměněna tak, aby se přizpůsobila budově koleje. Když byla stavba téměř dokončena, zbývalo ji už jen prodloužit, aby vyhovovala uctívání kultu. Krátce na to však věž kostela z kamene, cihel, nepálených cihel a se střechem z barevných keramických obkládaček spadla a usmrtila tři kněží.

---

¹⁷⁸ informace převzaté a dostupné [online] na http://es.wikipedia.org/wiki/Casa_de_la_Libertad [cit. 8.8.2014]

¹⁷⁹ informace převzaté a dostupné [online] na http://es.wikipedia.org/wiki/Sal%C3%B3n_de_la_Independencia [cit. 8.8.2014]

¹⁸⁰ informace převzaté a dostupné [online] na <http://www.geograficasucre.8m.net/museo/museo5.htm> [cit. 8.8.2014]

¹⁸¹ informace převzaté a dostupné [online] na <http://www.geograficasucre.8m.net/museo/museo1.htm> [cit. 8.8.2014]

V roce 1613 byla vysvěcena kaple věnovaná zakladateli řádu Tovaryšstva Ježíšova, tedy San Ignaciovi de Loyola. Při této příležitosti, padre Alonso Messía dovezl z Říma ostatky několika svatých mučedníků, mezi nimi byla i celá těla Santa Colomby a San Basilia.

Výzdoba interiéru kostela pokračovala nejméně do roku 1685, kdy byly dokončeny nové oltáře a stříbrné antependium, které zakrývalo přední stranu oltářního stolu.¹⁸²

Celé původní architektonické dílo bylo přestavěno v XVIII.století na impozantní a velkorysou stavbu, která se zachovala do dnešní doby. Znamý literát Bartolomé Arzáns Orsúa y Vela (1676-1736) popsal ve svém narativním třísvazkovém díle Historia de la Villa Imperial de Potosí¹⁸³ tento okamžik slovy:

*“Lo que es muy digno de ponderar en lo que toca a obra de adorno de sus iglesias es que haya sido necesario acabarse su antigua y opulenta riqueza para haber de perfeccionar o fabricar iglesias nuevas, porque todo lo que se obró en tiempo de su primera grandeza fue muy humilde, nada capaz y con poca decencia, que es cosa que admira la poca veneración que en aquel tiempo se tenía al culto divino y la vanidad y gastos de sus humanos regocijos.”*¹⁸⁴

Uprostřed onoho stavebního úsilí se i jezuité pustili do výstavby svého definitivního kostela. S pracemi začali v roce 1700 a o sedm let později, tedy v roce 1707, bylo monumentální dílo dokončeno. Bytelnost této kamenné stavby byla završena velkolepými věžemi, které udávaly charakter tohoto významného, hustě osídleného, hornického města.

---

¹⁸² op.cit. ALCALÁ. str. 205

¹⁸³ Informace převzaté z článku ALIAGA, Javier. Ve la luz en Bolivia la eddición completa de la Historia de Potosí de Arzáns. v novinách *La Razón Digital*. Dostupné [online] na http://www.larazon.com/la_revista/cultura/Ve-Bolivia-Historia-Potosi-Arzans_0_1811218900.html [cit.26.7.2014] a jeho dílo je dostupné [online] na <http://200.87.17.235/bvic/Captura/upload/HiV1-1.pdf>

¹⁸⁴ ALCALÁ, Luisa Elena. cituje ve své knize na str.206 tohoto autora, ale neuvádí odkud přesně tato citace pochází.

Průčelí kostela a také jeho zvonice byly dílem Sebastiána de la Cruz, v té době nejzručnějšího indiánského kameníka. Když v roce 1714 zemřel, jeho jméno se stalo téměř legendou a jeho čtyři bratři, kteří ho přežili, dále pokračovali v jeho práci.¹⁸⁵

Tato úchvatná stavba Iglesia de la Compañía, která byla ve své době tolik oslavovaná, se bohužel stala obětí drancování poté, co byli jezuité z Nového světa vypuzeni. Do dnešní doby se dochovala pouze část její vnější architektury. Fasáda kostela není postavena a vyzdobena v mestickém stylu, protože její kompozice má objem a narozdíl od plochých výzdob fasád typických pro Altiplano také postrádá exotickou ikonografickou dekoraci, kterou hojně rozšiřovali aymarští kameníci.

Její pravděpodobně nejvýraznějším prvkem jsou točité sloupy v dolní části průčelí. Na každé straně vstupu, který je zaklenut plným obloukem, jsou umístěny tři takovéto sloupy, přičemž ten prostřední je před ty zbylé dva předsunut. Horní část průčelí je o poznání užší a točité sloupy se zde vyskytují pouze párově. Vše je završeno vyobrazením monstrance (custodia) v reliéfu, která připomíná slunce a poukazuje na důležitost, kterou jezuité dali tomuto eucharistickému kultu.

Celý barokní vzhled průčelí této sakrální stavby v Potosí se směrem vzhůru ještě prodlužuje. Tento pocit totiž umocňuje věž, která má podobu římského vítězného oblouku, který má stejnou základnu jako šířku své nosné zdi. Tato věž je zastřešena malými kupolemi a každá z nich je ještě zakončena malou špičatou věžičkou.

4.4. KOLUMBIE

4.4.1. Bogotá

Iglesia y colegio de San Ignacio (česky Kostel a kolej sv. Ignáce)

Na žádost arcibiskupa ze Santa Fe de Bogotá, Bartolomého Lobo Geurrery, zřídil generál jezuitského řádu Claudio Aquaviva v roce 1604 instituci *Viceprovincia del Nuevo Reino de Granada y Quito*. V červnu toho roku dorazila skupina dvanácti jezuitů do Cartageny de Indias, odkud se přesunuli do Santa Fe de Bogotá, kde v roce 1605 v Colegio Mayor de San Bartolomé, která stála kousek od hlavního náměstí, začali vyučovat humanitní předměty. V roce 1608 k tomu přibýly ještě hodiny umění a v roce 1612 hodiny teologie, které navštěvoval jako žák Pedro Claver.¹⁸⁶

---

¹⁸⁵ op.cit. ALCALÁ, str. 206

¹⁸⁶ informace převzaté a dostupné [online] na <http://www.jesuitas.org.co/documentos/31.pdf> [cit. 8.8.2014]

Komplex budov postavených jezuitským řádem ve městě Santa Fe de Bogotá bývá označován termínem *manzana jesuítica*. Do tohoto komplexu zabírajícího prostor celého jednoho bloku v samém centru města patří budova jezuitské koleje, budova zvaná Casa de las Aulas, kde se dnes nachází Museo de Arte Colonial a v neposlední řadě sem také patří samotná budova kostela San Ignacio.¹⁸⁷

Stavba kostela v dnešním hlavním městě Kolumbie měla pro dějiny architektury a urbanismu v místokrálovství Nová Granada zásadní význam. Od chvíle, kdy se zde v roce 1610¹⁸⁸ začal jezuitský kostel stavět, přilákal velkou spoustu jezuitských architektů a kameníků, a to jak španělských, tak italských, kteří podpořili Collucciniho, jakožto schopného stavbyvedoucího a organizátora. Prvním z nich byl architekt Andrés Alonso ze španělského Valladolidu, který pracoval na stavbách jezuitských kolejí v Logroňu a Palencii. Když byl povolán do Ameriky, pracoval nejprve v roce 1601 na stavbě kostela v Panamě. Pak se přesunul do Cartageny de Indias, kde vedl stavbu prvního jezuitského kostela. Jelikož měl bohaté zkušenosti v této oblasti, byl v roce 1610 povolán do Santa Fe de Bogotá, aby se podílel i na tomto jezuitském projektu od samého počátku. Ale jeho účast na této stavbě neměla dlouhého trvání. Již o rok později, tedy v roce 1611, odjel do města Tunja, kde pracoval také jako architekt stavitel.¹⁸⁹

Nepřítomnost Andrése Alonsa byla vyřešena tak, že generál Tovaryšstva Ježíšova Claudio Aquaviva poslal do Bogoty bratra Pedra Péreze, který se od roku 1612 na stavbě kostela San Ignacio podílel. Pérez do Nového světa odjížděl tehdy, když dokončil práce na jezuitských kolejích ve španělské Málaze, Úbedě a Córdobě. Tam se dostal do styku s jezuitskými architekty a teoretiky, jakými byli například Pedro de Sánchez a Juan Bautista Villalpando. Právě díky těmto kontaktům byl povolán do Nového světa, aby zde rozšiřoval, či spíše propagoval, poslední dispozice konstrukcí staveb navržených intelektuálními kruhy Tovaryšstva Ježíšova.¹⁹⁰

Když Pedro Pérez přijel do Bogoty, našel stavbu jezuitského kostela v samých základech. Začal tedy pracovat a ve městě zůstal minimálně do roku 1633, kdy byl povolán do

---

¹⁸⁷ informace převzaté a dostupné [online] na <http://www.eltiempo.com/archivo/documento/CMS-12398610> [cit. 8.8.2014]

¹⁸⁸ op.cit.LÓPEZ GUZMÁN. Str.273

¹⁸⁹ op.cit. ALCALÁ. str.219

¹⁹⁰ op.cit. ALCALÁ. str.220

města Tunja, aby tam řídil stavbu místního kostela. V tomto roce byla stavba kostela San Ignacio v Bogotě téměř hotová a lze tedy Pedra Péreze právem označovat za jejího hlavního stavitele, ačkoliv vycházel již ze započatých prací svých předchůdců.

Mezi lety 1633 a 1635, kdy byl kostel otevřen, architekt Marcos Guerra z Neapole měl na starosti dokončovací práce. Hermano Guerra přijel do Bogoty z Říma a jeho hlavním úkolem bylo dokončit vnější vzhled stavby. Fasáda kostela, stejně tak jako jeho jediná věž a kupole vděčí za svoji krásu šikovnosti a mistrovství Marcose Guerry.¹⁹¹

Kostel San Ignacio v kolumbijském městě Santa Fe de Bogotá byl dokončen přibližně ve stejném období jako kolej San Pablo v Limě. Avšak na stavbě kolumbijského kostela, zejména tedy na jeho fasádě, se projevuje ještě přísnější italianismus. Jak uvádí Luisa Elena Alcalá, našli bychom podobnost této jezuitské stavby v Bogotě s kostely San Andrés a San Sebastián v italské Mantově. Shodným prvkem je vítězný oblouk, jehož tři vstupní dveře odpovídají jednotlivým lodím kostela, přičemž hlavní vstup je jednoznačně vymezen velkými zdvojenými čtverhrannými pilíři, mezi kterými jsou na každé straně tři výklenky, kde jsou umístěny sochy světců. Stejně jako v italských případech, i zde vrcholí fasáda kostela trojúhelníkovým tympanonem.¹⁹²

Troje vstupní dveře kostela vedou do narthexu - tedy tzv. chrámové předsíně, která tvoří vstupní prostor u hlavního vchodu do kostela – odkud je možno vstoupit pouze do hlavní lodi kostela. Tento prostor je jasně vyznačen balustrádou, která běží po celé délce hlavní římsy a odděluje tak zdi od klenby. Tento typ zastřešení valenou klenbou je prvním svého druhu v místokrálovství Nová Granada, kde bývaly všechny kostely zastřešeny dřevěnými mudéjarskými stropy. Klenba jezuitského kostela v Santa Fe de Bogotá je velice bohatě zdobená, její dekorace, která svým způsobem předznamenává dekorativní pestrost jezuitského kostela v ekvádorském městě Quitu, je provedena v sádře a je polychromovaná.

Další podobnost s kostelem Tovaryšstva Ježíšova v Quitu může spatřit v typu půdorysu a rozměrech stavby, která je také jednou z interpretací římského modelu jezuitského kostela Il Gesù, který je samozřejmě přizpůsoben potřebám a možnostem v daném místě. I tento jezuitský kostel v Bogotě je bazilikálního typu, který se tak hojně rozšířil po celé Latinské Americe. Postranní kaple jsou spojeny oblouky, zatímco kaple křížení se od nich liší svoji šířkou a osvětlením, které k nim proudí přes kupoli umístěnou nad křížením. Původně

---

¹⁹¹ tamtéž.

¹⁹² tamtéž.

tato kupole byla půlkulovitá, ale musela být několikrát přestavěna z důvodů zemětřesení. Za její dnešní podobu s velkým tamburem pravděpodobně vděčíme Domingu Petrésovi.¹⁹³

Použití různých typů zastřešení velice dobře koresponduje s různými prostory kostela, které od sebe tímto způsobem odděluje. Hlavní loď je zastřešena valenou klenbou, zatímco pro postranní kaple a přední část kostela San Ignacio je použita klenba křížová. Tímto se kolumbijské architektonické dílo zásadně odlišuje od svého římského vzoru, který má postranní kaple zastřešeny malými kupolemi.

Na vnitřní výzdobě kostela se začalo pracovat těsně po jeho dostavbě. Tehdy německý umělec a truhlář Diego Lusinchi, jehož původní jméno bylo Joseph Loessing, vytvořil s pomocí svých učňů mezi lety 1635 a 1640 hlavní oltář, balustrády na tribunách, kazatelnu a chór.¹⁹⁴ Bohužel jediným dílem, které se dochovalo do dnešní doby je hlavní oltář, který je tvořen třemi částmi, z nichž ta centrální je nejširší a tvoří ji až pět výklenků.

V průběhu XVII.století se výzdoba interiéru kostela obohatila o významné malby. Je známo pouto, které měl jezuitský řád s nejlepším malířem ve městě Gregoriem Vásquezem de Arce. Jezuité zadali tomuto malíři práci na několika obrazech. V roce 1675 Vásquez de Arce namaloval portrét padreho Centurióna, který je dnes uložen v sousední budově Musea Colonial. O jedenáct let později dokončil také obraz San Ignacia určený pro kostel. Dále v roce 1698 namaloval obraz *Calvario* a *La predicación de San Francisco Javier*.¹⁹⁵

Také během XVIII. století se objevily nové dekorativní prvky. Byly umístěny nové oltáře do ramen křížení, jejichž styl byl ovlivněn pracemi jezuity Andrea Pozzy. Tento pozdní barokní sloh je patrný zejména v kapli pojmenované Raptu de San Ignacio, jejíž název se odvozuje od velkého polychromovaného reliéfu, který tento výjev zobrazuje. Dílo je z roku 1749 a zhotovil jej sochař Pedro Laboria ze španělského Cádizu, který byl v Novém světě jako umělec velice činný. Z rukou tohoto umělce pocházejí ještě dvě sochy – socha San Ignacia umístěná v hlavním oltáři a socha San Francisca de Borja v epištolní lodi.¹⁹⁶ Umělecký styl Pedra Laboria se odlišuje od ostatních sochařských prací dramatismem jeho postav a téměř by se dalo říci až divokým barokismem. Jeho sochy jsou precizně zdobeny technikou zvanou *estofado*. Tento způsob polychromování barokních dřevěných soch spočívá

---

¹⁹³ op.cit. ALCALÁ. str.222

¹⁹⁴ tamtéž.

¹⁹⁵ op.cit. ALCALÁ. Str.223

¹⁹⁶ op.cit. ALCALÁ, str.224

v nanesení několika vrstev nátěru. První vrstva je scelovací, podkladová, druhá vrstva je provedená ve zlaté barvě a poslední vrstva je finální, barevná a samozřejmě odpovídá záměrům sochaře umělce. Princip techniky *estofado* spočívá ve velmi jemném vyškrobání poslední barevné vrstvy tak, aby zlatá barva, která je nanesená ve vrstvě pod ní, v jednotlivých vyškrobáných rýžkách prosvítovala a tvořila tak efekt zlatavých odlesků šatů, plášťů a rób zobrazovaných postav sochařem.

Posledním zásahem do jezuitského kostela San Ignacio v Santa Fe de Bogotá je práce architekta Dominga Petrése z Murcie ve Španělsku. Petrés začátkem XIX.století rekonstruoval kupoli kostela a pravděpodobně zasahoval i do stavby přilehlé koleje. Je pravděpodobné, že se stavba jezuitské koleje započala spolu se stavbou kostela, to znamená v roce 1610, pod vedením Collucciniho.¹⁹⁷ Tato jezuitská kolej je nejstarší školou v Kolumbii. Jak jsem již na začátku podkapitoly zmínila, jezuité zde začali vyučovat humanitní předměty již v roce 1605. A tak tomu bylo po celou dobu historie koleje. Pouze v době, kdy byli jezuité z Nového světa vypuzeni až do jejich návratu v XIX.století, spravoval kolej stát. Dnes je kolej pod názvem Colegio Mayor de San Bartolomé spravována opět jezuiti, kteří zde nadále vyučují.¹⁹⁸

Jak jsem již na začátku zmínila, v bývalé budově Casa de las Aulas je dnes muzeum koloniálního umění – Museo de Arte Colonial. Tato budova pochází ze samého počátku XVII.století a její prostory sloužily ke vzdělávacím účelům. Když odtud byli jezuité vypuzeni, přešla správa těchto prostor do rukou státu. Po vyhlášení nezávislosti sloužily tyto prostory ve středu města jako místo scházení občanů. V roce 1823 zde byla zřízena národní knihovna. Během občanské války v roce 1840 byla budova využívána jako vězení, kam byli zavíráni političtí vězňové. V dalších letech budova sloužila různým státním institucím. Teprve až v roce 1912 byla tato historická stavba restaurována a do jejích prostor se opět vrátila knihovna. Avšak netrvalo dlouho a v roce 1938 byla národní knihovna přemístěna na své současné místo a prostory Casa de las Aulas začalo využívat Ministerstvo školství. Muzeum zde bylo zřízeno až v roce 1942, kdy tehdejší ministr školství Germán Arciniegas otevřel jeho dveře veřejnosti. Jedná se o typickou hispanoamerickou dvoupatrovou stavbu s vnitřním

---

¹⁹⁷ tamtéž.

¹⁹⁸ informace převzaté a dostupné [online] na <http://www.flacsi.net/colegios/colégio-mayor-de-san-bartolome/> [cit.8.8.2014]

dvorem, která byla prohlášena národní památkou v roce 1975. První patro je tvořeno stlačenými oblouky, které jsou neseny monolitickými sloupy, zatímco v druhém patře jsou sloupy neseny plné oblouky. Ve svých vnitřních prostorech ukrývá tato stavba sbírku předmětů denní potřeby, obrazů, soch, reliéfu a prací provedených ve zlatě a stříbře z období mezi XVI. a XVIII. stoletím. V jednotlivých tematických sálech jsou vystaveny olejomalby Gregoria Vásqueze de Arce, jednoho z nejlepších malířů koloniálního období v Hispánské Americe, dále díla Joaquína Gutiérreze, Antonia Acera de la Cruz, Alfonsa de Heredia a díla spousty dalších autorů, jejichž jména neznáme. Také jsou zde vystavena sochařská díla Pedra Laboria.¹⁹⁹

V poslední řadě bych chtěla zmínit ještě projekt restaurování kostela San Ignacio, který začal v roce 2011. Tento projekt si podle Ernesta Moureho, který je jeho hlavním architektem restaurátorem, klade za cíl navrátit jezuitskému kostelu, který je včleněn do komplexu budov Tovaryšstva Ježíšova, jeho prostorové dimenze a architektonické a urbanistické hodnoty v rámci historického celku budov. Opravy, které doposud na stavbě kostela proběhly jsou zásadní z hlediska konstrukčního. Restaurátoři pracovali na přeměně kupole kostela, dále opravili zastřešení hlavní lodě kostela, kde byla potřeba sundat střešní krytinu, odstranit staré neošetřené dřevěné trámy, zpevnit valenou klenbu a vrátit vše do původního stavu, ale tentokrát již za použití moderních technologií. Dále se pracovalo na zpevnění jediné věže kostela. Také fasáda této církevní stavby zasvěcené San Ignaciovi prošla opravami. Její původně bílá barva byla nahrazena žlutou barvou kombinovanou s tmavě červenou či terakotovou barvou, která zdůrazňuje různé architektonické prvky fasády, jako jsou pilíře, výklenky a římsy. Stejně barevné provedení má i vnější část kostelní kupole s tamburem. Při restaurátorských pracích se také pracovalo s propojením kostela a koleje. Byla odkryta část, která tyto dvě budovy spojovala a byla nahrazena novým propojením, které je neseno sloupy a zastřešeno sklem. Touto úpravou se docílilo toho, že vznikly nové pohledové situace a kupole kostela je teď vidět i z míst, která to předtím neumožňovala.²⁰⁰

Myslím si, že tento projekt pod záštitou kolumbijského Ministerstva kultury, který zpracovala Facultad de Arquitectura y Diseño a Instituto Carlos Arbeláez Camacho při

---

¹⁹⁹ informace převzaté a dostupné [online] na

<http://www.banrepcultural.org/blaavirtual/revistas/credencial/junio2001/lacasa.htm> [cit. 9.8.2014]

²⁰⁰ informace převzaté a dostupné [online] na https://www.youtube.com/watch?v=KXZ_dLOI_Rg, *Proyecto de Restauración Templo de San Ignacio*, minuta 4:35 – 11:30 [cit.9.8.2014]

Pontificia Universidad Javeriana v Santa Fé de Bogotá, je citlivou prací, která se snaží k architektuře přistupovat nejen jako k objektu vnímaném vizuálně, ale snaží se ukázat, že architektura, a umění vůbec, je vlastně vyjádřením tvůrčího myšlení jedné společnosti a odrazem dané kultury. A tu si myslím, že se tento projekt snaží obnovit především.

4.4.2 Cartagena de Indias **Iglesia de la Compañía (dnes San Pedro Claver)** **Obr.12., Obr. 13.**

Několik přestaveb tohoto jezuitského kostela v Cartageně de Indias vypovídá o pohnuté, či až nešťastné, historii tohoto kolumbijského města, které bylo od svého založení úzce spojeno s obchodem v Západních Indiích. V současnosti představuje tato stavba pozdní provedení italského modelu jezuitského kostela Il Gesù, který je v Latinské Americe tak hojně rozšířen. Avšak bytelnost jeho konstrukce jako by napovídalo, že je stavba inspirována spíše cartagenskými opevněními, které odrážely neustálé útoky pirátů a korzárů. Načervenalé kamenné bloky, ze kterých je kostel postaven, jsou v podstatě zbaveny veškeré výzdoby, kterou kdysi stavba měla. I přesto vše patří kostel, který dnes nese jméno San Pedro Claver, k nejstarším stavbám starého města.

Když v roce 1604 dorazila do Nového světa expedice padreho Diega de Torres, vyčlenila se skupina několika mnichů, kteří zůstali v Cartageně de Indias, aby zde založili kolej. Nejprve byli přijati portugalským obchodníkem Manuelem Artiñem, který byl bývalým žákem jezuitů z portugalského města Évora. Později se přestěhovali na sousední pozemek na náměstí Plaza del Muelle, kde na místě, kde stávala původně kaple, postavili kostel. Toto dílo bylo prvním dílem v Latinské Americe, který vytvořil hermano Andrés Alonso. Tento architekt ze španělského města Valladolidu byl významnou osobností, která se podílela na

jezuitských stavbách jak ve Španělsku, tak v Novém světě. Od roku 1607 pracoval architekt Andrés Alonso v Cartageně de Indias na stavbě jezuitského kostela, který dokončil přibližně okolo roku 1615.²⁰¹

Krátce po jeho dokončení se však začaly objevovat nevýhody této stavby. Byla příliš vlhká a teplá a také bývala často zaplavována komáry. V této stavbě započal své apoštolské poslání katalánský kněz Pedro Claver, který zde kázal první mši v roce 1616. Jeho charitativní činnost, kterou vykonával vzhledem k černým otrokům a množství kajícíků a nemocných, kteří za ním chodili, mu brzy získali pověst světce. Když Pedro Claver v roce 1654 zemřel, byl v tomto jezuitském kostele v kolumbijské Cartageně pohřben.²⁰²

V roce 1697 byla Cartagena de Indias napadena francouzským pirátem, který se jmenoval Jean Bernard Desjeans. Tomu se podařilo město obklíčit a vydrancovat. Tomuto drancování se nevyhnul ani kostel Tovaryšstva Ježíšova. Všechna cenná výzdoba kostela byla doslova oloupána. Útočníkům se dokonce podařilo otevřít svatostánek a ukrást z něj pohár. Tyto nešťastné okolnosti ještě odsunuly plány jezuitů na stavbu nového kostela.²⁰³

S výstavbou nové sakrální jezuitské budovy se muselo čekat až do začátku XVIII.století. Zdá se, že půdorys kostela navrhl padre Lorenzo König. Tento architekt byl holandského původu, dorazil do Cartageny de Indias v roce 1736 a byl zde znovu pokřtěn na Lorenzo Rey. Jako architekt a stavbyvedoucí vedl práce na kostela do roku 1753. Byl to on, kdo dal této stavbě její základní formu tvořenou jednou lodí, jejíž barokismus se zde plně projevuje. Také jemu vděčí jezuité za přední část kostela. Také vytvořil nad bočními kaplemi druhé patro s balkóny. Toto středoevropské řešení je možné vidět ještě na další kolumbijské stavbě, a to v Popadánu, ale dále také v katedrále v uruguayském Montevideu.²⁰⁴

Za dokončením stavby pak stojí další jezuita, hermano Miguel Schlesinger, který pocházel z bavorského noviciátu v Landsbergu. Odtamtud byl vyslán jako misionář v roce 1754. Na cestu do Kolumbie se nalodil ve Španělsku, v přístavu v Cádizu, za účelem, aby v Cartageně de Indias nahradil padreho Lorenza Königa.

Jeho zásahy do nové stavby se promítly zejména do fasády. Její přísný vzhled s dórskými sloupy bez jakýchkoliv ornamentů, doplněný obdélnými a kulatými otvory

---

²⁰¹ op.cit. ALCALÁ. str. 227

²⁰² op.cit. ALCALÁ. str.228

²⁰³ tamtéž.

²⁰⁴ op.cit. ALCALÁ. str. 230

rozmístěnými po celé výšce dvou bočních věží kostela, působí velice robustně. Je pravděpodobné, že některé z těchto prvků jsou inspirované kostelem v Landsbergu v Bavorsku, který je dílem hermana Meraniho, jehož blízkým spolupracovníkem byl zmíněný Miguel Schlesinger.²⁰⁵ Stavba byla považována za dokončenou roku 1766. Když byli o rok později jezuité z Nového světa vyhnáni, připadl kostel instituci *Junta de Temporalidades*, která ho svěřila do správy kněží z řádu San Juan de Dios (Jan z Boha).

Hlavní oltář kostela, který byl zhotovený celý ze dřeva a byl pozlacený, obsahoval deset obrazů, mezi kterými byla i podobizna Nuestra Señora de la Candelaria, která byla umístěná v horním výklenku. Také zde bývala kazatelna z ebenového dřeva, několik velkých pláten a výzdoba ze stříbra. To vše se ztratilo v XIX.století, kdy byla stavba nakonec použita k vojenským účelům.²⁰⁶

Tento stav trval až do roku 1883, kdy biskup Eugenio Biffi získal kostel pro svoji diecézi. Stavba přímo volala po restauraci. U příležitosti blížícího se svatořečení Pedra Clavera, byl kostel roku 1886 vysvěcen, aby opět mohl sloužit uctívání kultu. Také byl změněn jeho název. Od tohoto okamžiku nese církevní stavba v Cartageně de Indias jméno katalánského světce – Iglesia de San Pedro Claver, kterého papež Pío IX. blahořečil 6.července 1850, ale svatořečen byl až 15.ledna 1888 papežem Leónem XIII.²⁰⁷

Ačkoliv bylo možné restaurovat a zachovat bytelnou architektonickou konstrukci kostela, celá jeho vnitřní dekorace musela být kompletně obnovena. Hlavní oltář z mramoru vytvořil italský sochař Vittorio Montarsolo, který se inspiroval oltáři v kostele Anunziata v Genově. Tento oltář vznikl krátce po svatořečení katalánské jezuity Pedra Clavera, proto je mu také zasvěcen. Podle římské tradice, je v dolní části oltáře umístěn skleněný katafalk s ostatky tohoto světce a ochránce č skleněný katafalk s ostatky tohoto světce a ochránce černých otroků.

Díky rostoucímu kultu San Pedra Clavera během XX.století, byly mezi interiérovou výzdobu kostela zařazeno ještě několik oltářů, vitráží a obrazů, ale všechna tato díla mají již menší uměleckou hodnotu.

---

²⁰⁵ tamtéž.

²⁰⁶ op.cit. ALCALÁ. str. 231

²⁰⁷ informace převzaté a dostupné [online] na

http://www.sanpedroclavercartagena.org/index.php?option=com_content&view=article&id=44&Itemid=54 [cit. 8.8.2014]

Největším zásahem do architektury kostela byla rekonstrukce, či spíše úplná výměna, originální půlkulovité kupole za jinou v novobarokním slohu, štíhlejší a zdobenější, kterou v roce 1921 navrhl francouzský architekt Gastón Lelarge.²⁰⁸

Ve vnitřním dvoře křížové chodby se nacházejí staré vzrostlé stromy, které chrání před sluncem studnu, kde San Pedro Claver pokřtil desítky tisíc černých otroků.²⁰⁹ V prostorách křížové chodby je od roku 1950 muzeum, které také nese název podle tohoto světce – Museo Santuario San Pedro Claver. Je zde k vidění kolekce archeologického materiálu z předkolumbovské doby – především keramiky, také můžeme vidět předměty z období koloniálního – keramické, porcelánové a skleněné střepy, které byly Španěly do Kolumbie dováženy, ale i předměty v kolonii již vyráběné, jako jsou cihly, střešní tašky, předměty domácí potřeby a nakonec i zbraně; dále je k vidění i sbírka církevního umění, předměty z různých látek a ze dřeva, dřevěné polychromované sochy, které jsou dílem španělských i latinskoamerických umělců z období XVII. a XVIII.století, a čítá také velké množství kusů nábytku. Ke všem těmto předmětům je ještě přiřazena i sbírka umění, kterou muzeu věnoval Juan Francisco Zapata Olivella. Tato sbírka obsahuje kamenné i dřevěné sošky, obrazy z afrokaribské kultury, které pocházejí buď z Afriky nebo z Karibských ostrovů, a to především z Haiti. Všechny tyto předměty jsou v dobrém stavu a byly muzeu věnovány v roce 2007 a začleněny do stále expozice v první polovině roku 2008.²¹⁰

Je evidentní, že osobnost katalánského jezuita San Pedra Clavera je velice významná nejen pro dnešní afrokolumbijce, ale i pro ostatní obyvatele Kolumbie, katolickou církev a její věřící obecně. Proto je tomuto světcovi věnována i socha, která stojí v centru města Cartagena de Indias. Socha zobrazuje San Pedra Claver, po jehož boku stojí černý otrok a společně se procházejí městem. Bronzová socha z roku 1998 je v nadživotní velikosti (2,20 m) a nemá podstavec. To je ovšem záměr. Sochař Enrique Grau dal takto světcovi lidský rozměr, když umístil sochu na úroveň chodníku mezi ostatní lidi procházející se po náměstí Plaza San Pedro Claver.²¹¹

---

²⁰⁸ op.cit. ALCALÁ str. 231

²⁰⁹ informace převzaté a dostupné [online] na <http://www.cartagenainfo.com/sanpedroclaver/> [cit. 8.8.2014]

²¹⁰ informace převzaté a dostupné [online] na <http://www.dialnet.unirioja.es/descarga/articulo/3232197.pdf> [cit. 8.8.2014]

²¹¹ informace převzaté a dostupné [online] na <http://www.cartagenainfo.com/sanpedroclaver/escultura.html> [cit. 8.8.2014]

5. ZÁVĚR

Ve své diplomové práci s názvem Jezuitská architektura v Jižní Americe se zaměřením na andskou oblast jsem se věnovala stavbám Tovaryšstva Ježíšova, které jsem ještě blíže specifikovala a pro tuto práci se soustředila pouze na městské jezuitské stavby.

V úvodu jsem uvedla, jaká je struktura mé práce a jakou metodu jsem zvolila k jejímu zpracování. Dále jsem mluvila o dostupné odborné literatuře, která se k mému tématu vztahuje a pojednává o něm. Tuto literaturu jsem rozdělila do tří skupin a u každé z nich jsem se snažila dát ucelený přehled nejdůležitějších prací a především prací, ze kterých jsem při psaní svého textu vycházela. Také jsem hovořila o potížích, se kterými jsem se během psaní setkala. Největším problémem pro mne nakonec byla nedostupnost a neexistence takové odborné literatury, která by mi umožnila dostatečně odborně a ve velkém rozsahu získat potřebné informace a následně je i ověřila. Zároveň jsem se setkala s tím, že autoři neuvádějí, odkud informace a citace přejímají. To považuji za naprostou neodbornost, která ve mě vyvolává dojem, že i kdyby údaje, které autoři uvádějí, byly sebe zajímavější, ztrácí pro mne na důvěryhodnosti. Těmto bodům jsem se snažila ve své práci vyhnout, ale pokud bylo nezbytné takovou informaci uvést, vždy jsem do poznámkového aparátu napsala, že není možné její ověření. Potom, co jsem uvedla o odborné literatuře, se kterou jsem pracovala, jsem v úvodu také zdůvodnila, proč ponechávám jména, názvy a citace v originálním znění. Tento názor jsem ani po dopsání práce nezměnila a i nadále se domnívám, že v tomto případě, zvláště po uvedených úskalích s odbornou literaturou, je nutné tuto dvojjazyčnost zachovat i v diplomové práci psané a prezentované v českém jazyce. Stejná úskalí, která jsem měla s odbornou literaturou, jsem měla ve většině případů i s informacemi dostupnými na

---

internetu. Často se stávalo, že informace, například o stavbách nebo jejich autorech, byly neúplné. Dobře se mi ovšem pracovalo tehdy, když jsem se snažila údaje vyčtené z knih ověřit na internetu či naopak. Ale obecně mohu říci, že oficiální internetové stránky jednotlivých měst neobsahovaly zdaleka takové informace, jaké by si tak významné památky, které města mají, zasloužily. V tomto se například lišily internetové stránky v podobě blogů. Takové stránky, které jsme našla, údaje z nich použila a následně samozřejmě citovala, byly mnohem větším přínosem pro moji práci, než stránky oficiální. V každém případě jsem se snažila získaná data ověřovat. K mému potěšení mě mile překvapilo, že lidé, kteří takové blogy věnované historii svých zemí, měst a památek píšou, jsou často mnohem pečlivější v uvádění zdrojů a citací, než autoři odborných publikací, které jsem měla k dispozici. Vzhledem k tomu, internet je dnes velkým pomocníkem při vyhledávání informací, a zejména takových, které je velice těžké získat, zvláště, když se jedná o zkoumání skutečností z tak vzdáleného místa, jakým je pro nás Evropany Latinská Amerika, i já jsem ho při zpracovávání mé diplomové práce hojně využívala. Velkým pomocníkem mi byly i stránky books.google.com, kde je dostupných mnoho publikací (ačkoliv v rozsahu, který je omezený), které jsem neměla možnost si vypůjčit v knihovně, ani v antikvariátu a ani zde neexistuje možnost objednat si je přímo na internetu. Dále jsem pracovala i s články v časopisech, které vydávají jednotlivé univerzity. Ne všechna čísla časopisů jsou však na internetu dostupná. Ale články, které jsme měla možnost získat, mi pomohly v dalším bádání. Často totiž na konci těchto textů je uvedena přehledná bibliografie, která mi usnadnila vyhledávání, a to jak autora, tak přímo dané publikace k mému zadanému tématu. Velice dobře se v tomto ohledu pracuje s časopisem *HISTORICA*, který vydává Pontificia Universidad Católica v Peru, a který je dostupný na jejich internetových stránkách. Potom jsem měla také možnost pracovat s texty, které byly publikovány v rámci konferencí věnovaných baroknímu latinskoamerickému umění jako jsou *Memorias de los Encuentros Internacionales sobre el Barroco (Bolivia)*, které publikuje Universidad de Navarra ve Španělsku, nebo mezinárodní symposium *La Arquitectura Jesuítica*, které se konalo v roce 2010 ve španělské Zaragoze. Také jsem se při vyhledávání dat o jednotlivých jezuitských stavbách v andských městech dostala na oficiální internetové stránky jezuitského řádu, který ten či onen kostel spravuje. Na těchto stránkách jsou k mému zklamání pouze informace o mších, křtech a svatbách, ale nikde nejsou alespoň zkrácené a základní údaje o kostelech, jejich historii, která je často velice zajímavá a mnohdy i pohnutá, architektů a umělců, kteří svojí precizní prací tyto nádherné stavby pro jezuitský řád postavili a vyzdobili opravdovými uměleckými díly.

V druhé kapitole jsem se krátce věnovala jezuitskému řádu jako takovému. Promluvila jsem o osobnosti jeho zakladatele Ignaciovi de Loyola, o okolnostech, které provázely založení řádu Tovaryšstva Ježíšova, o jeho fungování a samozřejmě vzhledem k tématu mé diplomové práce jsem nemohla nevěnovat podkapitolu příchodu členů do Nového světa a uzavřít tento přehled i několika slovy o financování řádu. Je velice zajímavé sledovat, jak se jezuité do Latinské Ameriky dostávali, jak byla jejich činnost žádána a jak dlouho se na jejich příchod v některých případech čekalo. Jejich působení v Novém světě bylo na rozdíl o jiných řádu zaměřeno především na komunikaci s okolním světem, kterému se tolik věnovali. Je až neuvěřitelné, kolika činnostem se jezuité věnovali. Ale nejen, že se jim věnovali, jejich aktivity měly také úspěch a náležité výsledky. To můžeme pozorovat v oblasti vzdělávání, šíření víry a stavitelství. Pro všechny činnosti, které jezuitský řád v Latinské Americe vykonával, potřeboval mimo jiné mnoho staveb, které tvořily jeho zázemí. Jezuité se svépomocí a díky finančním darům od mecenášů, kterých rozhodně nebylo málo, pustili do stavby nejen kolejí, ale i noviciátů a kostelů, které se staly úchvatnými uměleckými a architektonickými díly.

Jejich činnosti stavební a umělecké jsem věnovala třetí kapitolu své práce. Zde jsem psala o tzv. *modo nostro*, čili způsobu stavění, které by bylo vlastní řádu Tovaryšstva Ježíšova. Vysvětlila jsem tuto teorii, která o jezuitské architektuře vznikla, a která se zakládala na podobnosti všech sakrálních staveb Tovaryšstva Ježíšova s jednou, pro řád velice důležitou stavbou – tedy s kostelem Il Gesù v Římě. Mohu říci, že tato stavba se sice stala jakýmsi vzorem pro jezuitské kostely v mnou analyzované andské oblasti, ale v žádném případě se nedá tvrdit, že by se všechny tyto stavby řídily svým římským vzorem. V této kapitole jsem psala o tom, že v případě Latinské Ameriky lze tuto teorii o *modo nostro* vyvrátit. S tím, jak jsem postupovala v práci a postupně analyzovala jednotlivé stavby městské jezuitské architektury, jsem se přesvědčila, že minimálně ve městech v andské oblasti, tedy ve městech dnešních států Peru, Bolívie, Ekvádoru a Kolumbie, se o žádných pevných pravidlech stavění jezuitských budov nedá mluvit. Latinská Amerika je totiž tak specifická a jedinečná, že ani v případě jezuitské architektury žádná pravidla neplatí. Neznamená to však, že by zde byla zcela popřena inspirace římským vzorem kostela Il Gesù, právě naopak. Jezuité se při stavbě svých kostelů v Novém světě tímto vzorem opravdu inspirovali, ale v žádném případě ho úplně nenásledovali. Rozšiřovali, měnili a přidávali nové formy, které jsou vlastní daným oblastem Latinské Ameriky. V této kapitole jsem se také pokusila přehledně uvést některé charakteristiky městské jezuitské architektury v andské

oblasti. Snažila jsem se postihnout ty, které jsou společné pro více staveb nebo ty, které jsou tak jedinečné a výjimečné, že je potřeba o nich mluvit. V každém případě si ale myslím, že není možné jasně vyjmenovat charakteristiky – architektonické prvky, které by byly společné všem stavbám, které analyzuji a ani není možné v případě oblasti, kterou jsem v této práci zkoumala, nějakým způsobem zobecňovat. Každá městská stavba Tovaryšstva Ježíšova, která figuruje mezi těmi, které jsem vybrala, abych je podrobila rozboru a zjistila o jejich exteriéru a interiéru co nejvíce údajů, je podle mého názoru unikátem. Dalo by se říci, že všechny tyto stavby svým vzhledem (charakterem) odpovídají místu či oblasti, kde jsou postaveny.

Podrobně a již úplně konkrétně jsem se jezuitským stavbám v důležitých vybraných městech andské oblasti Jižní Ameriky věnovala ve čtvrté, poslední, kapitole. Zde jsem pro přehlednost rozdělila andskou oblast podle dnešních států a jednotlivé stavby jsem pak začlenila podle měst, ve kterých se nacházejí. Zvolila jsem toto řazení a nikoliv řazení podle datace. Častokrát se přesné datum zahájení stavby totiž nedá úplně určit a samotné procesy staveb jednotlivých kostelů a kolejí se v různých městech vzájemně prolínají. V případě, že bych byla bývala řadila jezuitské památky chronologicky, vytvořila bych pravděpodobně nepřehledný soubor dat, jejichž výčet by byl ještě zkomplikován údaji o přestavbách kostelů a kolejí Tovaryšstva Ježíšova v důsledku zemětřesení. Andská oblast je oblastí s vysokou seizmickou (zemětřesnou) aktivitou. Tyto otřesy půdy se samozřejmě prolínají do vzhledu krajiny, měst a veškerých budov, které města utvářejí. V textu mé diplomové práce jsem o těchto zemětřeseních, která často měla ničivé katastrofální účinky, mluvila a snažila se ukázat, jak se architekti a stavitelé snažili proti těmto přírodním vlivům bojovat, jak vymýšleli různé stavební materiály a techniky, které by umožnily lépe odolávat otřesům půdy, a které by nezpůsobily velké škody v případě, že by se zřítily. Myslím si, že tento proces, či lépe řečeno vývoj ve stavitelství, je zcela přirozený. Fascinující na tom ale je fakt, že se obyvatelé Nového světa, a když říkám obyvatelé, myslím tím všechny – od Indiánů, přes kolonizátory až k jezuitům samým, s opakovanými zemětřeseními sžili a přijali je jako součást svého života, se kterou je třeba se vyrovnat a správně naložit. Když už není možné zemětřesení zastavit, tak se snažili a dodnes snaží, mu alespoň v rámci možností odolávat.

Podle mého názoru je asi nejlepším příkladem takové situace stavba Iglesia y colegio de la Compañía ve městě Pisco v Peru. Nejprve jsem začala zkoumat tyto budovy podle knihy Luisy Eleny Alcalá z roku 2002. Když jsem ale dohledávala fotografie a ověřovala informace na internetu, zjistila jsem, že toto peruánské město zasáhlo ničivé zemětřesení v roce 2007, a že tyto významné stavby řádu Tovaryšstva Ježíšova se v důsledku silných otřesů půdy zřítily,

musely být kompletně zdemolovány a zůstalo po nich jen prázdné místo. Dále jsem ale na internetu objevila články a fotografie jezuitského kostela v Piscu a všechny potřebné údaje, které jsem potřebovala, abych mohla skládku o historii tohoto kostela poskládat až do konce. Současný stav této sakrální stavby mě velice zaujal. Opět potvrdil, že lidé jsou velice vynalézaví a že se architektura, její formy a stavební materiály, stále vyvíjí. Byl zde vypracován projekt a následně byla zahájena stavba nového jezuitského kostela, který je téměř celý postavený z bambusu. Asi nejzajímavější na celém toto nápadu a projektu je to, že se jeho tvůrci snaží tuto stavební metodu či techniku šířit dál a chtějí, aby i obyčejní lidé stavěli své domy z tohoto lehkého a levného materiálu, který velice dobře díky své pružnosti odolává zemětřesení. A kdyby se náhodou stavba z takového materiálu zřítla, způsobí vlastně minimální škody na materiálu i životech. Tato nová stavba kostela je oproti původní – zdobné, koloniální budově s důmyslně propracovanou fasádou a překrásně zdobeným interiérem, velice moderní a rozhodně nemusí lahodit oku každého pozorovatele a návštěvníka. Já osobně si myslím, že původní stavba měla větší kouzlo a jakéhosi tajemného ducha, ale v každém případě oceňuji a obdivuji způsob, jakým se místní lidé se ztrátou staré historické stavby ze XVII. století vyrovnali, jak přistoupili k novému projektu a zaměřili se v něm na trvalý problém – zemětřesení. Je obdivuhodné a zároveň docela přirozené, že se místní obyvatelé snaží vymyslet způsob, díky kterému by mohla jejich města této seizmické aktivitě odolat. V tomto smyslu si dovoluji tvrdit, že dnešní lidé se od svých předchůdců neliší, a že vlastně v této situaci opakují stejné schéma, které známe z dějin koloniální architektury Nového světa.

Další charakteristika, která je pro Latinskou Ameriku tak typická, která fascinuje, nepřestává překvapovat, a kterou bych zde v závěru své diplomové práce chtěla vyzdvihnout je její jedinečnost. V případě městské jezuitské architektury v andské oblasti tuto jedinečnost můžeme pozorovat hned několikrát. Ale pro mě se takovým jedním příkladem za všechny stala stavba ve městě Sucre v Bolívii. Jedná se o kostel s názvem San Juan Bautista (dnes San Miguel). Tato koloniální stavba řádu Tovaryšstva Ježíšova je unikátem svého druhu. Všechna zastřešení interiéru kostela jsou řešena jako mudéjarské stropy – precizní, mistrovské, truhlářské práce ve dřevě, které jsou stejně přesným způsobem zdobené geometrickými a stále se opakujícími prvky. Jedinečnost těchto architektonických prvků, především v kontextu andské oblasti, spočívá v tom, že se tyto dřevěné stropy zachovaly až do dnešní doby. Nejen, že odolaly otřesům půdy, ale odolaly i dobovým tendencím, které často pod vlivem nových stylů vedly k četným přestavbám a nahrazování jedněch architektonických prvků jinými. Tato jezuitská stavba v Sucre mě zaujala nejen tím, že je zastřešena mudéjarskými stropy, ale také

tím, že v sobě snoubí tento jedinečný styl vlastní španělské středověké architektury s prvky evropského baroka.

Když jsem zpracovávala text o vybraných stavbách v andské oblasti, opětovně jsem se přesvědčila o tom, že architektura je oborem, který je živoucí a má neuvěřitelnou schopnost se přizpůsobit daným podmínkám a požadavkům. A zde, v andské oblasti, to platí o to více. Už jsem mluvila o problému, který pro Latinskou Ameriku představuje zemětřesení. Teď mám ale na mysli stavební materiály, ze kterých byly jezuitské kostely a koleje stavěny. Jelikož v každé oblasti se vyskytuje například jiný typ kamene, liší se i charakteristiky budov, které jsou z těchto materiálů stavěné. Zde mohu uvést dva příklady. Pro peruánskou stavbu s názvem Iglesia y colegio de Santiago v Arequipě je typický bílý porézni vulkanický kámen, který musí být sekán do velkých bloků, a který také umožňuje jiný způsob kamenické práce pro vnější dekoraci fasády. Taková dekorace je spíše plochá, připomíná tapiserii a vine se okolo hlavního vstupu do kostela. Symbióza mezi evropskými prvky (architektonickou kompozicí) a místním způsobem aplikace a realizace výzdoby dala vzniknout novému stylu, který dostal jméno mestický.

Musím přiznat, že míšení kultur a kulturních prvků, které se tolik projevují právě v oblasti umění mě velice přitahují. Umělecké prvky každé kultury zvláště jsou již samy o sobě zajímavé, ale když se takové prvky prolnou a dají vzniknout prvkům novým a vytvoří svébytný a jedinečný styl, nepřestávají mě fascinovat.

Druhým příkladem, který bych zde chtěla uvést, je stavba Iglesia y colegio de la Compañía, která se nachází také v Peru, ale tentokrát ve městě Ayacucho. Průčelí tohoto kostela je zhotoveno opět z materiálu dostupného v místě. Tentokrát je to červený kámen, který je pro tuto stavbu tak charakteristický. Další zajímavostí tohoto průčelí je jeho výzdoba, která je příkladem interpretace místní dekorace, která je celá provedená ve stylu *plateresca*. Opět se jedná o typicky španělský styl, tentokrát ale rané renesance. Myslím si, že by bylo velice zajímavé sledovat pouze evropské prvky koloniální latinskoamerické architektury a jejich rozšíření v různých oblastech.

Dále bych zde chtěla shrnout výskyt jezuitských staveb, které se inspirovaly svým římským vzorem – kostelem Il Gesù. Dá se říci, že nejčastěji se kostely Tovaryšstva Ježíšova inspirovaly půdorysem kostela v Římě. Když píšu inspirovaly, je to opravdu tak. Téměř všechny stavby, o kterých píši, totiž přeměnily půdorys jednolodního římského kostela na kostely bazilikální (například San Pablo, dnešní San Pedro v Limě). Mnohé jezuitské kostely v andské oblasti také následovaly svůj římský vzor v typu zastřešení. Křížení je završeno velkou kupolí a hlavní loď je zaklenuta valenou klenbou. Ovšem stavba v Latinské Americe,

kteřá se v mnou analyzované andské oblasti nejvíce blíží italskému kostelu Il Gesù, je Iglesia de la Compañía v dnešním hlavním městě Ekvádoru – v Quitu. Jeho vnitřní dispozice je inspirována dílem architekta Vignoly, dokonce i fasáda má prvky římského vzoru. Ale vše je ještě lépe propracované, a to nejen proporce, ale i výzdoba fasády, které vévodí spirálovitě točené sloupy. Tento architektonický prvek je opět evropského původu, ale velice rychle se v barokní architektuře v Latinské Americe rozšířil. Stavba, která se snad nejvíce odlišuje od jezuitského kostela v Římě, je Iglesia y colegio de San Ignacio v Bogotě v Kolumbii. Tento kostel Tovaryšstva Ježíšova je zajímavý nejen svojí historií, ale také tím, že jednotlivé vnitřní prostory kostela jsou od sebe odlišeny různými typy zastřešení.

Budu se opakovat, ale musím zdůraznit, že potom, co jsem jednotlivé stavby analyzovala, mohu teorii o *modo nostro* pro případ jezuitské architektury v mnou vymezené andské oblasti zcela vyvrátit. Každá ze staveb je specifická nejen místem, kde stojí, ale i materiálem, ze kterého byla postavena, dekorací, kterou byla vyzdobena a také dobou, kdy stavba vznikla nebo byla přestavěna.

Domnívám se, že i přes potíže, které jsem měla s odbornou literaturou a překážky, které mi byly kladeny, například v podobě neuvedených citací, jsem nakonec svůj počáteční plán práce naplnila. Chtěla jsem vytvořit přehled staveb jezuitské architektury v andské oblasti, kde jsem se však zaměřila jen na jejich architekturu městskou, snažila jsem se o analýzu těchto staveb, vystižení jejich charakteristik a o systematizaci staveb Tovaryšstva Ježíšova podle oblastí. Myslím si také, že v tom, co jsme právě vyjmenoval, spočívá hlavní přínos mé práce k tématu. Které je tak málo zpracované a prozkoumané. Můj vlastní přínos v diplomové práci spatřuji v tom, že jsem údaje o jezuitských stavbách doplnila také informace o jejich současném stavu a využití. A to samozřejmě tam, kde bylo možné se k informacím dostat. Byla jsem velice potěšena tím, když jsem zjistila, že se jednotlivé jezuitské kostely restaurují, že přilehlé koleje nechátrají, ale že slouží jako muzea, galerie či jako prostory škol a univerzit. Důležité je, že tato velkolepá architektura řádu Tovaryšstva Ježíšova slouží i nadále kulturní, vzdělávací a evangelizační činnosti, tak, jak tomu vždycky v její historii bylo, vyjma období, kdy byl řád z Nového světa vypuzen a památky spravovaly jednotlivé nově vzniklé nezávislé státy a používaly je především k vojenským účelům.

Zpracovávat toto téma pouze z literatury, internetu a obrazových pramenů – fotografií, je velice náročné. Kdybych mohla podniknout studijní (či badatelskou) cestu do dané oblasti,

všechny zmíněné památky vidět na vlastní oči, udělat si vlastní poznámky o jejich stavu, dispozici a dekoraci a pořídit fotografie, osobně navštívit jednotlivá muzea a kulturní centra, která se dnes nacházejí především v bývalých jezuitských kolejích a ověřit všechny údaje získané z literatury, byla by pak práce mnohem jednodušší a dovoluji si předpokládat, že i mnohem obsáhlejší. Avšak na zpracování takového odborného vědeckého textu bych potřebovala minimálně dva roky intenzivní práce a samozřejmě velké finanční prostředky. Pokud jsem zde v textu některé údaje neuvedla, je to pouze z toho důvodu, že jsem k nim buď neměla přístup nebo jsem je nemohla žádným způsobem na dálku ověřit a opřít se tak o ně.

6. POUŽITÁ LITERATURA

ALCALÁ, Luisa Elena; *Fundaciones Jesuíticas en Iberoamérica*. Fundación IBERDROLA. Ediciones El Viso. 2002.

ALCALÁ, Luisa Elena, De historias globales y locales: una aproximación a la historiografía de la arquitectura de los jesuitas en Hispanoamérica. in ALVARO ZAMORA, María Isabel. *La arquitectura jesuítica. Actas del Simposio Internacional*. Institución Fernando El Católico C.S.I.C., Zaragoza. 2010. str.473 - 496

ALCALÁ, Luisa Elena. Acomodación, control y esplendor de la imagen en las fundaciones jesuíticas. In *Barroco andino. Memoria del I encuentro internacional*, Pamplona, Fundación Visión Cultural/Servicio de Publicaciones de la Universidad de Navarra, 2011. str.259-266

ALVARO ZAMORA, Maria Isabel a kol; *La Arquitectura Jesuítica*, Acta del Simposio Internacional. Zaragoza, 2010.

ANGULO IÑIGUEZ, Diego. *Historia del Arte Hispanoamericano*. Barcelona - Buenos Aires, Ediciones Salvat. 1945

ARELLANO, Fernando. *El arte hispanoamericano*. Universidad Católica Andrés Bello. Caracas. 1988

ARIAS de COSSÍO, Ana María. *El Arte del Renacimiento Español*. Ediciones Encuentro. Madrid 2009

BAYÓN, Damián; *Sociedad y Arquitectura Colonial Sudamericana*. Una lectura polémica. España: Editorial Gustavo Gil S.A. 1974.

BETHELL, Leslie (ed.). *The Cambridge History of Latin America, vol. 2 Colonial Latin America*. Cambridge University Press. Cambridge 1984

BURNEO, Reinhard Augustin. *Orígenes y Evolución del Conjunto Arquitectónico de la Casona de San Marcos*. Universidad nacional Mayor de San Marcos. Lima. 2005.

BUSCHIAZZO, Mario J. ; *Historia de la Arquitectura Colonial en Iberoamérica*. Cuba: Instituto Cubano del Libro, 1971.

CABAÑAS BRAVO, Miguel. *El arte español fuera de España*. CSIC (Consejo Superior de Investigaciones Científicas), Madrid 2003

CASTEDO, Leopoldo; *Historia del Arte y de la Arquitectura Latinoamericana*. Barcelona: Editorial Pomaire, 1970.

CEMUS, Petronila a kol; *Bohemia Jesuitica 1556-2006*, Praha Karolinum, 2010.

ČORNEJOVÁ, Ivana. RICHTEROVÁ, Alena. *Jezuité a Klementinum, katalog výstavy*. Praha. Národní knihovna ČR. 1.vydání 2006.

DECORME, Gerard., S.J., *La obra de los jesuitas mexicanos durante la época colonial (1572-1767)*. Antigua Librería Robredo de José Porrúa e Hijos, México, 1941.

DE MESA, José y GISBERT, Teresa., *Arquitectura Andina 1530-1830*, La Paz, 1997 (1. ed. 1985).

DÍAZ, Marco. *La arquitectura de los jesuitas en Nueva España*. Mexiko, UNAM, 1982

DÍAZ, Marco. *Arquitectura en el desierto: misiones jesuitas en Baja California*. UNAM, México. 1982

EGIDO, Teófanos. BURRIEZA SÁNCHEZ, Javier. REVUELTA GONZÁLEZ, Manuel; *Los Jesuitas en España y en el mundo hispánico*. Fundación Karolina. Centro de Estudios Hispánicos e Iberoamericanos. Marcial Pons Historia. Madrid, 2004.

ESPÍNDOLA, Walter Hanisch. *Historia de la Compañía de Jesús en Chile: 1593-1955*. Editorial Francisco de Aguirre. Santiago de Chile.1974

FURLONG, Guillermo., S.J., *Arquitectos argentinos durante la dominación hispánica*. Cultura Colonial Argentina, Huarpes. Buenos Aires, 1946

FURLONG, Guillermo., S.J., *Los jesuitas y la cultura rioplatense*. Biblioteca Enciclopédica Argentina. Huarpes. Buenos Aires, 1946

GUTIÉRREZ, Ramón. *Arquitectura y urbanismo en Iberoamérica, col. Manuales de Arte Cátedra Madrid*.Ediciones Cátedra, S.A., 1984

GUTIÉRREZ, Ramón y VIÑUELAS, Graciela María; El legado de los Jesuitas en el arte y la arquitectura de Iberoamérica, in SALE, Giovanni (ed.), *Ignacio y el arte de los Jesuitas*. Mensajero, Bilbao, 2003, str. 239-276.

HUYGHÉ, René; Umění a lidstvo Larousse, *Umění Renesance Baroku*. III.díl. Praha: Odeon,1970.

LÓPEZ GUZMÁN, Rafael; *Historia del Arte en Iberoamérica y Filipinas. Materiales didácticos II: Arquitectura y Urbanismo*. Granada: Universidad de Granada, 2003

LOZANO NAVARRO, Julián; *La Compañía de Jesús y el poder en la España de los Austrias*. Madrid: cátedra, 2005.

MORENO JERIA, Rodrigo. *Misiones en Chile Austral: Jesuita en Chiloé 1608 – 1768*. CSIC, Sevilla. 2007.

NAVARRO, José Gabriel; *Contribuciones a la historia del arte en el Ecuador*. Quito: Ediciones TRAMA, 2007.

NEGRO, Sandra. MARZAL Manuel M.; *Esclavitud, Economía y Evangelización. Las Haciendas Jesuita en la América virreinal*. Perú: Pontificia Universidad Católica del Perú. Fondo Editorial, 2005.

O'NEILL, Charles E., S.J., DOMÍNGUEZ, Joaquín M^a., S.J., *Diccionario histórico de la Compañía de Jesús*. Universidad Pontificia Comillas. Madrid, 2001.

PIJOAN, José; *Dějiny umění/ 8*. Praha: Odeon, 1981.

PÍRIZ PÉREZ, Emílio (ed.). *Cuadernos Ignacianos 5. Iconografía Ignaciana*. Universidad Católica Andrés Bello. Caracas.2004

PLA, José M^a. *La Arquitectura Barroca Española y el Churrigueresco*, Editorial: Dalmau Carles Pla. Gerona.1951

REABURN, Michael a kol; *Dějiny architektury*. Praha: Odeon, 1993.

RODRIGUEZ G. DE CEBALLOS, Alfonso; *La Arquitectura de los Jesuitas*. Edilupa Ediciones, S.L, Madrid, 2002.

RODRÍGUEZ G.CEBALLOS, Alfonso. El urbanismo de las misiones jesuíticas de América meridional: Genesis, tipología y significado, in AA.VV. *Relaciones artísticas entre España y América*. C.S.I.C., Madrid 1990

SALE, Giovanni (ed.). *Ignacio y el arte de los jesuitas*. Mensajero, Bilbao, 2003

SANTOS, Ángel; *Los Jesuita en América*. Madrid: Editorial MAPFRE, S.A., 1992.

SOLÁ, Miguel; *Historia del arte Hispano-Americano*, Colección Labor, sección IV. Artes Plásticas. Barcelona: Editorial Labor, S.A, 1935.

SORROCHE CUERVA, Miguel Ángel. *El patrimonio cultural en las misiones de Baja California*. Editorial Atrio. Granada. 2011

TELLECHEA IDÍGORAS, José Ignacio. *Ignacio de Loyola : la aventura de un cristiano*. Universidad Católica Andrés Bello. Caracas. Třetí vydání. 2009

TREBBI DEL TREVIGIANO, Romolo; *Arquitectura espontánea y vernácula en América Latina: Teoría y Forma*. Santiago de Chile: Universidad Católica de Valparaíso, 1985.

VARGAS UGARTE, Rubén, S.J., *Historia de la Compañía de Jesús en el Perú*, Burgos, 1963; *Los jesuitas del Perú y el arte*, Lima, 1963

VARGAS UGARTE, Rubén, S.J., *Ensayo de un diccionario de artífices coloniales de la América meridional*, Lima, 1947.

VOPÁLKOVÁ, Martina. *Mudějarská architektura v Granadě*. Bakalářská práce, vedoucí práce: prof. PhDr. Štěpánek Pavel. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, zadáno 2010/odevzdáno 2011

VV.AA. *El Siglo del Renacimiento*. Ediciones Akal. Madrid 1998

Baroko Architektura. Sochařství. Malířství. Slovart, 2007, ISBN: 8072097715

ČLÁNKY:

BIČÍK, Ivan, Latinská Amerika., in časopis *Geografické rozhledy*, č. 4, rok 96-97, str.156

GUIBOVICH PÉREZ, Pedro. La educación en el Perú colonial: Fuentes e historiografía. *HISTORICA*. Vol. XVII, N° 2, Diciembre 1993. Pontificia Universidad Católica del Perú

JANSKÝ, Bohumír, Andy – páteř Jižní Ameriky. in časopis *Geografické rozhledy*, č. 4, rok 96-97, str. 143

PANO GRACIA, José Luis. La arquitectura de las misiones en América. in časopis *ARTIGRAMA*, Universidad de Zaragoza, č.8-9, rok 1991-1992, str.359-396.

SAN CRISTÓBAL, Antonio. Las medias naranjas de madera en las iglesias virreinales de Lima. časopis *HISTORICA* XXVII. 2 (2003). Pontificia Universidad Católica de Perú. str. 417 – 446

INTERNETOVÉ ODKAZY:

<http://www.jesuit.cz/spiritualita.php>

<http://www.jesuit.cz/charakteristika.php>

<http://www.jesuit.cz/osobnost.php?id=14>

http://www.hostyn.cz/jezuite_Brazdil.htm

http://es.wikipedia.org/wiki/Juan_Bautista_Villalpando

<http://bloghistoriadelarte.com/2013/08/17/la-columna-salomonica-en-el-arte-the-salomonic-column-in-art/>

<http://bloghistoriadelarte.wordpress.com/2013/08/17/la-columna-salomonica-en-el-arte-the-salomonic-column-in-art/>

<http://www.sanpedrodelima.org/historiacont.html#iglesiasanpedro>

<http://www.sanpedrodelima.org/historiacont.html#lao>

http://oa.upm.es/4969/1/Entre_Torres_y_Balcones.pdf

<http://blog.pucp.edu.pe/item/146498/los-jesuitas-en-lima-1>

<http://www.redalyc.org/articulo.oa?id=65323975003>

<http://www.arteespana.com/churrigueresco.htm>

http://sisbib.unmsm.edu.pe/bibvirtualdata/libros/Arte/influ_borbonica/pdf/a03.pdf

<http://www.biblioteca.org.ar/libros/141482.pdf>

<http://www.patrimonioculturalperu.com/bernardo-bitti-y-la-sacristia-de-san-pedro-de-lima/>

<http://www.patrimonioculturalperu.com/la-cartela-historia-y-confusion/>

<http://lema.rae.es/drae/?val=rocalla>

http://www.construccionyvivienda.com/revista_proyecta_arquitectura_notas.html

<http://ccsm-unmsm.edu.pe/sobreelccsm/laantiguacasona/>

<http://es.wikipedia.org/wiki/Tapia>

<http://www.arequipaperu.org/iglesias-arequipa>

<http://www.enperu.org/informacion-turistica-de-ayacucho-historia-ayacucho-surgimiento-leyenda-peru.html>

<http://www.arteespana.com/plateresco.htm>

http://es.wikipedia.org/wiki/Plateresco#Plateresco_americano

<http://historiadocumentaldetrujilloelperu.blogspot.cz/2008/08/descubrimiento-de-alonso-de-las-nieves.html>

<http://www.kb.dk/permalink/2006/poma/1048/es/text/?open=id3090306>

<http://www.ceas.org.pe/index.php>

<http://www.usmp.edu.pe/ivuc/index.php?pag=inicio>

<http://www.usmp.edu.pe/ivuc/index.php?pag=ProySoc2>

<http://es.wikipedia.org/wiki/Bahareque>

<http://www.usmp.edu.pe/ivuc/index.php?pag=ProySoc2>

<http://piscoenlanoticia.wordpress.com/2011/08/14/la-iglesia-de-la-compania/>

<http://ciudadpisco.blogspot.cz/2011/05/iglesia-de-la-compania-de-jesus-en.html>

<http://ciudadpisco.blogspot.cz/2012/09/iglesia-compania-de-jesus-pisco-ii.html>

<http://www.cervantesvirtual.com/obra/arquitectura-americana-la-iglesia-de-la-compania-de-jesus-en-quito/>

<http://www.cervantesvirtual.com/obra/arte-quiteno-colonial--0/>

<http://www.usfx.info/edif/index.php?id=0&pag=163&ex=yes>

http://es.wikipedia.org/wiki/Casa_de_la_Libertad

http://es.wikipedia.org/wiki/Sal%C3%B3n_de_la_Independencia

<http://www.geograficasucre.8m.net/museo/museo5.htm>

<http://www.geograficasucre.8m.net/museo/museo1.htm>

http://www.larazon.com/la_revista/cultura/Ve-Bolivia-Historia-Potosi-Arzans_0_1811218900.html

<http://200.87.17.235/bvic/Captura/upload/HiV1-1.pdf>

<http://www.jesuitas.org.co/documentos/31.pdf>

<http://www.eltiempo.com/archivo/documento/CMS-12398610>

<http://www.flacsi.net/colegios/colegio-mayor-de-san-bartolome/>

<http://www.banrepcultural.org/blaavirtual/revistas/credencial/junio2001/lacasa.htm>

https://www.youtube.com/watch?v=KXZ_dL0I_Rg

http://www.sanpedroclavercartagena.org/index.php?option=com_content&view=article&id=44&Itemid=54

<http://www.cartagenainfo.com/sanpedroclaver/>

<http://www.dialnet.unirioja.es/descarga/articulo/3232197.pdf>

<http://www.cartagenainfo.com/sanpedroclaver/escultura.html>